

12 СТУДЗЕНЯ 1996 г.

№ 2 (3826)

Кошт 2 500 руб.

ПРА НЯРУСКІХ РАСІЯН, БЕЛАРУСАЎ І СЛАВЯН

Васіль АЎРАМЕНКА: *"Гістарычнае развіццё ідзе ў кірунку, прама супрацьлеглым сённяшнім тэндэнцыям беларускага начальства, якое імкнецца то глядзець у свет праз маскоўскае "вочка", то наогул адгарадзіцца ад усяго свету аўтарытарнымі забабонамі".*

5

КРЭСЫ НАШАГА ЛЁСУ

Новыя вершы Алеся ЧОБАТА

8

ЯГО СВЕТЛЫ ВОБРАЗ

Максім ТАНК: *"Хацелася б толькі, каб наша крытыка і літаратуразнаўства — зараз занятыя то нігілістычнымі, то апалагетычнымі ацэнкамі літаратурнай далёкай і блізкай спадчыны — удзялялі належную ўвагу маладой змене і не групавому, а агульнаму нашаму літаратурнаму жыццю".*

12

"У ВЕКАВЕЧНАЙ БАЦЬКАЎШЧЫНЕ КЛЁНЫ..."

Наталля КУЧКОЎСКАЯ: *"Асабліва Валодзя стаў звяртаць увагу на нашу гісторыю, на нашу беларускасць, на ўсё тое, што мы мелі і не цанілі — гэта калі ён вучыўся ў Кіеўскім універсітэце. Гледзячы, відаць, на адносіны Украіны да сваёй спадчыны, да сваіх людзей, якія рабілі гісторыю, ён зразумеў, што мы таксама гэта маем".*

13—15

*Сярод бялютых слягоў,
На скрыжаванні ста вятроў,
Куды прыходзіць, грэшным, нам,
Стаіць, як светка, белы Храм.*

*Нам Храма боскае святло,
Што ёсць, што будзе, што было,
Ваіамі і душою піць
І белы свет, і белы снег любіць.*

Фота А. МАЦЮША

ПАРЛАМЕНЦКІ КАРАБЕЛЬ НАБЫЎ КАПІТАНА

Некалі "ЛІМ", прынамсі, у калонцы "Кола дзён", быў паслядоўным прыхільнікам ідэі захавання на Беларусі парламенцкай рэспублікі і лічыў, што ўвядзенне ў нашай краіне прэзідэнцтва, як неабмежаванай улады аднаго чалавека, нам пакуль супрацьказана. Па прастай прычыне: неабмежаваная ўлада можа "сапсаваць" любога чалавека, парламент жа, дзе збіраецца разам 260 ці 350 чалавек, ніколі не "секане з пляча" і любое ягонае рашэнне будзе папярэдняе ўсебакова абмеркавана, уважана. Вядома, і тут можа мець месца папулізм, палітычная амбіцыйнасць ды іншае, але не ў такой жа ступені... Падзеі апошніх гадоў, і асабліва апошніх месяцаў, калі народ застаўся без парламента, сам-насам са сваім усенародным абраннікам, які пачаў кіраваць дзяржавай з дапамогай указу, многія з якіх, паводле рашэнняў Канстытуцыйнага суда, не адпавядалі Канстытуцыі краіны, — на жаль, пацвердзілі гэта. Упершыню мы з палёгкай уздыхнулі, калі на пачатку зimy, нарэшце, быў абраны новы парламент. Пазыўчора стала дыхаць яшчэ лягчэй: без доўгіх родавых пакутаў парламент займеў свайго кіраўніка. Мяркуючы па шматлікіх перадавыбарных інтэрв'ю (у тым ліку і ў "Ліме"), старшыня Аграрнай партыі, а цяпер і Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Сямён Шарэцкі стаіць на дэмакратычных пазіцыях. Яшчэ да яго абрання, аналізуючы палітычную і эканамічную сітуацыю ў краіне і склад парламента, большасць свядомых іхлілася да таго, што канфрантацыя паміж выканаўчай уладай і парламентам непазбежна. Як будзе паводзіць сябе ў гэтай сітуацыі С. Шарэцкі, ці хопіць у яго сілы і мужнасці паслядоўна адстойваць ідэі дэмакратыі? Час пакажа...

НЕДАЎМЕННЕ ТЫДНЯ

На пачатку года ў Беларусі з'явілася дзіўнае стварэнне: аргкамітэт Камітэта грамадскай падтрымкі першага прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Хоць з заявы аргкамітэта вынікае якраз адваротнае: такому "народнаму палітыку", "народнаму прэзідэнту", які летась захаваў на Беларусі "спакой на вуліцах і адносны дастатак у дамах" — падобныя камітэты падтрымкі не трэба, бо і без таго "сёння большасць беларускіх грамадзян аддалі б свае галасы за А. Р. Лукашэнку, калі б зноў адбыліся прэзідэнцкія выбары". Падобныя заявы ў друку ніяк не дадаюць аўтарытэту сп. прэзідэнту, а, наадварот, наводзяць на думку, што калі ветэраны Узброеных Сіл і пенсіянеры вырашылі бараніць ад кагосьці свайго прэзідэнта, то — няўжо яму і праўда што-небудзь пагражае?

УГАНАРАВАННЕ ТЫДНЯ

У Дзяржаўным акадэмічным тэатры оперы і балета 7 студзеня адбылася ўрачыстая цырымонія ўручэння прэміі года. Каму? "Людзям творчай працы, чья духоўная дзейнасць у мінулым годзе стала адметнай з'явай для культуры Беларусі". Цалкам законнамерным, у такім выпадку, здаецца з'яўленне сярод лаўрэатаў такіх асоб, як мастак Уладзімір Савіч, рэжысёр Барыс Герлаван, слявак Анатоль Ярмоленка, гімнаст Віталь Шчэрба, балетмайстар Валянцін Елізар'еў і нават — Ліліяна Анцуг у намінацыі "Духоўнае адраджэнне", хоць, шчыра прызнацца, гэтае імя абсалютна невядомае на Беларусі, і пэўна, большасць чытачоў "ЛіМа" пачула яго ўпершыню. Сярод "творчых" намінацый сёлета дадаткова, па просьбе "многіх грамадскіх арганізацый" з'явілася намінацыя "палітыка". Палітыкам года стаў прэзідэнт краіны А. Лукашэнка. Літаратуруж арганізатары конкурсу па-ранейшаму ігнаруюць, не заўважаюць: няма сярод намінацый ні паэзіі, ні прозы. Прэмію ў галіне журналістыкі вырашана ўручыць у Дзень друку. Таксама зразумела чаму: "свае" журналісты выглядаюць смешна, а апаліцыйных называць — гусей дражніць... На цырымоніі выступіў прэзідэнт, аб'явіўшы, што Дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета становіцца цяпер "прэзідэнцкім", і паабяцаўшы творчы саюзам выдзеліць 150 кватэр...

НАПАМІН ТЫДНЯ

Калі, нарэшце, на Беларусі з'явіцца лідэр, які зможа "расплюшчыць" вочы народу, які распавядзе, колькі шкоды нанеслі нашай незалежнай краіне гульні ў розныя саюзы, зоны, прасторы ды заглаўванне ў рот суседзям? У сваім інтэрв'ю "Інтэрфаксу" былі міністр замежных спраў Беларусі, народны дэпутат П. Краўчанка прывёў толькі адзін прыклад з гісторыі падзелу СССР на незалежныя дзяржавы — ядзернае раззбраенне. Аказваецца, толькі выплата кампенсацый за уран, які здабываецца з вывадзімых у Расію ракет тактычнага і стратэгічнага прызначэння, "дала" б нашай краіне 1—1,5 мільярда долараў ЗША. Дарэчы, у адрозненне ад іншых грошай, якія былі "падораны" нашай суседзям ўгодлівымі кіраўнікамі, запатрабаваць гэтыя і цалкам законна, і яшчэ не позна. Толькі хто гэта зробіць?

ВАКАЦЫІ ТЫДНЯ

Усё-такі сёе-тое з капіталістычных традыцый на Беларусі апошнім часам прырываецца. Вось, скажам, калядныя канікулы. Прышлі яны і да нас. Найперш на вытворчасць. Для нешматлікіх кіраўнікоў прадпрыемстваў Беларусі сталі яны, калядныя канікулы, добрай і своечасовай знаходкай: і завод не працуе, і апраўданне ёсць. Толькі вось многія прадпрыемствы, такіх монстр, як МТЗ, напрыклад, дагэтуль ніяк не выйдучы цалкам з каляднага "заглу", на большасці ж з тых, што пачалі працаваць, паведамляе, "Белорусская газета", тэмпература ў цэхах усяго на 5-7 градусаў вышэй нуля і рабочыя вымушаны грэцца ля "буржуек". Страйкі — таксама з'ява не сацыялістычная, а капіталістычная. І яны пачалі ў нас прырывацца. Спыніць іх сёлета зможа толькі "генерал Мароз"...

ФАКТ ТЫДНЯ

Падзея гэтая адбылася ў суседняй дзяржаве, але ўскалыхнула ўсё свет. Чачэнскія баевікі ледзь не паўтарылі "Будзёнаўск" у Расіі. Яны захапілі бальніцу ў дагестанскім горадзе Кізляр. Як бы ні закончыліся падзеі там, гэты факт гаворыць пра многае. Колькі б ні стараліся расійскія сродкі масавай інфармацыі ператварыць барацьбу чачэнскага народа ў фарс — там адбываецца трагедыя. Прычым з абодвух бакоў. Чачня — пракляцце Расіі і, мажліва, пачатак развалу імперыі — Расійскай Федэрацыі, якая змагла захавацца пасля СССР. А нам трэба быць удзячнымі Богу за тое, што пасляў нам незалежнасць, і трэба берагчы яе і ўсяляк умацоўваць. Гэта толькі дзякуючы незалежнасці нашы хлопцы не пралаваюць кроў за інтарэсы чужой дзяржавы далёка-далёка ад роднага дому.

Гэтыя мае нататкі прысвечаны адкрыццю першай сесіі новага Вярхоўнага Савета, але пачну я іх з падзеі, якая, на першы погляд, не мае да яе прамых адносін. Як цяпер стала вядома, у самы пярэдадзень Новага года кіраўнік Адміністрацыі прэзідэнта Міхаіл Мясніковіч ад імя свайго патрона прапанаваў пайсці ў адстаўку старшыні Канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь Валерыю Ціхіну. У выпадку адмовы прэзідэнт пагражаў зняць яго з пасады сваім спецыяльным указам.

Разборкі кіраўніка дзяржавы з Канстытуцыйным судом, які апошнім часам зафіксаваў каля дзясцятка парушэнняў прэзідэнтам Канстытуцыі, даўно сталі сакрэтам Палішынеля. І, тым не менш, гэты апошні афронт сп. Лукашэнкі, на мой погляд, быў прадкідваны не столькі жаданнем пазбавіцца непаслухмянага суддзі, колькі імкненнем пабачыць, як на гэта зрагучы новы парламент. Гэткая, карыстаючыся ваеннай тэрміналогіяй, "разведка боем", мэта якой — вызначыць ступень лаяльнасці дэпутатаў да прэзідэнта.

Калі ў Аляксандра Рыгоравіча раней і мелася нейкая няўпэўненасць на гэты конт, дык цяпер усакім ілюзіям, думаецца, пакладзены канец. Я маю на ўвазе апублікаваную ў "Народнай газеце" за 5 студзеня заяву 132 дэпутатаў Вярхоўнага Савета 13-га склікання, дзе згаданы крок прэзідэнта быў расцэнены як, цытую: "Факт незаконнага ўціску на Канстытуцыйны суд, які сведчыць пра тое, што пэўныя сілы ў акружэнні кіраўніка дзяржавы штурхаюць яго на новы втот канфрантацыі з іншымі галінамі ўлады... Дэпутаты Вярхоўнага Савета 13-га склікання выказваюць глыбокую заклапочанасць чарговым парушэннем з боку Адміністрацыі прэзідэнта закладзенага ў Канстытуцыі прынцыпу раздзялення ўлад. Абвастэрэнне выклікае тым большае неўраўнаважанне, што нагнаўтаецца ў пярэдадзень першага пасяджэння Вярхоўнага Савета новага склікання".

Цяжка сказаць, ці зрабіла гэтая заява ўражанне на сп. прэзідэнта і, мабыць, не адзін я задаваў сабе пытанне, як ён сябе павядзе ў час сустрэчы з усім дэпутаткім корпусам 9 студзеня на першым пасяджэнні новага Вярхоўнага Савета. Цяпер можна з упэўненасцю сказаць, што, нягледзячы на пэўныя авансы і кампліменты на адрас новага парламента, што прагучалі ў "троннай" правове прэзідэнта, нягледзячы на яго абяцанне жыць і працаваць у згодзе з іншымі галінамі ўлады, сп. Лукашэнка не двухсэнсоўна даў зразумець, што асноўнай сваёй задачай лічыць далейшае ўмацаванне прэзідэнцкай улады, і ні ў кога не павінна быць сумненняў на гэты конт.

Неўзабаве парламентары пераканаліся ў тым. Варта было створанай рэдакцыйнай камісіі выкласці свае прапановы па асвятленні ў сродках масавай інфармацыі працы першай сесіі новага парламента, у якіх прадугледжвалася адказнасць за гэтую справу ў дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі, як у Авальнай зале прагучала папярэджанне сп. Лукашэнкі, што тэлерадыёкампанія, паводле прэзідэнцкага ўказа, уваходзіць у структуру выканаўчай улады, і толькі з дазволу яго, прэзідэнта, можна распараджацца яе дзейнасцю.

Манапалізацыю прэзідэнцкай улады рэспубліканскага тэле- і радыёэфіру многія дэпутаты адчулі на сабе ў час выбарчай кампаніі, якая праводзілася ў абстаноўцы сапраўднай інфармацыйнай блокады. Мо таму праект пастановы рэдакцыйнай камісіі выклікаў досыць ажыўленую дыскусію, у выніку якой праект вырашаны было адправіць на дапра-

цоўку з улікам прапаноў, выказаных дэпутатамі і прэзідэнтам. Каб больш не вяртацца да гэтай тэмы, адразу скажу, што і новы праект пастановы, выкладзены на наступны дзень старшыней рэдакцыйнай камісіі Л. Юнчыкам, не задаволіў дэпутатаў, а некаторых проста абурыву сваім згодніцтвам, боязю выклікаць незадавальненне прэзідэнта. Калі сп. Юнчык, які трымаўся на трыбуне крайне няўпэўнена, пачаў распавядаць, як ён утрасаў праект пастановы з кіраўніком дзяржтэлерадыёкампаніі сп. Кісялём, чаша цярпення ў некаторых дэпутатаў перапоўнілася. "Не кіраўнік тэлерадыёкампаніі павінен дыктаваць нейкія ўмовы Вярхоўнаму Савету, а ўсё павінна быць наадварот", — выказаў сваё абурэнне С. Шушкевіч. Яго падтрымалі В. Ганчар, Г. Карпенка, С. Багданкевіч, іншыя парламентары, якія заклікалі Вярхоўны Савет узяць пад кантроль выкананне Закона аб друку, які пастаянна парушаецца прэзідэнцкай уладай. Большасцю галасоў было вырашана праект пастановы вярнуць рэдакцыйнай камісіі на новую дапрацоўку.

Але, відаць, каб ні ў кога не заставалася сумненняў адносна таго, каму належыць канкрэтная ўлада, тэлерадыёкампанія з Авальнай залы, дзе праходзіла першае пасяджэнне новага парламента, была спынена а палове дванацатай 9 студзеня. На наступны дзень дэпутаты не ўбачылі ў зале ніводнай тэлекамеры.

І яшчэ адзін штырх, што характарызуе стаўленне ідэалагічнай службы прэзідэнта да прадстаўнікоў масмедыя, асабліва — незалежнай прэсы. Журналісты, якія раніцай 10 студзеня прыйшлі ў прэс-цэнтр Вярхоўнага Савета, каб адсюль сачыць за працай сесіі, былі пазбаўлены гэтай магчымасці, бо устаноўлены тут маніторы былі тым жа ведамствам сп. Кісяля адключаны, і журналісты, якія не мелі прапускоў у Авальную залу, засталіся без усякай інфармацыі.

Цяпер — пра самае галоўнае: выбары Старшыні Вярхоўнага Савета. Вакол гэтай, несумненна важнай, падзеі ў некаторых газетах яшчэ задоўга да пачатку сесіі быў створаны пэўны ажіятаж. А паважаная "Народная газета", да прыкладу, з гэтай нагоды нават арганізавала своеасаблівы таталізатар, заклікаўшы сваіх чытачоў угадаць прозвішча будучага спікера.

...Калі старшыня Цэнтрвыбіркама А. Абрамовіч, які адкрываў і вёў першае пасяджэнне новага парламента, прапанаваў дэпутатам прыступіць да вылучэння кандыдатур на крэсла Старшыні Вярхоўнага Савета, першым пасля доўгай паўзы, якая раптам запанавала ў Авальнай зале, узяў слова старшыня фракцыі камуністаў прапарамента В. Новікаў. Ён прапанаваў на пасаду спікера першага сакратара ЦК партыі камуністаў дэпутата С. Калякіна. Для мяне асабіста прапанава гэтага падалася досыць нечаканай, бо лічылася яшчэ да сесіі, і гэта было пацверджана досыць аўтарытэтнымі крыніцамі, што фракцыя камуністаў і аграрыяў будучы выступаць у парламенце адзіным блокам і вылучаць агульную кандыдатуру на пасаду Старшыні Вярхоўнага Савета. Не рабілася тайны з таго, што гэта хутчэй за ўсё будзе кандыдатура старшыні самай вялікай у парламенце фракцыі аграрыяў С. Шарэцкага. Зрэшты, не адмаўляў гэтай і сам Сымон Георгіевіч падчас нашых з ім сустрэч. І вось, калі ласка...

Ужо пасля вылучэння, у перапынку, я пацікавіўся ў аднаго з членаў палітсавета Аграрнай партыі, чаму ж так, і пачуў у адказ, што камуністы ў самы апошні момант здрадзілі дасягнутым дамоўленасцям, матывуючы гэта тым, што калі яны не

вылучаць сваю кандыдатуру — камуністы, іх не зразумеюць радавыя члены ПКБ. Ад сябе дадамо, што, мабыць, у палоне эйфарыі ад адноснага поспеху на апошніх выбарах камуністы так і не зразумелі, што з'яўленне на палітычнай арэне рэспублікі спікера-камуніста, а гэта значыць другой па значэнні пасля прэзідэнта фігуры, садзейнічала б міжнароднай ізаляцыі Беларусі, перакрыла б і без гэтага нямногія шляхі замежных інвестыцый у эканоміку краіны.

Сярод вылучаных кандыдатаў на пасаду Старшыні Вярхоўнага Савета былі: ад аграрыяў — С. Шарэцкі, ад "Грамадзянскага дзеяння" — С. Багданкевіч, сацыял-дэмакратаў — П. Краўчанка, асобнымі дэпутатамі кандыдатамі на крэсла спікера былі названы былі прэм'ер-міністр В. Кебіч і былы Старшыня Вярхоўнага Савета М. Грыб.

Усё згаданае прэзідэнтам выступілі з праграмнымі заявамі, адказалі на пытанні дэпутатаў. Калі гаварыць пра асабістае ўражанне ад гэтых выступленняў, дык я назваў бы два прозвішчы: С. Калякіна і С. Багданкевіча. Першы ўразіў сваім надзвычайным (падумалася нават — гэта зараз такія правадзіры ў камуністаў?), другі, С. Багданкевіч, надоўга запамінаецца сваёй паўгадзінай страўнай, мэтанакіраванай, пераканальнай прамавай, якая трымала ў напружанні ўсю залу, хоць, маючы на ўвазе палітычны погляд дэпутатаў, не ўсім маглі прыйсці даспадобы словы прамоўцы аб краху камуністычнага эксперыменту ў свеце, аб адзіным для Беларусі выйсці з крызісу — стварэнні рынкавай эканомікі. Аказаўся на належнай вышыні Станіслаў Антонавіч і тады, калі адказаў на пытанні, якія градам абрынуліся на яго. Пытанні ў большасці сваёй, адначасна, з падкавыркай, "на зыспыку". Не застаўся тут убаку і сам прэзідэнт, не кажучы ўжо пра яго памочніка дэпутата В. Кучынскага. Можна было толькі падзівіцца, як умее быць галоўны банкір краіны "трымаць удар", як адразу пасля яго адказаў у апанентаў знікала жаданне працягваць дыскусію.

Былі ў час прэзентацыі прэзідэнцкіх праграм і іншыя сюрпрызы. Ужо ўзыхлоўшы на трыбуну, раптам аб'явіў пра свой самаадвод В. Кебіч. Тое самае на наступны дзень зрабіў П. Краўчанка, выглумачыўшы такі крок рашэннем сваёй сацыял-дэмакратычнай фракцыі. Паводле яго слоў, сацыял-дэмакраты вырашылі ахвяраваць сваім кандыдатам на карысць лідэра аграрыяў С. Шарэцкага, многія палітычныя погляды якога блізкія ім.

Такім чынам, у бюлетэнь для тайнага галасавання былі ўнесены чатыры прозвішчы: С. Багданкевіч, М. Грыб, С. Калякін і С. Шарэцкі. Як паказалі вынікі выбараў (яны праводзіліся праз кабіны), у другі тур прайшлі С. Шарэцкі — 51 голас і С. Калякін — 50 галасоў.

Відаць, усведамленне С. Калякіным таго, што ўсё яго электарат у парламенце вычарпаны, прымусіла яго перад другім турам заявіць аб тым, што ён знімае з галасавання сваю кандыдатуру і заклікае сваіх прыхільнікаў аддаць галасы за С. Шарэцкага. Да гэтага ж заклікалі сваіх аднадумцаў С. Багданкевіч і М. Грыб.

Такім чынам, Старшыней Вярхоўнага Савета 13-га склікання быў абраны Сымон Георгіевіч Шарэцкі. Як ён павядзе парламенцкі карабель, ці ўладса яму вытрымаць курс, пракладзены на "карце" Канстытуцыі, пакажа будучае. Самае блізкае будучае.

Міхась ЗАМСКІ

ЯДНАЕ НЕ ЦАР, А БОГ

3 нагоды

У Маскве адраджаецца храм Хрыста-Збаўцы. Прычым такімі тэмамі, нібыта гэта ўсеагульная ўдарная камсамольская будоўля. Пасля таго, як знішчэнне храма было афіцыйна прызнана праймай большавіцкага варварства, у Расіі шырока разгарнулася дыскусія на тэму "адбудова ці не; і калі адбудова, то як?" Храм-помнік героям і ахвярам Айчынай вайны 1812 года, але адраджаецца ён павінен у новай якасці: як помнік усім загінуўшым за Расію за апошнія два стагоддзі — гаварылі адны. Не, — не згадка ліся другія, — храм павінен быць такім, якім быў на момант знішчэння. Да апошняй драбніцы. І абавязкова з помнікам імператару Аляксандру III, які разам з храмам уяўляў адзіны манументальны комплекс.

Гаварылася і пра тое, што адраджаны ў тых жа формах храм Хрыста-Збаўцы ўсё роўна будзе толькі копіяй, муляжом. А іншыя спасылаліся на адбудаваныя, лічы, ад падмуркаў знішчаны гітлераўцамі гістарычны цэнтр Варшавы і палацы прыгарадаў Пецярбурга. Была нават ідэя стварыць, так бы мовіць, прасторавы чарчэж храма. "Намаляваць" яго на фоне неба металічнымі кан-

рукцыямі. Калі б гэтая ідэя была прынята, з'явіўся б храм-здань, храм-прывід...

Нарэшце рыса была падведзена ваявым рашэннем кіраўніцтва Расіі. І вось ужо паўсталі муры і вежы храма, ужо адліты званы, у хуткім часе зазаяць пазалотаю купалы.

На Каляды ў храме, які адраджаецца, прайшла першая літургія. На ўрачыстасцях прысутнічаў прэзідэнт РФ Барыс Ельцын.

Сённяшняю Расію ёсць шмат за што дакараць. За чачэнскую вайну, за разгул шавінізму, за імперыялізм у знешняй палітыцы. І ўсё ж Расія адбудова храм... Гэта вельмі разумна. У той момант, як у дзяржаве ўзмацняюцца цэнтрабежныя працэсы, асобныя рэгіёны патрабуюць сабе статусу, нахштат таго, што мелі ў СССР саюзныя рэспублікі, адмаўляюцца плаціць падаткі ў федэральны бюджэт і пастаўляць у войска рэкрутаў, Расіі неабходна аб'яднальная ідэя. Цяжка сказаць, наколькі пры канцы прагматычнага ХХ стагоддзя містычная рэлігійная ідэя зможа аб'яднаць шматнацыянальнае насельніцтва Расійскай Федэрацыі. Малаверагодна, што Расія, якую не сабрала чырвоная зорка, збярацца

пад праваслаўным крыжам. Цягнік, як кажуць, пайшоў. І ўсё ж храм — гэта шанец. Ужо ва ўсведамленні, што для аб'яднання краіны патрэбна не асоба, а ідэя — відавочны прагрэс расійскай грамадскай думкі. Каб аб'яднаць людзей, патрэбны не цар, а Бог.

Беларусь, здаецца, толькі ідзе да гэтага ўсведамлення. Пакуль што нашы сродкі масавай інфармацыі даводзяць народу, што "галіны і галінкі" павінны аб'яднацца вакол "ствала", а "ствол" у наяўнасці ўжо ёсць. Быццам іншых варыянтаў нацыянальнай еднасці, згоды няма.

Прэзідэнт РФ, як і прэзідэнт РФ, таксама на Каляды наведваў праваслаўны храм. Але ў адрозненне ад Ельцына, ён выступіў у храме амаль што з палітычнай прамовай, нібы няма розніцы паміж авальнай залай Вярхоўнага Савета і храмам Божым...

Я не вялікі прыхільнік Расіі, а тым больш небяспечнага збліжэння з ёю. Але сёння варта было б павучыцца ў расійцаў. Трэба будаваць храм. Яднае не цар, а Бог. Наш Бог — Беларусь.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

НАШЫ ЛАЎРЭАТЫ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА "ЛіМа" НАЗВАЛА АЎТАРАЎ ЛЕПШЫХ ПУБЛІКАЦЫЙ ТЫДНЁВІКА У МІНУЛЫМ ГОДЗЕ — ЛАЎРЭАТАЎ ПРЭМІІ "ЛіМа" І "ДАЙНОВЫ".

Дзякуючы падтрымцы фірмы "Дайнова" ўручэнне штогадовых прэмій за лепшыя публікацыі ў "ЛіМе" стала ўжо добрай традыцыяй. Сярод лаўрэатаў мінулых гадоў — вядомыя на Беларусі дзеячы культуры, літаратуры, мастацтва.

Не проста было вызначыць лепшых з лепшых і сёлета. Праўда, самакрытычна аглядаючы кожны нумар, мы рэдка бываем задаволены ім. Але, перагортваючы гадавую падшыўку, бачым, што адметных, запамінальных публікацый магло б набрацца на добры альманах, што прэтэндэнтаў на прэміі "ЛіМа" і "Дайновы" і на гэты раз няма. Урэшце рэшт рада "ЛіМа" прыняла рашэнне — аўтарамі лепшых публікацый 1995 года прызнаць:

Па публіцыстыцы — **Анатоль Вярцінскага**, за артыкул "Дык ці адбыўся рэфэрэндум?" (N 38, 22 верасня).

Па прозе — **Юрыя Станкевіча**, за сатырычную аповесць "Парыж — Лабідува" (N 37, 15 верасня) і апавяданне "Гульня бронзавак у святле поўні" (NN 23—24, 23 чэрвеня).

Віктара Каваленку, за артыкул "Заклік да маршу ў нікуды" (N 14, 7 красавіка).

Па паэзіі — **Эдуарда Акуліна**, за нізкі вершаў "І я душой заўжды святлю" (N 10, 10 сакавіка) і "Вод-светы лісцёў пазалоты" (N 40, 6 кастрычніка).

Па крытыцы — **Надзею Бунцавіч**, за артыкулы "Пабазарылі — і годзе! Да сустрэч у наступным годзе?" (N 35, 1 верасня) і "Першы снег" (N 14, 7 красавіка).

Святы

КРЫТЫЧНЫ ЎЗРОСТ, ВАРТЫ СПАДЗЯВАННЯ

29 снежня, якраз напрыканцы года мінулага, Альтэрнатыўны тэатр зазнаў адно з рэдкіх святаў — свята сотага спектакля. Возьмем пад увагу маёмасны стан Альтэрнатыўнага, ягонае недзяржаўнае паходжанне ды існаванне (а гэта значыць — без унёскаў ды ўкладанняў з боку зацікаўленай дзяржавы), каб зразумець важкасць падзеі. Сотае — "Камедыя..." У. Рудава паводле К. Марашэўскага і Ф. Аляхновіча, спектакль,

які сярод самых важкіх сваіх прызоў на фестывалях мае галоўны неаспрэчны — глядацкае захапленне. З ім, захапленнем, ужо пасля спектакля праводзілі невялікі аўкцыён на карысць удзельнікам спектакля. Распрадавалі... рэквізіт "Камедыі...": яйка Давіда, напрыклад, пайшло за сто долараў. Як сапраўдны твор мастацтва. Праўда, перш чым дайсці да аўкцыёна, яно пабыло ў руках Людмілы Шчамялёвай ды Ігара Ры-

машэўскага, знаных мастакоў...

Вядома, распродаж рэквізіту спектакля быў жартам. Вядома, можна будзе глядзець "Камедыю..." і сто першы раз, і, даць Бог, двухсоты. Акцёры атрымалі невялікую грашовую ўзнагароду за тое, што даялі такі спектакль да сотага паказу. Дарэчы, у зале сядзелі ды па калідорах, чакаючы, шпацыравалі ўсе-ўсе, хто гэтую "Камедыю..." хоць калі іграў, а яна, як вядома, трапіла ў Альтэрнатыўны з акцёрскага курса былога Тэатральна-мастацкага інстытута, а кіраваў ім тады рэжысёр-педагог Андрэй Андросік. Усе купленыя прадметы вярнулі ў музей тэатра. Яго, праўда, яшчэ няма. Але ж экспанаты вымагаюць... Самым здавольным удзельнікам святкавання сотага спектакля, здаецца была Людміла Русак, менеджэр тэатра. Яна ж — галоўны фундатар вечарыны. "Альтэрнатыўны — гэта сіла. І дбайная гаспадарская рука прыдалася як ніколі", — сведчылі ўдзельнікі, госці, гульцы ды калегі. Падзелілі іх рацыю. Альтэрнатыўнаму — сёмы год. Як для тэатра, дык узрост крытычны. Балазе, пазначаны ён сотым паказам "Камедыі...", а гэта спадзявання варты...

Ж. Л.

Адгалоскі

ЯШЧЭ АДНО "ДЗІЦЯ ХЛУСНІ"

ПРА "ВЫСОТЫ" І "БЛЕСК" АДНОЙ ПУБЛІКАЦЫІ

У ранейшыя часы "ЗЮ" здзіўляла мяне тым, што па яе змесце цяжка было здагадацца, дзе выходзіць газета — у сталіцы Беларусі ці ў Курскай, скажам, вобласці. Цяпер становіцца мяняецца: усё часцей мільгаюць на старонках мясцовыя прозвішчы, рэаліі, праблемы. Праўда, у ракурсе сваёсаблівым. Як ставіцца газета да пытанняў культуры, палітыкі, дзяржаўнага станаўлення, грамадскага супрацьстаяння розных сіл і накірункаў, добра відна на артыкуле Сяргея Голубева "Духовное местничество, или Синдром первого парня на деревне" (9 снежня 1995 г.).

Унікальны ў нейкім сэнсе матэрыял! Нават не "адлуп", бо "адлуп" мае ў аснове нейкі выпадак, якуюсь крытычную зачэпку. Такі прыём у прастамоўі называецца "мордай аб гразь", і тут ён паспяхова скарыстаны. Ну што зробіш: светапогляд у аўтара такі, выхаванне савецкае. Ну, гідзіцца ён усёго таго, што так або інакш тычыцца нацыянальнай праблематыкі, і цяперашняя унутрыпалітычная

ситуацыя дазваляе яму выказацца публічна — прылюдна разадраць кашулю на грудзях. Справа ў тым, што "первым парнем на деревне" здаўна прывык адчуваць сябе ён сам — як прадстаўнік рускамоўнай большасці. Але сёння, аказваецца, сістэма каштоўнасцей мяняецца, і для высокай самацэнкі яму не хапае нейкай дробязі — мовы. Вось ён, бедны, і тузаецца, і пырскае слінай, і тыя пырскі разлітаюцца па тэксце шматлікімі красамоўнымі двукоссямі: "тутэйшая эліта", "родная мова", "адраджэнцы", "мовазнаўцы"... Без двукоссяў ужываюцца наступныя каларытныя спалучэнні і назойнікі: **мелкотравчатая козявочность, пигмея духа, убожество, эрзац-эліта** і да т. п. Папахвае паталогіяй. Псіхааналітык, мабыць, сказаў бы, што такім чынам знаходзіць выйсце падсвядомая агрэсія аўтара.

Што ж канкрэтна выводзіць яго з раўнавагі, прымушае так не памужчынску захлапацца і махаць кулачкамі?

Па-першае, наяўнасць разумных беларусаў, якія і пасля рэфэрэндуму жывуць у працоўцы, не схільныя бачыць у спецыфічнай — хай сабе і паспяховай для некага — акцыі канец свету.

Па-другое, артыкул В. Дашука ў "Народнай газеце" (карыстаючыся выпадкам, выкажу аўтару сваю найвялікшую пашану за праўду і асабістую мужнасць).

Па-трэцяе, гэта "Настаўніцкая газета", якая намерылася ні многа, ні мала — "запретить русский язык". Указ рыхтуе адваедны, ці што?

Больш чым каму дасталося Нілу Глевічу. Нездарма кажуць, што маланкі ў высокае дрэва трапляюць... Аўтару "ЗЮ" малюецца апакаліптычная карціна: у нашых школах раптам адмянілі вывучэнне Пушкіна, Ясеніна, Ахматава, і ўсю праграму па літаратуры заняў сабой выключна Ніл Сымонавіч. (Пра Купалу, Куляшова, Караткевіча С. Голубеў, напэўна, не чуў).

Па ўсёй бачнасці, вядомы наш

паэт, публіцыст і палітык усур'ёз "правініўся" перад антыбеларускімі сіламі Беларусі, што "спадобіўся" такой увагі і асобнага абзаца ў пасквілі. (Вось і вызначэнне жанравае знайшлось!) Усе астатнія — Пазняк, Шушкевіч, Багданкевіч, Ганчар і Булахаў — ідуць чамусьці ціпціпым пералікам. Так вам і трэба! Не заслужылі.

Страшна раздражняе С. Голубева і сам факт перакладу рускіх класікаў на беларускую "няродную" мову. Трэба зразумець, на іншыя мовы іх перакладаць не асмельваюцца.

К фіналу сутнасць праблемы і ўвогуле утрымуецца, зводзіцца ў чыста утылітарнае рэчышча: кормяцца нашы літаратары з беларускага слова, вось і даводзіцца ім хочаш — не хочаш змагацца за яго існаванне. Каб з голаду не памерці. Хаця, разважыўшы, куды прасцей было б на другі дзень пасля майскага апытання ўзяць ды перайсці на "великий и могучий". Заадно і капей-

ку большую атрымалі б, і тыражы інакшыя, і начальства прыхільней глядзела б — як на Яроманку, скажам, або Скобелева... Пра адраджэнцаў аўтар артыкула піша як пра нейкіх дрымучых невукаў ці неандэртаў, што адраджэнцы ад рускай культуры, "от высот ее духовности и блеска ее образов" і нават маюць намер "затмить ее блеск" сваімі нікчэмнымі творами.

Дзіўныя рэчы на свеце дзеюцца! Чаму гэтыя "высоты" і гэты "блеск" не навучылі іх адэпта ні разуменню сутнасці з'яў і праблем, ні элементарным этычным нормам? Чаму маладзёжная газета, таксама выхаваная на гэтых "образцах", так мала дбае пра свой аўтарпэт? Можна, спадзяваліся, што вывезе рубрыка — "НебесСПОРные заметки"...

Адно не падлягае сумненню: аўтар не проста аслеплены злосцю — ён палітычна заангажаваны, і размаўляць з ім можна толькі так, як Статкевіч з Азаронкам. Што ж да эліты, якую топча нагамі яшчэ адно "дзіця хлусні", то яна ў нас сапраўды ёсць. І яна нідзе і ніколі не палемізавала са сваімі апанентамі на такім маргінальным, "шарыкаўскім" узроўні.

ЛІМАВЕЦ

Іван ЧЫГРЫНАЎ

Цяжкую страту панесла беларуская літаратура — 5 студзеня 1996 года пасля працяглай хваробы памёр народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і Літаратурнай прэміі імя А. Фадзеева, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, член калегіі Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь, старшыня праўлення Беларускага фонду культуры Іван Гаўрылавіч Чыгрынаў.

Іван Гаўрылавіч Чыгрынаў нарадзіўся 21

снежня 1934 года ў вёсцы Вялікі Бор Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыўшы ў 1952 годзе Саматэвіцкую сярэднюю школу, паступіў на аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля заканчэння ўніверсітэта працаваў рэдактарам, загадчыкам рэдакцыі літаратуры і мастацтва ў выдавецтве Акадэміі навук Беларусі. У 1965—1975 гг. — рэдактар аддзела публіцыстыкі і нарыса ў часопісе "Полымя". З 1975 года ён працуе намеснікам старшыні, а з 1976 па 1986 год — сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. У 1987 годзе Іван Чыгрынаў быў абраны старшынёй праўлення Беларускага фонду культуры, адначасова працаваў галоўным рэдактарам часопіса "Спадчына". Абіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1986—1990), узначальваў пастаянную Камісію Вярхоўнага Савета БССР па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносінах.

Першым празаічным творам Іван Чыгрынаў дэбютаваў у рэспубліканскім друку ў 1958 годзе. Таленавітыя кнігі празаіка адразу звярнулі ўвагу надзвычайна ўзятых праблем і праўдзівасцю паказу жыцця. Ён аўтар кнігі апавяданняў і апавесцей "Птушкі ляцяць на волю" (1965), "Самы шчаслівы чалавек" (1967), "Ішоў на вайну чалавек" (1973), раманаў "Плач перапёлкі" (1972), "Апраўданне крыві" (1977), "Свае і чужыя" (1984), "Вяртанне да віны" (1991).

Лукашэнка А.Р., Мясніковіч М.У., Чыгір М.М., Шэйман В.У., Ціцынкоў І.І., Русакевіч У.В., Замытальнік У.П., Бутэвіч А.І., Стражаў В.І., Сянько У.Л., Ганчарык У.І., Кулічкоў А.М., Ярмошын У.В., Матусевіч М.В., Барадулін Р.І., Брыль І.А., Быкаў В.У., Гілевіч Н.С., Навуменка І.А., Шамякін І.П., Адамчык В.У., Андрэюк С.А., Аўрамчык М.Я., Агееў А.М., Багданава А.Я., Болтач В.У., Бугаёў З.М., Бураўкін Г.М., Васіль Вітка, Вяцінскі А.І., Гарэца Р.Г., Гіль М.С., Гніламедаў У.В., Грахоўскі С.І., Жалызоўскі А.П., Далідовіч Г.В., Дударэў А.А., Законнікаў С.І., Зуёнак В.В., Каваленка В.А., Казько В.А., Максім Лужанін, Кудравец А.П., Ліпскі У.С., Лукаша В.А., Макаў П.М., Масарэнка А.Г., Някляеў У.П., Паўлаў У.А., Прышчэвіч Н.Е., Пісьмянкоў А.У., Пташнікоў І.М., Сіпакоў І.Д., Супрунчук В.П., Шабалін А.А., Юрэвіч У.М., Яроманка М.М.

Значны ўклад Івана Чыгрынава ў нацыянальную драматургію. Яго пяру належаць п'есы "Дзівак з Ганчарнай вуліцы" (1986), "Следчая справа Вашчылы" (1988), "Чалавек з мядзведжым тварам" (1988), "Звон — не малітва" (1988), "Толькі мёртвыя не вяртаюцца" (1989), "Іракі" (1989) і іншыя.

Найвышэйшым дасягненнем у творчасці пісьменніка з'явіліся творы, прысвечаныя тэме вайны. У яго раманах грунтоўна адлюстравана атмосфера ваеннага часу, паказаны вытокі гераізму і мужнасці беларускага народа. Гэтыя творы набылі шырокую папулярнасць у нашага чытача.

Іван Чыгрынаў — адзін з аўтараў сцэнарыя шматсерыйнага фільма "Руіны страляюць..." Творы Івана Чыгрынава атрымалі вядомасць і далёка за межамі нашай краіны. Яны перакладзены на многія мовы свету.

Адметны майстар мастацкага слова, Іван Чыгрынаў працаваў над сваімі творамі натхнёна, старанна і самааддана. Нягледзячы на цяжкую хваробу, ён да апошняга часу не выпускаў з рук пісьменніцкае пяро. Выдатны і арыгінальны празаік, мастак са сваёй тэмай, адчуваўся на самым балючым, надзвычайным пытанні нашага жыцця, быў здольны зазірнуць у самыя патаемныя куткі чалавечай душы. Ён любіў сваю Бацькаўшчыну, рабіў усё для нацыянальнага Адраджэння Беларусі.

Праца пісьменніка, яго грамадская дзейнасць былі годна ўшанаваны ўрадам. Ён быў узнагароджаны ордэнам Дружбы народаў, медалімі.

Пайшоў з жыцця таленавіты пісьменнік, добры, зычлівы сябра, чалавек высокай маралі, высакародных памкненняў, якім ганарыцца Радзіма. Светлая памяць аб Іване Чыгрынаве назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

ШТО СКАЗАЦЬ?..

Як сказаць перапёлцы
Вестку горкую гэту?
Што сказаць перапёлцы,
Калі двору прыеду?

Што сказаць мне, зямляча,
Соснам нашага боку?
Яны стогнуць без плячу,
Пачуўшы пра гора.

Што сказаць мне сялібам
Па-над Бесядзю мілай,
Дзе хадзіў Ты з Зыбам,
Дзе Ты думаў з Вапчымам...

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

ЯГО ТВОРАМ ЖЫЦЬ ВЕЧНА

Балюча ўсведамляць, што скончыўся жыццёвы шлях Івана Чыгрынава. Я ведаў яго больш як сорак гадоў. Неяк улётку сядзеў на беразе Бесядзі з кніжкаю. Падыходзіць высокі, цыбаты хлопец у акуларах. "Ну, здароў! Што чытаеш?" Я паказаў кнігу. "Дзе вучышся?" — "У Магілёўскім культасветвучылішчы". — "У газеты пішаш? Давай у раёнку. Я там на практыцы. Чыгрынаў Іван", — падаў руку.

Так мы пазнаёміліся. Ад маёй вёскі Клеявічы да яго Вялікага Бору — тры вярсты.

З таго часу я чытаў усё, што выходзіла з-пад пяра Чыгрынава. Праз шмат гадоў лёс звёў нас у часопісе "Полымя". Праўда, ненадоўга — праз нейкі час ён перайшоў на працу ў Саюз пісьменнікаў.

Вядома, мы часта сустракаліся і ў ДOME літаратара, і на радзіме — таксама. Помню ўсхваляванага Чыгрынава, калі яму ўручалі шырокую чырвоную стужку ганаровага грамадзяніна г. Касцюковічы...

Зусім нядаўна, у сярэдзіне лістапада мінулага года, у рэдакцыю прозы выдавецтва "Мастацкая літаратура" завітаў незнаёмы чалавек: "Мне трэба Лявонаў". Я здзіўлены, бо даўно адвёк ад свайго "дзявочага" прозвішча. "Я ад Чыгрынава. Прынес яго рукапіс".

Гэта быў супрацоўнік Беларускага фонду культуры. Я пагартваў рукапіс і ўзрадаваўся: тут быў новы раман і апавяданні. А вясною Чыгрынаў прыносіў нам заўсёды на кніжку апавяданняў. Пра новы раман не ўспамінаў.

У той жа дзень я пазнаў Чыгрынава дамоў, павіншаваў з новым раманам. "Дзякуй, зямляк. Стаміў мяне гэты раман. А цяпер машыністка мучаюць. У Збор твораў — трэба экзэмпляр, у часопісе "Полымя"... І вам у выдавецтва... Але, здаецца, усё зрабіў..."

Голас Чыгрынава быў стомлены, глухаваты, старэчы. Тады я не мог падумаць, што гэта апошня наша размова...

Іван Чыгрынаў зрабіў шмат. Пяць раманаў, звязаных аднымі героямі, месцам дзеяння — з'ява ўнікальная і, мабыць, не толькі для беларускай літаратуры. А яго выдатныя апавяданні, больш дзсятка п'ес, у якіх уся гісторыя Беларусі!

Бывай, дарагі зямляк, нястомны ратай беларускай літаратурнай нівы. Твае творы будуць жыць вечно.

Леанід ЛЕВАНОВІЧ

ГРУНТОЎНАСЦЬ

Іван Чыгрынаў неяк адразу, прамінуўшы пару пасталення, заявіў сябе ў прозе як самастойны талент, якога не трэба было вадзіць за руку. Часам няўрымслівыя крытыкі (і я ў тым ліку) кідалі яму не заўсёды ўважаныя дакоры ў незахаваанні "прапорцаў" станоўчых і станоўчага ў тым ці іншым завостраным павароце сюжэта ў апавяданні, ды і ў рамане. А ён, глыбока перакананы ў справядлівасці сваіх падыходаў да кожнага вобраза, "стаяў на сваім" і перамагаў. Гэтай апантанасці можна было толькі вучыцца ў яго, бо менавіта сваё, сто разоў перадуманае і ўважанае на вагах сваіх, выверанае вопытам сваім і "чужым", некалькі разоў занадтама мастакоўскім прафесіяналізмам абыходжання са словам, І. Чыгрынаў стаяў побач з тымі, хто ўжо ішоў у прозе сваёй сцэжкай — самабытнай, ясна бачнай, грунтоўнай.

І што характэрна, набытае ў гады ўніверсітэцкай вучобы, моцна прасякнутае модным па тым часе ідэалагічным падыходам рана дало

магчымасць пісьменніку зразумець, што ніякага "метаду сацыялістычнага рэалізму" не існуе, усё гэта было і застаецца надуманым "тэарэтыкам" літаратурнай творчасці. Гэтыя высновы мы, сустракаючыся з Іванам Гаўрылавічам, увесь час не пакідалі ў спакой, асабліва ў апошнія гады, якія былі для пісьменніка выключна драматычнымі. Непрыкметна некалькі разоў наваліўшыся, хвароба мэтанакіравана падступала да мастака слова, апантанага безліччу задум над няскончанай працай над мастацкім увасабленнем гістарычнага шляху беларускага народа, яго ўзыходжанню па балачнай дрыгве да вышніх сацыялізму, які насуперак партыйнай прапагандзе так і застаецца пакуль што марай, а ява сучаснага жыцця стала настолькі драматычнай, што пісьменніку заставаўся адно — пісаць, толькі пісаць, прасвятляць той цёмны агоньчык "светлай будучыні" ў тунелі жыцця беларускага народа, які ледзьве бачны ў мроях і "за які трэба яшчэ змагацца і змагацца".

Пісьменнік не спынаў працы нават у моманты цяжкіх прыступаў хваробы, браў рукапіс новага рамана з сабой у бальніцу, у гады абуджэння сіл пісаў... Адкладаў раман, браўся за п'есу, спынаў працу над ёй, пісаў апавяданні, каб, карыстаючыся гэтымі даволі эканамічнымі жанрамі, заявіць чытачу пра тое, як цяжка таму чалавеку ў жыцці, які, рана зняверыўшыся ў сваёй будучыні, шукае паратунку ў цяперашняй збынтжанасці часу...

Раман "Мы ўсе не згінем" дапісаў, здаў у рэдакцыю, але выхаду яго з-за неўладкаванасці часу ў нашым грамадстве не дачакаўся... Знясілены лекамі арганізм саступіў дарогу лятальнаму зыходу. Памёр Іван Гаўрылавіч Чыгрынаў стойка, як і шмат хто з герояў яго твораў. Памёр з пяром у руцэ, не дапісаўшы новыя старонкі, новыя задумы. А іх было ў яго шмат...

Сні, дарагі Іване, вечным сном. Недапісанае дапішучы ў сваіх творах тыя, хто след за табой. Прадоўжаць мастакоўскае наследаванне гісторыі і рэалістычнасці роднага народа роднай Беларусі.

Уладзімір ЮРЭВІЧ

СМУТКУЕ, ГАЛОСІЦЬ ПЕРАПЁЛКА

Зімовая зязюля перастала лічыць гады Івану Гаўрылавічу Чыгрынаву.

Загалабіла перапёлка...

Я пазіраю ў снежную ноч. Спіць сталіца. У майклівай тузе стаяць дрэвы. Там, за паркам, Дом літаратара. У ім два шчаслівыя гады я працаваў разам з Іванам Гаўрылавічам. Начная ціша абуджае памяць, чую голас майго сябра і настаўніка:

— Стары, скажы мне, хто ў большай ступені перажыў вайну — дарослыя ці малыя?.. Дарослыя, якія стралялі адзін у аднаго, ці дзеці-падлеткі, на вачах і над вушамі якіх яны стралялі адзін у аднаго, а то і ў тых падлеткаў?

Задаў пытанне Чыгрынаў і сам адказаў на яго:

— Таму, Валодзя, нічога дзіўнага няма ў тым, што мы, былыя падлеткі, пішам пра вайну цяпер...

Іван Чыгрынаў убачыў вайну са сваёй Бесядзі. Паказаў яе ў пяці сваіх рамане. А назапашана, відаць, было яшчэ на столькі ж кніжак. Бо ведаю, як рупліва і старанна збіраў пісьменнік факты з архіваў, даведнікаў, жыцця.

Шкада, задумы І. Чыгрынава не здзейсніцца. З імі ён адышоў у вечнасць. Крыўдна, што такія таленты пакідаюць нашу Айчыну. Калі і дзе, у якой вёсцы ці горадзе падымецца і вырасце роўны Чыгрынаву леталісец, асветнік,

патрыёт?

Застаюцца з намі, жывымі, і будучы перадавацца ў спадчыну наступнікам яго кнігі, п'есы, фільмы. Яны жывуць у народзе. Таму і быў Іван Гаўрылавіч народным пісьменнікам.

А быў яшчэ мудрым чалавекам. Гэты талент не ад кніжных ведаў. Ён — ад продкаў, ад касцюковіцкай вёскі Вялікі Бор, ад сялян, якія потым і расой здабываюць хлеб, якія самім жыццём спасцігаюць вышэйшую філасофію быцця.

...Уважліва ступаецца зімовы досвітак. Загудзелі на вуліцы машыны. Прачынаецца гарадскі мурашнік. А я збіраюся на апошняе спатканне з Іванам Гаўрылавічам Чыгрынавым. Заняў кветкі. Пакладу ў ногі. І ніколі-ніколі не паверу, што ён — памёр. Ён — у маім сэрцы, жывы і натхнёны жыццём. І мне ёсць каму перадаць жывую памяць аб ім: сыну і дачцы, а яшчэ — двум унукам.

Бывай, дружа, і даруй, што апошнім часам мы так рэдка бачыліся. Але ў кіпучым віры жыцця я заўсёды помніў, паважаў і любіў цябе, дарагі Іван Гаўрылавіч. І чытаў усё, што выходзіла з-пад твайго пяра.

Хай беражэ цябе Бог у сваім царстве!

Уладзімір ЛІПСКІ

КАЖУЧЫ АПОШНЯЕ "БЫВАЙ!"

Не стала Івана Гаўрылавіча Чыгрынава... Заўчасна пайшоў з жыцця пісьменнік яркага, шматграннага таленту, які па праву на сёння званне народнага.

Ці не таму гэтакім болей адгукнулася гэтая журботная вестка ў сэрцах тысяч і тысяч людзей — блізкіх і родных Івана Гаўрылавіча, тых, хто з ім сябраваў ці меў магчымасць неаднойчы сустракацца і, вядома ж, чытачоў, якім даўно палюбіліся шматлікія апавяданні пісьменніка, яго словы "верамейкаўскі цыкл", ягоная драматургія. Добра вядома і публіцыстычная, крытычная дзейнасць І. Чыгрынава. Многія падзялялі ягоную бескампрамісную пазіцыю, ягоную рашучасць выказаць уласны пункт гледжання, хоць ён часам і не успадаў з меркаваннямі іншых...

Перапоўнена зала Дома літаратара, сцены якога добра памятаюць шматлікія выступленні Івана Гаўрылавіча ў час пісьменніцкіх з'ездаў, на пленумах, пасяджэннях творчых секцый... Прышлі прыхільнікі таленту І. Чыгрынава, каб сказаць яму апошняе "Бывай!"

На сцэне сярод жывых кветак — труна з цэлым нябожчыкам. Паабала яе — родныя і блізкія Івана Гаўрылавіча. Кожныя пяць хвілін мяняецца ўрачыстая вярта. Гучыць журботная музыка, якая яшчэ і яшчэ раз нагадвае: ніхто

і нішто не вечна на гэтай зямлі. Але чалавек, калі ён жыві па-спраўдному, годна і сумленна, усё ж пакідае пасля сябе след: сваімі справамі, памяццю ў сэрцах людзей.

У ганаровую варту становіцца Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнка, прадстаўнікі заканадаўчай і выканаўчай улады дзяржавы, члены камісіі па пахаванні І. Чыгрынава.

Грамадзянскую паніхду адкрывае намеснік старшыні Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь У. Русакевіч. "Краіна, народ наш глыбока смуткуюць, — гаворыць ён. — Цяжка паверыць у тое, што здарылася. Не стала Івана Гаўрылавіча Чыгрынава — таленавітага пісьменніка, грамадскага дзеяча". У. Русакевіч падкрэслівае, што адышоў з жыцця выдатны майстра мастацкага слова. Але ён застаецца назаўсёды ў памяці народа, бо такія людзі, такія таленты жывуць вечно.

Развітальнае слова пра Івана Гаўрылавіча гавораць старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў В. Зуёнак, міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь А. Бутэвіч, першы намеснік старшыні праўлення Беларускага фонду культуры А. Багданава, галоўны рэдактар часопіса "Полымя" С. Законнікаў.

(Прцяг на стар. 15)

"Панславізм! Хай крыху дзіка, а як, халера, лашчыць слыхі!"

Р. А. Колб, "Фікс-ы".

"Расію цяжка зразумець... А ці лягчэй Расію верыць?"

Чаў-Фэ-Цю, "З недадуманых думак".

Мы кажам "Расія", а разумеем "Імперыя", мы кажам "Імперыя", а чуюм "Расійская". Так мог бы сказаць вялікі пралетарскі паэт, калі б нейкім чынам апынуўся ў нашым часе. Гісторыя мяняе апранахі і назвы, ды пакідае нязменнай сутнасць. "Прывід ходзіць панславыянскі — прывід праваслаўны..." Авохці, знаёмая ўсё твары, хіба толькі чырвані паменела і прастора не еўрапейская, а "эсэндзуская". Зрэшты, гэта не важна, галоўнае, што прывід зноў швэндаецца і можа ўрэшце набрыняць крывёю і стаць

амаль двухсотгадовы германа-расійскі дынастычны і палітычны звяз не прайшоў бяспследна. Наступны перыяд гісторыі расійскага грамадства таксама надзішоў не без дапамогі сьноў нямецкай зямлі. Менавіта Энгельса і Маркса можна лічыць духоўнымі папярэднікамі "чырвонай імперыі", менавіта ў нямецкім філасофскім гронце зарадзілася сямя камунізму, і невыпадкова якраз у Расіі яго буйна прарасло.

Асабліваці чарговага перыяду расійскага імперыялізму (ці яго большавіцкай версіі) сёння добра вядомыя: еўрапейскае ваенна-палітычнае панаванне, прэтэнзіі на сусветнае духоўнае месіянства, гістарычнае верхавенства і сацыяльны ўніверсальнасць. Менш асэнсаваны сам працэс усталявання і развіцця камуністычнай дзяржаўнасці. У гэтай сувязі хацелася б звярнуць увагу толькі на адзін момант —

у звычайную русіфікацыю і вялікадзяржаўны шавінізм. Інтэрнацыяналізм 40—50 гадоў стаў проста шырмай для знішчэння нерасійскіх нацыянальных культур і перамогі імперскага менталітэту. Відаць, нездарма 30—40 гады сталі пачаткам адыходу габрэў ад палітычнага, а затым і духоўна-інтэлектуальнага жыцця краіны Саветаў. Сярод іншых прычын не апошняя і тая, што ў іх з'явілася новая гістарычная дамінанта — надзея займець уласную дзяржаву ў Палесціне. Мо гэта і супадзенне, аднак росквіт Ізраіля супаў з дэградацыяй СССР.

Дзеля справядлівасці трэба адзначыць, што і ў дэструкцыю камуністычнай імперыі габрэямі ўнесена не менш, чым у яе пабудову. Вось чаму іх так не любяць і манархісты, і неабольшавікі, і расійскія правыя радыкалы, і

Васіль АЎРАМЕНКА

ПРА НЯРУСКІХ РАСІЯН, БЕЛАРУСАЎ І СЛАВЯН

АМАЛЬ ІДЭАЛАГІЧНЫЯ НАТАТКІ

рэальным пудзілам-монстрам, як бывала ўжо не раз.

Згадаем тыя далёкія часы, калі Масква, атрымаўшы татарскую геапалітычную і дзяржаўна-метадалагічную спадчыну і падхліпшы рэлігійны сцяг Візантыі, пачала "месіяніскі" паход на Запад і Усход. І калі на Усходзе вялікіх праблем не было, то на Захадзе давалася цяжэй. Тут паўварварскае царства суткнулася з больш высокай культурай і арганізацыяй ВКЛ, Прыбалтыкі, Польшчы. Таму велімі лагічным на мяжы XVII—XVIII стст. быў крок да еўрапейскай і новых тэндэнцый расійскага развіцця. Тая прымухова-цэнтралізаваная мадэрнізацыя ставіла мэтай замену некаторых форм палітычнай арганізацыі дзеля захавання старой сутнасці — умацавання імперыі.

Але, нягледзячы на новую палітычную моду, сцягі "ўсеславянскага патранату" і "праваслаўнага адзінства" засталіся ў арсенале расійскай ідэалогіі. Асабліва стала тое, што еўрапейскі ўплыў ішоў пераважна ў выглядзе "германізацыі", што ўрэшце адбілася на далейшым лёсе дзяржавы. "Каланізацыя" немцамі расійскага грамадства мела і ўнутрыгерманскія прычыны: дзяржаўная раздробленасць, абмежаванасць матэрыяльных і прыродных рэсурсаў, адсутнасць умоў для рэалізацыі маштабных праектаў. У гэтым сэнсе Расія мела вялікія перспектывы і вабіла многіх прадпрыемальных людзей. А пры адпаведнай пратэцыянісцкай палітыцы дома Раманавых былі перыяды, калі немцы, бадай, гаспадарылі ў вышэйшых эшалонах арміі, бюракратычнага апарату навуковых устаноў, асобных сферах рамесніцтва. Толькі ў сярэдзіне XIX ст., калі ўзніклася германская імперыя, пранямецкая арыентацыя стала саступаць месца "чыста рускім" тэндэнцыям. Але

ролю так званага "габрэйскага фактару". Калі не ўлічваць асобных юдафобскіх сентэнцый "ісцінна-рускіх" аўтараў, гэтую тэму можна было б лічыць закрытай для абмеркавання. І ўсё ж, нягледзячы на далікатнасць пытання, цікава зразумець, што ж было на самой справе?

Пакінем убаку тэорыю "сусветнай змовы" і "прошукаў сійонскіх мудрацоў", а звернемся да рэчаў больш рэальных. Што ўяўляў сабой габрэйскі этнас у тагачаснай Расіі? Даволі шматлікая, інтэлектуальна падрыхтаваная і сацыяльна актыўная нацыя, якая, аднак, была адлучана ад грамадскага жыцця дзяржавы і штучна стрымлівалася на заходніх ускраінах імперыі. Яе патэнцыі значна пераўзыходзілі яе статус, і вось упершыню за шматвяковую гісторыю выгнання з'явілася магчымасць далучыцца да палітычнай улады, прычым да самых галоўных яе рычагоў. І многія з поспехам выкарысталі такую магчымасць, шчыра аддаўшы ўсе свае здольнасці новай сістэме і ў вялікай ступені стварыўшы яе.

Два першыя дзесяцігоддзі савецкай улады прайшлі пад моцным уплывам габрэў, што склалі лівяню долю палітычнай эліты, навукова-тэхнічнай і гуманітарнай інтэлігенцыі. Гаворка ідзе не пра засілле ці мэтанакіраваную этнічную палітыку, а хутчэй пра дамінацыю ў асобных сферах грамадскага жыцця. Прыкладам можа паслужыць ідэя інтэрнацыяналізму ў сваёй пачатковай, "рэвалюцыйна-рамантычнай" трактоўцы. Гэта не што іншае, як пераніцаваная мара народа, які доўга жыў "паміж нацый", аб ідэальным, бесканфліктным існаванні "ваўкоў і авечак", "усіх з усімі". Такі утапічны "касмапалітызм", зрэшты, аказаўся нежыццяздольным і даволі хутка ператварыўся

ўсе, хто лье слёзы па загубленай імперскай велічы.

Так, льюцца слёзы, грымяць праклёны і гарматныя стрэлы, падаюць бомбы, рушыцца тое, што не магло ўжо стаць. І з гэтага вэрхалу, броду, развалу мусіць стварыцца нешта новае, лепшае ці, прынамсі, больш ўстойлівае. Дык што ж яно такое — народжанае ў нетрах старога, але не выяўленае пакуль свету ясна і выразна? Мо гэта панславізм ці "праваслаўны камунізм", якія апошнім часам

спрабуюць атабарыцца ў высокапастаўленых галовах на Беларусі? Калі злучка праваслаўя з камунізмам яшчэ можа прэтэндаваць на навізну, то за панславыянствам, пад якім традыцыяна разумеецца ўлада Масквы над славянамі і неславянамі Еўразіі, цягнецца хвост у некалькі стагоддзяў. Ягоныя харугвы настолькі струхнелі, што наўрад ці вытрымаюць якую-небудзь рэстаўрацыю. Гэтак жа, як і сцягі панангалізму, пангерманізму, панарабізму і г. д. Эпоха імперскіх а-панаванняў адышла ў нябыт. Жорстка звышцэнтралізаваныя сістэмы-монстры даказалі сваю нежыццяздольнасць, а таму "дыназаўраў лёс" заканамерна напаткаў найвялікшую з імперый новага часу. Свет прыйшоў да новай структуры — дынамічнай, дэцэнтралізаванай, плюралістычнай. Гэта азначае, што нацыянальныя дзяржавы як раўнапраўныя суб'екты бяруць удзел у рэгіянальных ці міжнародных асацыяцыях, захоўваючы свой палітычны суверэнітэт і сацыяльна-культурную адметнасць, каардынуючы ў першую чаргу эканамічныя дачыненні. Прыняцце рашэнняў (у тым ліку і палітычных) носіць адкрыты і дэмакратычны характар і не мае нічога агульнага з самаўпраўствам і дыктатам імперскага цэнтра. Прычым любая дзяржава-суб'ект можа і не падпарадкавацца агульнаму рашэнню і выйсці з арганізацыі. Вядома, што ў выпадку з "імперскім загадам" такое ніяк немагчыма. Падобныя ж структурныя змены характэрны не толькі для палітычнай, але і сацыяльна-духоўнай сферы сучаснай цывілізацыі.

Такім чынам, гістарычнае развіццё ідзе ў кірунку, прама супрацьлеглым сённяшнім тэндэнцыям беларускага начальства, якое імкнецца то глядзець у свет праз маскоўскае "вочка", то наогул адгарадзіцца ад усяго свету аўтарытарнымі забабонамі. Гэтай мэце служыць і "славяна-праваслаўе" з "рынкавым сацыялізмам", і ажыўшыя камуністычныя фантамы, і навазліва-любоўныя прывітанні да "старэйшага брата", а апошнім часам яшчэ і "станоўчы вопыт" германскага фашызму.

Тое ж тычыцца і шматлікіх расійскіх рэаніматараў імперыі, у тым ліку і "чыста-славянскіх", "ісцінна-рускіх". Па вялікім рахунку гэта пошукі таго, чаго ніколі не было і тым больш не будзе. Бо "рускі" — не столькі этнічнае, колькі дзяржаўна-палітычнае вызначэнне, якое сведчыць аб прыналежнасці да імперскай традыцыі. "Іншародцы" Леў Троцкі, Іосіф Сталін ці Кацярына II былі больш "рускімі", чым самыя чыстакроўныя вялікарыны. Таму лагічным вылядае ўсё шырэйшае выкарыстанне слова "расійскі", якое больш набліжана да этнічных каранёў і межаў, хаця і тут не ўсё проста, бо "расіянне" — гэта яшчэ і дзесяці неславянскіх народаў, лёс якіх застаецца цямяным.

Калі ж дзе і шукаць рэшткі сапраўднага аўтэнтычнага славянства, то хіба на Беларусі, але гэта такое непрывабнае для велікарускага дзяржаўніка відовішча, што наўрад ці ён затрымае на ім сваю увагу. У пэўным сэнсе гэта ягоны антыпод: памяркоўны, асцярожны, схільны да пасіўнага індывідуалізму і раўнадушны да ўсялякай саборнасці, месіяніста ці юродствачюга самаўхвалення. Беларусу ў адрозненне ад расійца або ўкраінца не трэба ні звышдзяржавы, ні богаабранасці, ні звышмэты, ён чалавек сціплы, зямны і адначасова больш глыбокі, духоўны, скіраваны не вонкі, а ў сябе, не на агрэсію, а на самаразвіццё і самазахаванне.

А калі казаць пра тое, што ў Расіі завецца "велікарускім духам", то яго можна азначыць як азіяцкі парастак славянскага дрэва, дэфармаваны татарскімі "прышчэпкамі" і падтрыманы нямецкімі, габрэйскімі і камуністычнымі падпоркамі. Але дэфармацыя сталалёсам, парастак — вялікім ствалам, а падпоркі хоць і струхлелі, але ўралі ў ягоную сярэдзіну. Добра тое ці дрэнна — так было Расіі наканавана, а шукаць у гэтым хітраспльценні "ісцінна славянскі дух" — марная справа. Яго там няма і ніколі не было. Славянства — велімі стракаты, шматлікіны свет, і зводзіць усе ягоныя праблемы толькі да Масквы ці Бялграда, значыць, паграшыць супраць ісціны, схавацца ад рэчаіснасці за старымі ідэалагічнымі шырмамі. Імкненне славянскіх народаў Еўропы да самастойнасці ёсць заканамерны гістарычны працэс, "стольбавая дарога" славянскага развіцця, з чым мусіць прымірыцца і "самы ўсходні наш брат". Магчыма, толькі тады і пераможа сапраўдны славянскі дух, калі кожны з народаў "вялікай сям'і" рэалізуе сваё натуральнае права на самавызначэнне і свабоднае развіццё.

Зрэшты, гэта праблема не столькі этнічная, колькі ўніверсальная — праблема постімперскага існавання і пошуку свайго месца ў свеце. Ці ёсць там месца для нашай краіны? А ці ёсць месца беларусу ў Беларусі? Думаю, што гэта не два, а адно пытанне, і адказ на яго можа быць толькі адзін.

г. Магілёў

Мал. А.КАРПОВІЧА

У ПЕРШЫНЮ Ў ГІСТОРЫІ

5 снежня 1995 года адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума Вышэйшага атэстацыйнага камітэта Рэспублікі Беларусь.

Адкрываючы пасяджэнне прэзідыума, старшыня ВАКа Беларусі акадэмік АН Беларусі Анатоль Паўлавіч Дастанка паведаміў, што ўказам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 20 лістапада 1995 г. за нумарам 471 Вышэйшая атэстацыйная камісія пры Кабінэце Міністраў Рэспублікі Беларусь ператворана ў Вышэйшы атэстацыйны камітэт Рэспублікі Беларусь (ВАК Беларусі). Гэта з'яўляецца сведчаннем вялікай увагі кіраўніцтва рэспублікі да праблем, якія стаяць перад навукай і адукацыяй у нашай дзяржаве. Адначасна вялікую ролю ў падрыхтоўцы і атэстацыі навуковых і навукова-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі Акадэміі навуў Беларусі і асабіста прэзідэнта АН Беларусі акадэміка АН Беларусі Леаніда Міхайлавіча Сушчэні. Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь і асабіста міністра Васіля Іванавіча Стражава. Акадэмік АН Беларусі А. Дастанка выказаў упэўненасць і ў далейшым плённым супрацоўніцтве з вучонымі рэспублікі ў галіне падрыхтоўкі кадраў вышэйшай навуковай і навукова-педагагічнай кваліфікацыі.

Па першым пытанні — Аб наменклатуры спецыяльнасцяў навуковых работнікаў Рэспублікі Беларусь — выступіў намеснік старшыні — галоўны вучоны сакратар ВАКа Беларусі

член-карэспандэнт АН Беларусі Леанід Ільч Гурскі. Як старшыня камісіі па распрацоўцы новай наменклатуры спецыяльнасцяў навуковых работнікаў, Л. Гурскі нагадаў, што на пасяджэнні камісіі, якое адбылося 16 лістапада 1995 г. і ў рабоце якога прынялі ўдзел старшыні 25 экспертных саветаў, начальнікі аддзелаў ВАКа Беларусі і іншыя супрацоўнікі апарату ВАКа Беларусі, праект наменклатуры атрымаў станоўчую ацэнку і быў рэкамендаваны прэзідыуму ВАКа для зацвярджэння.

У аснову праекта была пакладзена наменклатура спецыяльнасцяў навуковых работнікаў, распрацаваная ў выкананне даручэнняў Міжнароднай асацыяцыі вышэйшых атэстацыйных органаў краін СНД (МАДАТ). МАДАТ рэкамендавала вышэйшым атэстацыйным органам краін СНД увесці ў якасці базавай і ў мэтах захавання адзінай навуковай прасторы дадзеную наменклатуру, што замацавана подпісамі кіраўнікоў вышэйшых атэстацыйных органаў Азербайджанскай Рэспублікі, Рэспублікі Арменія, Рэспублікі Беларусь, Рэспублікі Казахстан, Кыргызскай Рэспублікі, Расійскай Федэрацыі, Рэспублікі Узбекістан, Украіны.

У новай наменклатуры болей за 500 назваў навуковых спецыяльнасцяў па 20 галінах прыродазнаўчых, тэхнічных і гуманітарных навук.

Упершыню ў гісторыі нашай дзяржавы ў наменклатуру ўключаны навуковыя спецыяль-

насці: 10.01.01 — Беларуская літаратура і 10.02.01 — Беларуская мова.

У параўнанні з былой наменклатурай, якая дзейнічала з 1988 г., змяненні спазналі болей за 100 навуковых спецыяльнасцяў.

Прэзідыум ВАКа Беларусі зацвердзіў новую наменклатуру спецыяльнасцяў навуковых работнікаў адногалосна.

На пасяджэнні прэзідыума ВАКа Беларусі былі разгледжаны пытанні па прысуджэнні вучоных ступеняў доктара навук і зацвярджэнні рашэнняў саветаў па абароне дысертацый па прысуджэнні вучоных ступеняў кандыдата навук і іншыя пытанні.

Закрываючы пасяджэнне прэзідыума ВАКа Беларусі, акадэмік АН Беларусі Анатоль Дастанка адзначыў, што з пачатку сваёй работы ВАК Беларусі прысудзіў вучоных ступені 357 асобам. На разглядзе знаходзіцца яшчэ каля 300 дысертацый. Зараз у рэспубліцы працуюць 172 саветы па абароне дысертацый, створаныя ў 79 устаноў розных міністэрстваў ва ўсіх абласцях рэспублікі. Наперадзе ў ВАКа Беларусі вялікая работа па перарэгістрацыі саветаў у сувязі з уводам у дзеянне новай наменклатуры спецыяльнасцяў навуковых работнікаў і ўдасканаленнем нацыянальнай сістэмы атэстацыі навуковых і навукова-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі.

ВАК Беларусі

Напрыканцы мінулага года рэдкалегія часопіса "Крыніца" вызначыла лепшыя публікацыі за 1995 год. Лаўрэатамі прэміі часопіса "Крыніца" сталі: у галіне прозы — Мікола Купрэў (за апавесць "Дзіцячыя гульні пасля вайны"), у галіне філасофіі і культуралогіі — Валяцін Акудовіч (за эсэ "Хто я..."), у галіне перакладу — Васіль Сёмуха (за пераклад рамана Зюскінда "Парфума") і Уладзімір Скаржынскі (за пераклад "Пекла" з "Боскай камедыі" Дантэ Аліг'еры).

ПРЭЗЕНТАЦЫЯ
ПРЭЗЕНТАЦЫІ
РОЗНІЦА

Тым не менш, яна ці не заўсёды абяцае сустрэчу з нечым цікавым. Так адбылося і гэтым разам. Ды не дзе-небудзь ва ўтульным памяшканні, а проста ў Мінску, на праспекце Францішка Скарыны, непадалёк ад станцыі метро "Усход".

Менавіта тут напярэдадні Новага года ўстаноўлены новы газетны кіёск. Скажаце: ну і навіна! Аднак уся рэч у тым, што гэта не звычайны кіёск з шэрагу безаблічных, якіх так шмат на вялікіх і малых вуліцах горада, а самы што ні ёсць сучасны. Гэта першынец, за якім у хуткім часе з'явіцца і наступныя.

Стала гэта магчымым дзякуючы параўменню паміж Мінскім гарадскім прадпрыемствам "Белсаюздрук" і інстытутам "Мінскграмадзянпраект", якія вырашылі прыняць захады, каб у Мінску з'явіліся новыя, па-сучаснаму аформленыя кіёскі. За праектаванне іх узяліся архітэктары на чале з І. Герасіменка. А каб справу давесці да ладу, на дапамогу прыйшла фірма "Магдас", якая не толькі своечасова выканалала заказ, а і зрабіла яго на высокім узроўні. Да ўсяго — бясплатна.

А яшчэ гэтая прэзентацыя незвычайна тым, што ў канцы яе была разбіта бутэлка шампанскага. Кажуць, падобная традыцыя існуе ў маракоў. Што ж, у дадзеным выпадку яна да месца. Вобразна кажучы, гэты сучасны кіёск (як і наступныя за ім) — свайго роду караблі, што дапамагаюць людзям арыентавацца ў вялікім і аб'ёмным свеце інфармацыі і ведаў.

ТАКОГА ВЫДАННЯ
ЯШЧЭ НЕ БЫЛО

Маецца на ўвазе інфармацыйны бюлетэнь Таварыства "Беларусь-Іспанія" "LA ESPADAÑA", заснавальнікам якога з'яўляюцца само таварыства, калектыв гэтага бюлетэня і калектыв рэдакцыі газеты "Чырвоная змена". А адметнасць выдання ў тым, што яно будзе выходзіць на дзвюх мовах — беларускай і іспанскай, прытым, матэрыялы не стануць паўтарацца, хіба што да асноўных публікацый з агляда разуме на іншай мове.

Як сказана ў звароце "Да нашага беларускага чытача", змешчанага ў першым нумары, наша газета — накітавалі грэблі, якую мы пачынаем будаваць адразу з двух бакоў: беларускага ды іспанскага. Любое каліўца інфармацыі, прыдатнае для таго, каб нарадзіць гэты "мост" яшчэ на колькі крокаў, будзе рупліва нам збірацца. Мы прапануем аб'яднацца ўсім, хто хацеў бы мець шчыльнейшыя стасункі з Іспаніяй, роўна як і з ўсім іспанамовным светам...

"Мы зноў вяртаемся ў Еўропу" — гаворыць у сваім выступленні старшыня Таварыства "Беларусь-Іспанія", дэпутат Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь ХІІ склікання А. Трусаў. У карэспандэнцыі "Што такое "БІ"? — расказаеца пра Таварыства "Беларусь-Іспанія".

Змешчаны ў верш Ф. Г. Лоркі "Дарога" ў армігале і ў пераказе Р. Барадуліна. Чытач мае магчымасць пазнаёміцца з развагамі міністра знешніх эканамічных сувязей Рэспублікі Беларусь М. Марыніча "Беларусь-Іспанія: ёсць пачатак эканамічнага супрацоўніцтва". "Культурны абмен — клопат прыватны?" — роздум Н. Шаранговіч. Застаецца сказаць бюлетэню традыцыйнае: "У добры час!"

Вітаем!

"ЧЫСЦІНЁЙ
СВЯТЛІЦЦА СЛОВА"

15 СТУДЗЕНЯ ЛАЎРЭАТУ ДЗЯРЖАЎНАЙ ПРЭМІІ БЕЛАРУСІ
ЯНКУ СІПАКОВУ СПАЎНЯЦЦА 60 ГАДОЎ

Пад Новы год і пасля Новага года думаецца пра пераднавагодняе і навагодняе. І душа, як ніколі раней, прагне здаровай чысціні і характава, таго дзіўнага абнаўлення, якое прыходзіць тады, калі адначасова знаходзіцца быццам у двух часавых вымярэннях — у дні ўчарашнім, які, пакінуўшы пасля сябе след, паволі адыходзіць у нябыт, і ў дні сённяшнім, што нараджаецца на сумежжы ўчарашняга і будучага.

Пра ўсё гэта непаўторна, па-свойму адметна і запамінальна прамовіў Янка Сіпакоў у кнізе "У поўдзень, да вады", што выйшла дваццаць гадоў назад, у 1976-ым: Чысцінёй святліцца слова... Новы год. Бялюткі снег. Звонкі ранак, нібы смех, — Пачынай усё нанова.

Першы дзень. І ты не жыў На зямлі — ўяні! — ніколі, Не араў, не жаў у полі І па снезе не тужыў.

Першы ўздых. Глыток — да звону. Гэткі пруткі дар жыцця Ці да самазбыцця — Не спатоліш жад да скону.

Быў ты кепскі. Быў няшчырым. Не аднеквайся — быў, быў! І не светла часам жыў — Пачынай жа новы вырай.

"Новы вырай", калі разважыць, даводзілася неаднойчы пачынаць і самому Івану Данілавічу. Аднак не ў тым сэнсе, што ён дагэтуль быў "кепскім", няшчырым. Новым выраем успрымалася і кожная яго чарговая кніжка. Безумоўна, не толькі пазычаная. Бадай, няшмат знойдзеш у нашай літаратуры творцаў, якім бы, гэтакасама як яму, былі падуладны самыя розныя жанры. Я. Сіпакоў аднолькава ўпэўнена адчувае слабе і ў паэзіі, і ў прозе, і ў нарысыстыцы, і ў эсэістыцы. А перадусім...

Перадусім, як мне здаецца, Іван Данілавіч — ПАЭТ. І не толькі як творца, а пазт па складзе душы, па свеатаўспрыманні. Але пазт, які ніколі не забывае, што ў жыцці прысутнічае не адна паэзія. А ўрэшце таму яна і жыве, што здатна прабіцца скрозь ману, фальш, абьякаваць, скрозь тыя самыя будні, якія чалавека і загартоўваюць, і выпрабавваюць, а разам з тым і ўратаўваюць ад той жа мані, фальшы, абьякаваці.

Хоць, не дай Божа, перажыць яшчэ каму-небудзь тое, што зведаў у маленства Я. Сіпакоў. А пра гэта надзіва кранальна Іван Данілавіч расказаў у аўтабіяграфіі "Замаразкі на першацвет". Немцы спачатку загубілі яго бацьку, а праз некаторы час і маці. На шчасце, поруч аказаліся добрыя людзі. А найперш цётка Саша — старэйшая бацькава сестра...

Ды хіба хто-небудзь можа замяніць самага дарагога чалавека? Яшчэ ў канцы п'ятдзятых гадоў Я. Сіпакоў напісаў верш "Недасланы ліст да маці", які і сёння нельга чытаць спакойна:

Пішуць хлопцы лісты дадому — Радасць светлая ля іх карагодзіць! Я таксама пішу, Хоць і зная: Пісьмы, мама, мае не даходзяць, Пісьмы, мама, дарог не знаходзяць Туды, да цябе...

Паэзія Я. Сіпакова і нараджалася з уласна перажытага. І не толькі з прывязанасці да канкрэтных рэалій біяграфіі. Вершы ўнікалі і як вынік тых душэўных зрухаў, калі многія абдумвалася, асэнсоўвалася і пераасэнсоўвалася. І на добра адгуклася добром, а на зло... Не, таксама добром. Гэтай дабрайоты да свету і людзей прасякнуты і першы пазычны зборнік Я. Сіпакова "Сонечны дождж" (1960). Адкрываўся ён вершам, які можна паставіць эпіграфам да ўсёй творчасці Івана Данілавіча:

Адгукніся На стук у акно асцярожны; Дай вяды, Калі просіць яе падарожны; Абагрэй, Калі той скарчанаў на марозе; Накармі, Калі доўга не еў у дарозе...

Адкрытаць пацучыў, шыраць думак і перажыванняў лірычнага героя поўнілі і наступныя кнігі Я. Сіпакова-паэта — "Лірычны вырай" (1965), "Дзень" (1968), "З вясны ў лета" (1972)... Тым не менш, вядомасць яму прынесла ўсё ж "Веча славянскіх балад" (1973). Праз тры гады за гэтую кнігу аўтар быў удастоены Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Праз некаторы час ім былі напісаны новыя творы і "Веча..." у 1988 годзе выйшла ў другім, дапоўненым выданні.

Нікому да Я. Сіпакова (і не толькі ў беларускай, а і ў сусветнай літаратуры) не ўдалося гэтак праўдзіва, глыбока, пераканаўча, па-мастацку дасканала асэнсаваць асноўныя, вызначальныя моманты з жыцця славянства на працягу стагоддзяў і тысячагоддзяў.

Ужо "Веча славянскіх балад" дастаткова, каб гаварыць пра Я. Сіпакова як пра... Не, не пра кандыдата ў народныя, хоць адно "Веча..." вартае таго, каб яго аўтару было нададзена гэтае высокае званне, а як пра аднаго з самых вядомых сучасных пісьменнікаў. Гэтую вядомасць цудоўна ўзмацняе Я. Сіпакоў-празаік, нарысіст, эсэіст. Першыя нарысы ён напісаў яшчэ падчас працы ў рэдакцыі раённай газеты (з першага заходу ва ўніверсітэт не паступіў), а потым — калі абараняў дыплом. Наконт гэтага Іван Данілавіч успамінае: "...прасіў дазволу абараніць творчы дыплом — серыю нарысаў пра сучаснікаў... Папрасіў партыйнае бюро пачаць мне ўладкавацца вучнем праходчыка (у Салігорску — А. М.) і, як кажуць, з натхненнем працаваў у стале побач з героямі маіх нарысаў. Потым паехаў у Наваполацк, які таксама тады яраза будаваўся, і працаваў там падсобным рабочым у брыгадзе муляраў".

Прыкметнай з'яўляе тагачаснай беларускай дакументалістыцы стала напісаная Я. Сіпаковым сумесна з Анатолем Клышчам "Паэма дарог". І ўсё ж па-сапраўднаму яго талент у галіне нарыса раскрыўся ў кнізе "Па зялёную маланку" (1971), што стала адначасова і вяртаннем аўтара ў родныя яму мясціны (на Аршаншчыну), і своеасаблівай творчай справаздачай з далёкіх дарог, якія прывялі Я. Сіпакова ў Сібір і на Далёкі Усход.

"Акно, расчыненае ў зіму", і іншыя творы ("Там, дзе Сібір...", "Ціхая Акіянія", і, вядома ж, "Па зялёную маланку") былі не проста нарысы ў іх традыцыйным разуменні. І дзякуючы таму, што гэта пісаў пазт, здатны быць і цікавым празаікам. Калі што і скоўвала яго магчымасці, дык прывязанасць да дакументальнай асновы. Верылася, што з цягам часу Я. Сіпакоў пазбавіцца гэтага і тады яго талент

Так і атрымалася ў апавесці "Крыло цішыні", якая хораша пераклікаецца сваёй тэматыкай з нарысам "Акно, расчыненае ў зіму". Аўтар таксама прайшоў дарогамі маленства, глянучу гэтым разам на яго вачыма ўражлівага, з пазтычнай душой падлетка Яскі.

А яшчэ была апавесць "Усе мы з хат", у якой пісьменніку ўдалося надзіва дакладна перадаць адчуванні, бадай, кожнага сённяшняга гараджаніна ў першым пакаленні, так званага вясковага гараджаніна: "Усе мы, сябры, з хат. І такое бяды, што нашы вёскі называліся парознаму — Зялёны Бор альбо Дабрэвічы, Светлае альбо Жыццэкавалі ў кожнай з іх яшчэ і сёння стаіць хата, якая цярдліва выгадала нас, паставіла на крыло, велікадушна і без нарананняў расчыніла нам дзверы — нібы шырока раскрыла рукі, дзе на далонях стоена сцішліліся мятлушкі: ляціце!

Ляціце, куды хочаце, ад свае хаты — на поўдзень ці на поўнач, на захад ці на ўсход". Не сказаць, каб усе творы Я. Сіпакова-празаіка ўспрымаліся адназначна. Прынамсі, вострыя спрэчкі ў свой час выклікала апавесць "Жыві, як хочацца". З-за таго, што аўтар сваімі сапраўднымі паняццямі назваў мужчынскую і жаночую нявернасць. Супраць апавесці ваўніча выступілі асобныя ..жанчыны-пісьменніцы. Ці не лепей прыслушацца ўсё ж да меркавання Серафіма Андрука: "Прыватная гісторыя" нашага сучаснага жыцця, асэнсаваная і даследаваная мастаком, набыла агульназначнае значэнне. Паставіўшы назвай твора пытанне "Ці так жывеш?" Я. Сіпакоў логікай разгортвання падзей, логікай унутранага разгортвання характараў, усім пафасам твора рашуча адмаўляе жорсткі прынцып: "Жыві, як хочацца", сцвярджае такія адносіны да жыцця, да чалавека, сутнасць якіх можна выказаць наступным чынам: жыві не так, як хочацца, а так, як трэба жыць сярод людзей".

На аналагічную тэму Я. Сіпакоў напісаў і шэраг апавяданняў, якія поруч з іншымі творами ўвайшлі ў кнігі "Жанчына сярод мужчын" (1980) і "Спадзяванне на радасць" (1983). І ўвогуле, што да прозы Я. Сіпакова, дык, памойму, яна паграбае з боку крытыкі куды больш глыбокага асэнсавання, чым рабілася дагэтуль. Для прыкладу, возьмем апавесць "Пыл пад нагамі". У ёй узнятыя такія пласты ваеннай рэчаіснасці, якія пакуль слаба даследаваны беларускай літаратурай. Галоўны герой капітан Верасоўскі, цяжкапаранены, у час, калі родная зямля вызваляецца ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, узначальвае атрад, які павінен даставіць сваім ходам у Беларусь 800 кароў і коней, нарабаных у свой час гітлераў-

цамі. Лёгка сказаць — атрад: каля сямідзесяці нямоглых мужчын, жанчын, дзяўчат, дзяцей.

А апавесць "Кулак"? (Гэта ўжо з кнігі "Журба ў стылі рэтра" (1990))... Вяртанне ў зіму 1929 года, вяртанне ў час, калі праводзілася калектывізацыя і так званых кулакоў высілялі за межы Беларусі. Гэткі лёс напаткаў і сям'ю Ворашніў. Наколькі глыбока ўдалося Я. Сіпакову пранікнуць у характар сумленых працавітых беларусаў, адданных роднай зямлі, улюбёных у яе! І як па-майстэрску гэта робіцца! Асабліва, калі пісьменнік на тагачасныя падзеі глядзіць вачыма самога гаспадара Ціта, які з непрыхананай пагардай ставіцца да ўсіх "актывістаў", бо бачыць у іх (і тут ён ніколі не памыляецца!) толькі тых, хто гатовы прымаць розныя рашэнні, а працаваць не хоча ды і не ўмее. Вельмі ўражвальныя заключныя старонкі твора, а гэта ўжо вясна 1986-га. Ці трэба казаць, якога кшталту падзеі адбываюцца? Зноў прымушовае высяленне, сваім крылом чарнобыльскага бяды накрывае сям'ю бабы Любы, старэйшай дачкі Ціта...

На багаты роздум наводзіць і нядаўняя кніжка прозы Я. Сіпакова "Тыя, што ідуць" (1994). Ды як жа інакш, калі пад адной вокладкай аўтар аб'яднаў шмат прытчаў, напісаных у розныя гады. А гэта ж вялікая магчымасць (яна і выкарыстана Іванам Данілавічам належным чынам) параважаць над самымі надзённымі праблемамі нашага жыцця, супастаўляючы сапраўднае і прывіднае, рэальнае і нерэальнае...

У выдавецтве ж "Юнацтва" на падыходзе да чытача апавесць Я. Сіпакова "Падары нам дрэва", што выходзіць у папулярнай серыі "Бібліятэка прыгод і фантастыкі". Першапачаткова назва твора (часопіс "Маладосць", 1994, NN 7-8) — "Блуканні па іншасвеце". І на самай справе гэта блуканні — у прасторы і ў часе. А яшчэ і вяртанне ў...будучыню.

Прайшоўшы праз "блуканні па іншасвеце", галоўны герой апавесці Радзім нарэшце адчуў сябе зусім іншым, непадобным на колішняга: "Ён быў волны для нейкай вялікай ідэі, якую пакуль яшчэ не разумее, але якая ўжо мёкволі напалола яго і турбавала. Нібы нехта знярок правёў яго праз Дурбудзію, Жалезныя Хаосы і іншыя жахі, каб паказаць, што не трэба рабіць дома". Разам з тым ён яшчэ канчаткова не ўпэўнены, з чаго і як пачынаць: "Але ж як сказаць сваіму народу, што ён волны і моцны, добры і мудры? Як абараніць яго ад зламшнікаў, якія пераконваюць усіх, што ён забіты і слабы?"

Сама час згадаць набыткі Я. Сіпакова-перакладчыка. Тут ён далучыўся да творчасці не аднаго дзесятка аўтараў. Найбольш жа вядомыя набыткі меў, калі пераўвасабліў па-беларуску кнігі паэзіі "Лісце травы" У. Уйтмена (1978), "Турэмны дзёнік" Хо Шы Міна (1985), "Санеты бяды" Ф. Прэзэрна (1987). А яшчэ хочацца згадаць зборнік гумарэсак "Лысы юбілей" (1965), "Плюс на мінус" (1973), "Ланцугі для мух" (1980), "Пятніца ў суботу" (1988)...

Нянарокам і на пералік збіўся. Хоць ці трэба яго ўжо гэтак баяцца, калі выпадае магчымасць сказаць добрае слова пра пісьменніка? Апошнім часам не такія і ахвочыя перыядычныя выданні (асабліва газеты) пісаць пра літаратуру, на гэтым тыражу, як кажуць, не зробіш... А тут жа юбілей пісьменніка, творы якога хочацца чытаць і перачытваць.

Ды і як жа інакш, калі ў іх "чысцінёй святліцца слова..." А яшчэ прысутнічае усё тое, што было сказана вышэй...

З днём нараджэння, дарагі Іван Данілавіч! З 60-годдзем Вас, якое б, хацелася, каб з цягам часу пераходзіла ў многія іншыя "годдзі"!

Алесь МАРЦІНОВІЧ

БУДЗЕ ЖЫЦЬ ДЗІЦЯЧАЯ КНІГА — БУДЗЕ ЖЫЦЬ НАЦЫЯ

ВЫДАВЕЦТВУ "ЮНАЦТВА" — 15 ГАДОЎ

Як быццам сёння і не да юбіляў. Тым больш, калі яны не адносяцца да ўзрагу так званых "круглых". І ўсё ж гэты юбілей нельга не ўспомніць, выдавецтву "Юнацтва" споўнілася 15 гадоў. Галоўнае ж — іншае. У гэты нялёгкі час выдавецтва пастаянна, паслядоўна, мэтанакраўна выпускае кнігу за кнігай, адрасаваныя найперш дзецям і юнацтву, тым самым спрыяючы добрай справе нацыянальнага Адраджэння беларускасці.

Немалая заслуга ў паспяховай рабоце "Юнацтва" належыць нязменнаму яго дырэктару, пісьменніку, лаўрэату Літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі Валянціну Лукшу, які, дарэчы, Амерыканскім біяграфічным інстытутам названы "Чалавек года — 95".

— Валянцін Антонавіч, кажучы, што **статыстыка, асабліва ў галіне літаратуры, культуры, а ў дадзеным выпадку кнігавыдання — рэч сумная. І не заўсёды яна можа адлюстравать сапраўдны стан рэчаў. І ўсё ж — з якімі набыткамі сустракае "Юнацтва" сваё 15-годдзе?**

— Што ж, возьмемся, як кажучы, за лічбы. З маркай "Юнацтва" за гэты час выйшла 1800 назваў кніг, агульны тыраж якіх набліжаецца да 150 мільёнаў экзэмпляраў. Сюды ўваходзяць і 163 кнігі на 16 мовах народаў свету тыражом 8 мільёнаў экзэмпляраў. А яны, дарэчы, экспартаваны ў 110 краін Еўропы, Азіі, Афрыкі, Амерыкі і Аўстраліі. Ва ўсім свеце чытачы атрымалі магчымасць пазнаёміцца з творчасцю найбольш вядомых нашых нацыянальных пісьменнікаў. А вы кажэце, што лічбы — рэч сумная...

— **Я ў тым сэнсе, Валянцін Антонавіч, што за лічбамі немагчыма ўбачыць канкрэтных аўтараў, канкрэтных кнігі...**

— Разумеюце, калі пачаць пералік, дык атрымаецца вялізны спіс, бо наўрад ці знойдзецца больш-менш вядомы наш пісьменнік, чые б творы хоць аднойчы не прайшлі праз выдавецтва "Юнацтва". Таму ў якасці прыкладу выкарыстаю выданні, што сталі для "Юнацтва", скажам так, эталнымі. Вы, мабыць, чулі пра "Бібліятэку дзіцячай літаратуры народаў СССР", у дачыненні да сённяшняга дня — народаў былога СССР?

— **Не толькі чуў, а і сам з задавальненнем прыдбаў для сваіх дзяцей гэтыя тамы.**

— Дык вось: выйшла 15 тамоў у шаснаццаці кнігах, таму што творам пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі адведзена два тамы. Сапраўды, цэлая бібліятэка на беларускай мове. Сотні аўтараў, сотні твораў, а да ўсяго багата прадстаўлены нацыянальны фальклор. І ў кожным томе — каларовыя ілюстрацыі, выкананыя мастакамі саміх рэспублік. Да афармлення прыцягнуты вопытныя беларускія пісьменнікі. Цяпер распачалі выданне "Бібліятэкі беларускай дзіцячай літаратуры". Усяго будзе

дзесяць тамоў, пабачылі свет першыя два — "Свяці, свяці, сонейка" і "Музыка-чарадзея", змест якіх склалі фальклорныя творы. А гэта загадкі, легенды, паданні, жарты, гульні, казкі. Выйшлі таксама дзве кнігі трыццацітомнай "Бібліятэкі замежнай дзіцячай літаратуры". Нашы дзеці могуць пазнаёміцца на роднай мове з такімі вядомымі кнігамі, як "Маўглі" Р. Кіплінга і "Рабінзон Круза" Д. Дэфо. Падобнае выданне ажыццяўляецца ўпершыню ў гісторыі нацыянальнага кнігавыдання. Няцяжка падлічыць, што гэтыя тры "Бібліятэкі..." будуць налічваць 56 кніг! А яшчэ ж мы выдаём "Бібліятэку прыгод і фантастыкі", "Школьную бібліятэку", серыйныя выданні "Залаты ключык", "Мая першая кніжка", "Зрабі сам" і іншыя.

— **Зроблена выдавецтвам, безумоўна, шмат, але...**

— Прабачце, што перабіваю вас. Здагадваюся, пра што пачнеце гаварыць. Маўляў, многія поспехі засталіся, як кажучы, у дні ўчарашнім. На жаль, гэта так. Дазвольце зноў прывесці колькі лічбаў. Калі раней у нас выходзіла кожны год звыш 150 назваў кніг і брашур агульным тыражом да 15 мільёнаў экзэмпляраў, то цяпер толькі 55-85 назваў тыражом каля 5 мільёнаў. Розніца, як бачым, вельмі істотная. А што тычыцца экспарту літаратуры, дык яго сёння зусім няма. Раней гэтым, як вядома, займалася ўсесаюзная арганізацыя "Міжнародная кніга", а ў нашай дзяржаве аналічная, ці падобная на яе, структура адсутнічае, не створана. У выніку беларуская кніга — і не толькі літаратура для дзяцей і юнацтва — не ідзе за мяжу.

— **І ўсё ж пад ляжачы камень, як кажучы, вада не цячэ. Няўжо нашым нацыянальным выдавецтвам нічога не робіцца, каб неяк скаардынаваць свае намаганні па выпуску, прапагандзе, распаўсюджванні кнігі? Дарэчы, вы з'яўляецеся віцэ-прэзідэнтам Беларускай асацыяцыі кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў...**

— Гэтая Асацыяцыя — яна ў нас адзіная,

больш ні ў адной з рэспублік былога Савецкага Саюза і ў цяперашняй, — і створана, каб каардынаваць дзейнасць выдаўцоў, паліграфістаў і кнігараспаўсюджвальнікаў. У нас тры віцэ-прэзідэнты, кожны з якіх прадстаўляе адну галіну дзейнасці. Я, напрыклад, — выдавецкую дзейнасць, генеральны дырэктар Мінскага вытворча-паліграфічнага аб'яднання імя Якуба Коласа — паліграфію, а генеральны дырэктар фірмы "Белкніга" — кніжны гандаль. Сам жа я мару, што ў рэшце рэшт у Рэспубліцы Беларусь з'явіцца канцэрн "Беларуская кніга", альбо ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта Камітэт па друку, а ў яго ўвойдуць дзяржаўныя выдавецтвы, паліграфічныя прадпрыемствы краіны і кніжны гандаль. А Беларускае асацыяцыя кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў — прататып падобнай структуры, першы крок да яе стварэння.

— **Тым не менш, хоць многае і робіцца, спад выпуску літаратуры ніхто не адмаўляе. У чым, на вашу думку, прычына такога незаздроснага становішча, якое склалася?**

— На жаль, прычына не адна, а іх некалькі, прытым яны ў многім узаемазвязаны. Безумоўна, сказваецца недастатковае фінансаванне сацыяльна-значных выданняў, а не сакрыт, што сюды ці не ў першую чаргу адносіцца літаратура для дзяцей і юнацтва. Мастацкую літаратуру даўне Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь, кнігі серыі "Школьная бібліятэка" павінна аплачваць Міністэрства адукацыі і навукі. А гэтыя сродкі павінны быць перадаплатай. Растлумачу гэта прасцей тым, хто не ведае, што такое перадаплата. Каб рукапіс падрыхтаваць да выдання, трэба спярша набыць паперу, іншыя матэрыялы, напрыклад, кардон, прыпасаваную плёнку. Акрамя таго, загадаў аплачваюцца наборныя працэсы, часткова — мастацкае афармленне і аўтарскі ганарар. Як жа можна своечасова пачынаць выданне кнігі, калі гэтыя грошы не пераведзены? І яшчэ адна прычына, што выклікае цяжкасці. Няма цэнтралізаванага забеспячэння паперай пад выпуск кнігі, асабліва кнігі дзіцячай. А яшчэ ж не трэба забываць, і аб тым, што кошт кнігі павялічваецца, а пакупніцкія магчымасці людзей знікаюцца.

— **Няўжо тут не бачыцца выйсця? Няўжо ў канцы выдавецкага тунеля так і не запаліцца жадаанае святло?**

— Чаму ж! Як бы цяжка ні даводзілася, а выйсце, пры жаданні, заўсёды можна знайсці. Я перакананы, што даўно наспела патрэба прыняцця агульнанацыянальнай праграмы па выпуску дзіцячай літаратуры. Калі яна будзе створана, дык усе дзесяці дзяржаўных выда-

вецтваў змогуць скаардынаваць сваю работу ў гэтым кірунку і хутка наталяць кніжны голад. Ды, бадай, добраму не лішне павучыцца і ў нашых суседзях. Неабходна, як гэта зроблена ў Расіі, прыняць Закон "Аб дзяржаўнай падтрымцы сродкаў масавай інфармацыі і кнігавыдання".

— **Каб спадзявацца на нешта лепшае, трэба быць упэўненым, што важнасць своечасовага вырашэння ўсіх гэтых праблем разумеюць на самым высокім дзяржаўным узроўні...**

— Напрыканцы мінулага года мне выпай гонар удзельнічаць у рабочай сустрэчы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі з групай выдатных дзеячаў культуры нашай дзяржавы. На агульную думку, гаворка ў габеленавай зале рэзідэнцыі кіраўніка рэспублікі ўдалася. Было знойдзена паразуменне па многіх аспектах развіцця нацыянальнага мастацтва. Шырока закраналіся ў час сустрэчы і пытанні стану літаратуры і кнігавыдання. Гаворку на гэтую тэму пачаў народны пісьменнік Беларусі Іван Чыгрынаў, працягнулі Васіль Зубнак і я. Падзякаваўшы Прэзідэнта за высокую ацэнку унікальнай кнігі "Казкі дзяцей Беларусі", выпушчанай выдавецтвам "Юнацтва", я заавастрыў увагу на неабходнасці захавання дзяржаўнай падтрымкі выпуску сацыяльна-значнай літаратуры, змяшчэння падаткавага прэсінгу для выдаўцоў, паліграфістаў і кнігараспаўсюджвальнікаў, абарону аптовага звына кнігагандлю і, нарэшце, матэрыяльнага заахоўвання пісьменнікаў і мастакоў. Па маіх звестках, некаторыя з пастаўленых пытанняў альбо ўжо вырашаны, альбо знаходзяцца ў стане разгляду.

— **Значыць, беларуская дзіцячая кніга будзе жыць?**

— Верыцца, што яна не толькі будзе, як вы кажэце, жыць, а і адчуваць сябе годна і ўпэўнена. А паколькі гэта кніга менавіта для дзяцей, дык яна зможа выходзіць у належным афармленні і паліграфічным выкананні. Дарэчы, мы заўсёды ўдзялялі вялікае значэнне гэтай тэме. З "Юнацтвам" супрацоўнічаюць вядучыя майстры кніжнай графікі, у багажы выдавецтва больш за 100 дыпламаў міжнародных, усесаюзных і рэспубліканскіх конкурсаў "Мастацтва кнігі". Як ні цяжка, але кожны год мы па-ранейшаму штогод плануем 7-10 кніг палепшанай якасці.

— **Дык поспехаў Вам, Валянцін Антонавіч!**

— Дзякуй!

Гутарыў Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

"Я БАЮСЯ ЧАЛАВЕКА Ё ХАТУ, КАЛІ ГЭТА САВЕЦКІ ЧАЛАВЕК"

ВЫЙШЛА ФАКСІМІЛЬНАЕ ВЫДАННЕ КНІГІ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ "АД РОДНЫХ НІЎ"

Шараговы ўкраінскі нацыяналіст заўсёды меў неаспрэчную перавагу над сваім беларускім калегам: масяжовы Багдан Хмяльніцкі, што аглядае Кіеў з узнятага на дыбкі каня, гетманскай булавой сваёй, аказваецца, у бок Масквы паказвае. І не проста паказвае, а пагрозіла размахвае: геть додому, маўляў, москалі, бісові душі! І што тут запярэчыць.

Беларусы доўга сумалі, як пераплонуць сваіх паўднёвых суседзяў. І прыдумалі: пад надзейным прыкрыццём святкавання 50-годдзя перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў прапанаваным яшчэ з застоўных часоў нацыянальным духам мямсціку Зэльва на п'едэстал быў урачыста ўсцягнуты танк. І скіраваў гэты танк пагрозіць хобат гарматы прамежняка на ўсход. Не чапай, маўляў, старэйшы брат, нашай незалежнасці, а то стрэлю. Праваруч ад танка месціцца райваенкамат, які заўсёды гатовы абвясціць татальную мабілізацыю.

Тут сярэднестатыстычны беларус скептычна пасміхнецца: які там нацыянальны дух у Зэльве? Яго ў сталіцы днём з агнём не знайсці. А вось і няпраўда. Адно тое, што ў Зэльве з 1956 па 1983 год (да самай смерці) жыла Ларыса Геніюш, прымушае ўсіх скептыкаў ставіцца з павагай да невялікага мястэчка.

Аб звышліпнай увазе савецкіх уладаў да асобы паэзкі сведчыць той факт, што яшчэ ў 1948 годзе, пасля паспяховага выкрадання

сямі Геніюшаў з чэшскай Прагі, у Мінску яе дапытваў сам Цанава, ці, як яго за вочы й за справы называлі, — Лаўрэцій ІІ. Пасля адбыцця васьмігадовага тэрміну (засуджвалі на 25!) і датэрміновага вызвалення ўвага гэтая не меншала — Геніюш і на волі знаходзілася пад каўпаком КДБ. Кажучы, дзеля гэтага ў заштатным мястэчку стварылі нават спецыяльны аддзел тае паважнае ўстановы.

У хаце Геніюшаў сёння жывуць чужыя людзі, якія менш за ўсё думаюць пра магчымую ў будучыні мемарыяльнасць іхняе гасподы. Шмат чаго перабудавана, прыбудавана, знішчана. Вуліца Савецкая, 5... Па іроніі лёсу менавіта на такой вуліцы вымушана была жыць паэтка, якая адмовілася ад прыняцця савецкага грамадзянства (факт па тым часе нечуваны). Відачы, не зусім угульна адчувала сабе Ларыса Геніюш на роднай зямлі, калі ў дзёнік пісаліся скрушныя радкі: "Як адыходзіць усё святое ўбок, калі людзям паабяцаюць грошы, як танна яны прадаюць і сяброўства, і мову сваю, і мінулае, і зямлю, і дзяцей сваіх, і саміх сябе... Я ўжо не думаю, каго можна купіць, я горка думаю, каго ж нельга купіць з беларусаў? Я гляджу вакол, бачу найстрашнейшых суседзяў сваіх, якія падслухваюць кожнае наша слова, падглядаюць кожны мой крок і даносяць ужо лўна, а да мяне прыходзяць пазчыць ім што ці памагчы. Я баюся чалавека ў хату, калі гэта

савецкі чалавек... Я боюся, калі нам нехта нясе падарак, пасля такіх цукеркаў выратавалі мяне толькі кефір і лекі, а муж зкаўцеў, збылаў і ледзь выжыў з такога..."

І нараджаліся адчайныя вершы:

Далі табе нямала чпрак на твоей нацыянальнай сон, народ свінарак і даярак, народ разываў і варон...

Неяк раней, калі яшчэ зэльвенскі Ленін махаў кулаком цераз плошчу на бел-чырвона-белы сцяг над райвыканкамам, у галовах мясцовых кіраўнікоў блудзіла думка пра Музей. Сёння пра яго ўжо ніхто й не заікаецца — а як жа, вунь зноў у "Савецкой Беларусі" напісалі, што Геніюш фашыстоўка...

Праўда, у апошнія гады на дзень народзінаў паэзкі ўманулася прыязджаць з Мінска інтэлігенцыя. Прыедзе поўны аўтобус, самі перад сабою выступаць і назад... Кнігі Ларысы Геніюш у Зэльву чамусьці не трапляюць (хаця прыстойную кнігарню перапрафіляваць на продаж снікерсаў і калготак пакуль што не даўмеліся). У свой час мне давялося прыйсці на дапамогу айчынным кнігагандлю — прывёз на чарговую ўгодкі й раздаў паўсумкі "Споведзяў" (дзёнік паэзкі, выдадзены ў 1993 годзе), якімі былі завалены ўсе мінскія кнігарні.

І вось нядаўна слонімскае друкарня вырашыла дапамагчы сталічным выдавецтвам і

супольна з гарадзенскай фірмай "Альгерд" выпусціла ў свет факсімільным спосабам кнігу Л. Геніюш "Ад родных ніў" (ўпершыню выйшла ў Празе ў 1942 годзе). Будзем спадзявацца, што хоць на гэты раз голас сьлінай зямлячкі будзе пачуць у Зэльве ды не ваколліцах. А ўсім астатнім, хто пажадае набыць гэтае каштоўнае выданне, раю наведваць Мінскую "Кнігарню пісьменніка" (вул. Казлова, 2), альбо патэлефанаваць: 23-35-17, 23-07-40.

Міхась СКОБЛА

На здымку: магіла Л. Геніюш і яе мужа Янкі ў Зэльве.

ПРА СКАРЫНУ
ГАВОРКА

Новы год ужо сустрэў калектыў выдавецтва "Полымя". Прынамсі, вядома кніга Анатоля Клышкі "Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга" значыцца ў тэматычным плане на 1996 год, прытым павінна была выйсці толькі ў другім квартале, а дзямі яна ўжо прыйшла да чытача. Але яшчэ важней тое, што апошнім часам выдавецтва "Полымя" звярнула ўвагу на выпуск твораў для дзяцей і юнацтва (выйшлі ўжо кнігі Яраслава Пархуты і Уладзіміра Ягоўдзіка). Кніга "Францыск Скарына..." А. Клышкі — з тых, якія спатрэбіцца школьнікам. Аўтар не толькі шырока расказвае пра знакамітага першадрукара, а і прыводзіць цікавыя звесткі, што ўвогуле тычацца пісьменства. Гаворыцца пра тое, на чым пісалі нашы продкі, як ствараліся кнігі ў далёкія часы, як было вынайдзена кнігадрукаванне.

А ў "МАСТАЦКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ" —
НОВАЯ СЕРЫЯ

І не аб'якая, а "З вякоў мінулых", што ставіць за мэту знаёміць чытача з лепшымі творамі, у якіх адлюстравана багатая нацыянальная гісторыя, праўдзіва паказана, як у розныя часы наш народ змагаўся за сваё нацыянальнае і сацыяльнае разнавыленне, імкнуўся да годнага жыцця, да таго, каб "людзьмі звацца". У асэнсаванні гэтага шляху, як вядома, шмат зрабіў Уладзімір Караткевіч. Яму і выпад гонар адкрыць згаданую серыю. У аднагомінік "Дзікае паляванне караля Стэха", акрамя аднайменнай апавесці, ўвайшлі такія вядомыя творы, як "Свая легенда", "Цыганскі кароль" і іншыя.

ДОБРА, КАЛІ ЁСЦЬ
АЛЬТЭРНАТЫВА

14 снежня ў Наваполацку адбылася прэзентацыя новага нумара часопіса Таварыства вольных літаратараў "Калоссе" (NN 2—3). На вечарыне, акрамя тэвээлаўскіх выданняў, можна было набыць свежы нумар "Нашай Нівы", кнігі з серыі "Адкрытае грамадства", заснаванай Беларускай Фундацыяй Сораса. Сярод удзельнікаў прэзентацыі былі вядомыя аўтары беларускага альтэрнатыўнага літаратурнага руху Алена Шаціла, Іра Ульстэрвіч, Вінцэс Мудроў, Алесь Аркуш. На імпрэзе выступіў намеснік старшынні наваполацкай Рады БНФ Уладзя Кунцэвіч, які паведаміў, што ў Наваполацку ў бліжэйшым час пачне дзейнічаць альтэрнатыўная сістэма распаўсюджвання дэмакратычных выданняў, такіх, як газеты "БДГ", "Імя", "Свабода", "Народная воля" ды іншыя. Альтэрнатыўныя распаўсюджвальнікі паабяцалі, што возьмуць пад сваю апеку і часопіс "Калоссе".

А. К.

ТЭВЭЭЛАЎЦЫ
НАЗВАЛІ СВАЙГО
ЛАЎРЭАТА ГОДА

Традыцыйна ў снежні Таварыства вольных літаратараў вызначае лаўрэата сваёй літаратурнай прэміі за лепшую кнігу года "Гліняны Вялес". Сёлета прэмія прысуджана Алесю Разанаву за зборнік "Паляванне ў райскай даліне". Гліняная стодка старажытнага Вялеса-95 будзе выканана па эскізах полацкага мастака Сяргея Цімохава.

А. А.

НОВЫ ГОД —
НОВЫМ ГОДАМ...

А падарункам заўсёды рады. Найперш — дзеці. І асабліва — абдзеленыя бацькоўскай увагай і ласкай. Апошнім сёння даводзіцца разлічваць на тое, што знайдуча добрыя дзядзькі і цёткі.

А яны і знайшліся. І прыехалі да выхаванцаў Старадарожскага дзіцячага дома. Гэта прэзідэнт Беларускага дзіцячага фонду, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка" Уладзімір Ліпскі, старшыня Мінскага абласнага Аляксандра Новік, сакратар праўлення Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пісьмінкоў і Уладзімір Ягоўдзік, які, як вядома, апошнім часам вельмі шмат піша для дзяцей. І не з пустымі рукамі госці наведвалі да хлопчыкаў і дзяўчынак. Выхаванцам была падарана бібліятэка кніг з аўтаграфамі аўтараў, падарунак ад дзіцячага фонду, а яшчэ — самыя найлепшыя пажаданні, без якіх у наш нялёгкі час таксама не абходзіцца.

КРЭСЫ
НАШАГА
ЛЁСУ

МАЛЕНЬКАЯ КНИГА

ЧАЛАВЕК

Чалавек пачынаецца не па волі сябе самога. Не па волі бацькоў. Нават не з ласкі Бога. Чалавек пачынаецца невядома адкуль. І гэтаксама знікае — ад голаду ці ад куль.

Гэта не мае сэнсу. Што канец, што пачатак. Чалавек прыходзіць і адыходзіць — і гэта ўсё. Застаюцца толькі паперкі з мноствам пачатак, за якімі спакой і вайна — адным словам, жыццё.

ГАДЗІННІК

Час няўмольна ідзе — ён чацвёртае вымярэнне. Вось насценны гадзіннік, працуе ад батарэек. Хай што хочаш на свеце робіцца за акном, але ходзіць гадзіннік, як ганяе Харон свой паром. Я жыў пад гадзіннікам, быццам пад святлым Янам — я цявразым пад ім пасяджу, пасяджу пад ім п'яным, а чацвёртае вымярэнне мне пакажацца светлым сном... І тут раптам гадзіннік спыняецца! Селі яго батарэйкі, і ў апошнім прыпадку жыцця рэжуць скрыпкі, рагочуць батлейкі, як у кнайпе за польскім за часам: танцуюць усё!! А гадзіннік стаіць — стойла ж сэрца не грэе. Час заўсёды працуе ад батарэек. А мы скачам сабе на спружынах... Куды нас нясе?! Тут спыніўся спружынны завод. Мы стаім — быццам Сэна Нямая. Апісаць сцэну гэтую нават патрэбы не маю: замярзае зямля, а на бруку за вокнамі лёд...

СПАЧУВАННЕ
ВЯЛІКАМУ КНЯЗЮ
ВІТАЎТУ

Па дарозе з горада на правінцыю спачуваю вялікаму князю Вітаўту, які меў яшчэ што бараніць. Што дзяліць з Ягайлам і князем Сямёнам. Што даваць ваярам сваім улюбёным. І каго праганяць. І каго паніць...

Спачуваю вялікаму князю Вітаўту па дарозе з горада на правінцыю: князь — а колькі работы меў! А цяпер у мяне і ў начальства напага, хоць і хамы мы, а нічога страшнага. Вось адбыў сваю службу. Прыйшоў. Паеў...

МАРЫЯ БАГДАНОВІЧ

Маці Марыя на гродзенскіх могілках спіць. Камень паставіў на ёй Паняпалеў Валодзя. Надпіс і крыж — І ніякае медзі. І годзе. Медзь абламалі б. Наш гандаль на гэтым стаіць.

Камень стаіць каля сцэжкі да белай царквы. Злева — Ісус, а направа — спіць маці Марыя. Праз два імёны Гасподзь нас ратуе і крые. Каб мы не трапілі ў новыя ямы й равы. Трэцім у Тройцы Святой сын Марыі Максім. Ён пахаваны далёка. На неба узняты. На пілігрымку выводзіць дарога да Ялты — праўду казалі, праходзіць Паэт Крым і Рым.

АДАМ БАГДАНОВІЧ

Кухараў сын. Саманук. Бухгалтар і сацыяліст. Меў трох жонак і дзесяць дзяцей — перажыў трох жонак і восем дзяцей. Збіраў кнігі. Пісаў мемуары. Мянў кватэры. Несла яго па свету... Сын Максім быў першым паэтам апошніх беларусаў. Памёр у Ялце. Адзін. Згарэла ў агні грамадзянскай вайны ўсё, што нажыў практычны бацька. І няма Беларусі, пра якую пісаў яго непрактычны сын. Марнасьць марнасьцяў...

...у доме каля старога парку ў Гродна побач з абласным ваенкаматам цені ходзіць. Бацькі і сына. Кроў стыне ў жылах. Холад кругом...

ГРОДЗЕНСКІЯ КАСЦЁЛЫ

Перастаялі. Перажылі. Кожную сволач перамалолі. Крыжы мае! Дайце мае дапамогі! Як мне пражыць на гэтай зямлі?! І падрывалі, і ганілі вас, і паўдуркамі час агрызаўся, але барока краса не здалася... Божа Праміль! Злітуйся з нас! Божа! Прыдумалі мы Цябе, каб аніколі Цябе не забілі. Вось цэлы сэнс кожнай брацкай магілы. Божа! Прыходзіць браты да Цябе...

Божа Ісусе, Цябе я пішу з літары той, як усіх нас пісалі — Ты ўжо не злуй! Мы тут справім самі. Ты ў нас адзін. І Цябе я прапу...

ВОСЕНЬ

Грыбоў у лесе — як перад вайной. Даждзкі пайшлі. Палезла вёска ў боты. Цяпер калгасы поўныя банкроты, дык люд работай корміцца адной — лісцічкі за дзяліры прадаваць літоўцам, рускім, немцам і палякам. Што ж, трэба жыць пры ўладзе пры ўсялякай — касіць, даіць і малако здаваць.

Край гэты прадалі ўжо даўно. Адны лісцічкі ў лесе засталіся, ды вера, што паможа Бог калісьці, ды дзень за днём размовы пра адно.

СТАНЦЫЯ РЫБНІЦА

Цягнік спыняецца. Лес. Сотні людзей у гумовых ботах з поліэтыленавымі вёдрамі ў руках высыпаюць з вагонаў. Нарыхтоўка грыбоў. Жабрацкае паляванне.

Канец верасня. Беларускае радыё і тэлебачанне ніхто не слухае. Даўно вядома, што выжываць мусіш сам. Нічога новага. Спыняецца наш цягнік. Дарога нікуды.

ЧОРНАГАЛОВІКІ

У гэтым годзе іх высыпала безліч. Напрабавалі асфальт. Камуфляж. Берэты. Чаравікі. Зброя. Пільнуюць. Ходзіць тройкамі — на ўвесь ходнік. Крычаць у вершалінах вароны. На днях выйшаў апошні нумар апошняй газеты.

З апошнімі вершамі. Весела спяваюць па радыё самадзейныя калгасныя бабы. "Бывайце здаровы..."

САМ

Не з бедных ён выйшаў, хаця і не быў з заможных. Народ яго любіць і любіць — і ўсё яму можна. Ён плечы расправіў, глядзіць і туды, і сюды. Як сонца, над Краем падняўся арол малады.

Ляціць наш арол і заўсёды кругом паспявае. За ўсім даглядзіць — вышыня ж пад скрыдламі якая! І нашыя людзі пгчаслівыя жыць над арлом, даіць і касіць, і цягацца па полі з ралом.

Няпраўда, што нашыя людзі такія дурныя, а нават калі часам троху — ім гэта не ные. Не трэба ламаць галаву — лепей мордай аб стол. Каб думаць, то дзве галавы мае дужы арол.

ХАМ

Ах, просты чалавек, як цяжка стала жыць! А што ўсяго цяжэй, то стала жыць не проста, як абяцалі нам. Ні развіцця, ні росту, але наадварот — свет валіцца, дрыжыць...

Ах, просты чалавек, як цяжка ты рабіў! Але пгчаслівы быў і ні пра што не думаў, а потым на Крамлі сеў гэты лысы дурань — і нам піць не даваў, і сам Саюз прапіў...

Ах, просты чалавек, як цяжка зразумець! Ну што яны крычаць аб нейкай Беларусі?! Лепш дайце камбікорм — бо свінні, куры, гусі, а ваша Беларусь магла б і пацярпець...

МЯСТЭЧКА

Плошча з райкомам і кінатэатрам. Рэстаран забіты на сорок дошак. З навіны — толькі два кіёскі прыватных. Іх палілі, ламалі, шукалі грошы.

А над шыферам хатаў сярэдня школа ўсіх вышэй тырчыць аж на тры паверхі. Царква не выйдзе з рамонту. Справы лепш у касцёла. Але гэта — ўспаміны ды сантыменты.

Лепш не можа тут быць. Тут людзей разганялі. Местачкоўцы адны паміраць засталіся. Шафярня вясковае свае тралі-валі рассыпае кругом, як кланы ў старым парку лісце.

МУТАНТЫ

Апахмяляемся мутным гурковым расолам. Потым завод. Прахадная з плакатам вяскелым. Потым жалезная жоўтая бочка і купка сяброў.

Потым дыскусія. Складчына пад "Гастронамам". Кожны сустрэчы з рублём будзе лепшым знаёмым, а тут усё ж трыста тысяч жыве жыхароў.

Родны ваенны завод у сярэдзіне васьмідзесятых. Тысячы простых рабочых у чорных і белых халатах. Не пераводзіцца дачны гурковы расол.

Правадыры паміраюць. Штогод на заводзе жалоба. Мутныя дні наступаюць. І здаецца, на шыі народа чорнік сядзіць і стругае асінавы кол...

ШЭСЦЬ СОТАК

Шэсць сотак гуркоў і бульбы. Домік. Бочка з вадой. Так выжываем пакуль мы. Няма дарогі другой.

Няма яе і не трэба. Толькі б горш не было. Здурэла і так планета. Навокал падман і зло. Не маюць наўных мароў. Жывуць у гэтым жыцці ўнукі лагерных нараў, дзеці сотак пашці...

КРЭСЫ

Гэта нашыя Крэсы. Мы жывём пад абрываам. Тут ва ўсіх інтарэсы. Мы пад кожным уплывам.

Спадзяёмся на заўтра каторы ўжо год. Але Захал ёсць Захал. Але Усход ёсць Усход.

Звычайнае права — і нічога не зробіш. Тут што злева, што справа. Толькі слёзы і рогац.

Танкі выпалілі з лесу. Паляцелі вароны. Гэта розуму крэсы. Гэта крэсы народа.

ВЯДОМА, што людзі ў гадах любяць хадзіць на паханні, каб потым паразважаць пра тое, у што, ды як быў апрануты нябожчык, хто неў труну, хто ішоў следам, а каго не было і чаму. І па могільках старыя хадзіць, у адрозненне ад маладых, з іншымі мэтамі: прыглядаюцца, нібыта прыкідваюць і прымераюцца, дзе лепшая зямля, жаўцейшы жвір, каб потым наказаць сваякам ды дзецям, што менавіта вась тут, вась на гэтым месцы трэба капаць дол...

Хавалі Язэпа Самусенку. Два гады не дажыў стары да васьмідзесяцігоддзя. Ні на што не скардзіўся — заснуў і не прачнуўся. Яго лёгка смерць выклікала зайздрасць і захашленне, многія марылі пра такі сыход з жыцця. Можна, таму, што Язэп Самусенка адпашоў так лёгка і бесклапотна для сваякоў і дзяцей, паханне было не надта ладным. Сабраліся блізкія і колькі старых.

Вось на тым паханні, прагульваючыся па старых неабсяжных могільках, Сцяпан Карлавіч Глод і сказаў свайму лепшаму сябру Максіму Антонавічу Радзюку пра

абурацца. “Што ты, дзед, равеш, што ты стогнеш? У нас кліент чакае, а ты лямантуеш!” — “Я ж, дзед, дзьмуць не змагу, сліна муштук заб’е!” — “Ваш кліент чакаць можа, колькі заўгодна, хоць тыдзень...” — заўважыў Максім Радзюк і выпер сухія губы. “Смярдзець пачне, і так два дні ляжыць. Спэка ж на вуліцы, як у лазні”, — заступілася за музыкаў прадаўшчыца. “Няма парадку”. — “Так, няма!” — “А што і не было!” — “Так, не было”. — “Раней быў”. — “Быў, да сплыў”.

Музыка папілі піва і пачалі грузіцца ў аўтобусік з чорнай паласой. Але іх добры настрой не перадаўся тым, хто застаўся на пыльным, залітым пякельным сонцам пляцы. “А каго хоць хаваць будзеце?” — пацікавіўся мужчына з татуіраванай спінаю па мянушцы Гузак. “А хрэп яго ведае”, — адказаў маладзенькі трубач і выпер рукавом прышчаты твар і мокры бязвусы рот. “Ці не дзеся Міхнюка?” — “Яго, яго, памёр нарэшце...”

Струмень піва з крана рабіўся ўсё больш слабым і тонкім, а калі чарга нарэш-

аб’ядаў!” — крычаў Радзюк на Глода. Мужчыны дапілі піва. Рая сабрала кэфлі і павесіла на бочку з апетытнай назвай вялікі ржавы замок, а Радзюк з Глодам усё сварыліся. Ніхто з прысутных сыходзіць не збіраўся, усіх ахапіла цікаўнасць, усе чакалі выніку. “Не ляжыць табе пад акацыяй, не ляжыць, гэта маё месца!” — крычаў Радзюк. “Ах ты сабака беспародны, скаціна бязрогая, гэта маё месца!” — “Я, можа, і бязрогая, а ты рагаты, рагаты!..”

Парозных нагодах, а часам і без прычын сварыліся і біліся ў гарадку. Але каб за месца на могільках — такога не было ніколі. Дзіўная прычына, незвычайная. Не за пляшку гарэлкі, не за дзяцей ці ўнукаў, не за жменьку пвікоў, а за месца на неабсяжных могільках. Здавалася б, якая розніца, дзе ляжыць і якое дрэва побач, але — не. Для Глода і Радзюка розніца была вялікая, яна імгненна на пыльным пляцы ператварылася ў сэнс жыцця.

Зразумела, што вырашыць спрэчку можна было лёгка, варта толькі дамовіцца,

Цікаўнасць да сваркі была неверагоднай. Калі нехта з’язджаў з гарадка, а потым вяртаўся, то адразу перагаў, як там Глод з Радзюком, і яму пераказвалі апошнія падзеі. Складаліся версіі пра тое, як усё павернецца і чаго варта чакаць. А самае галоўнае, што ні Радзюк, ні Глод ужо і думаць забыліся пра ўласную смерць. Яны жылі так актыўна, як ніколі, яны сачылі адзін за адным, распытвалі пра тое, што сказаў вораг, што задумаў, што робіць зараз.

На свята вызвалення гарадка і Радзюк, і Глод апранулі летнікі з лускай узнагародаў, нібыта кожны з іх хацеў давесці праз гэта сваю ягамосць, пераканаць у тым, што праўда на яго баку і ён будзе за яе змагацца, не шкадуючы жыцця...

Першым не вытрымаў барацьбы і вырашыў назапасіць сіл Сцяпан Глод. Ён з’ехаў на Чарнігаўшчыну да роднай сястры, з’ехаў на Радзіму: туды, дзе былі паханні яго бацькі і брат. А праз два тыдні ў гарадку даведзіся, што Сцяпан Глод памёр ад інсульту. Радзюк узрадаваўся і заперкаваў, бо меркаваў, што яго ворага прывазюць хаваць у гарадок. Дзеці і жонка вырашылі па-іншаму. Пахавалі Сцяпана Карлавіча Глода на Чарнігаўшчыне, побач з бацькамі.

“Бог — ён усё бачыць. Мая праўда, маё месца пад акацыяй пры ўваходзе, але паміраць я пакуль і не думаю, яшчэ пажыву, пагуляю”, — казаў знаёмым семідзесяцігадовы Максім Радзюк і падміргаў, а можа, гэта толькі здавалася, што ён міргае, бо ў яго пачала сутаргава торацца шчака.

У канцы верасня, калі ўнуку ўжо хадзілі ў школу, Максім Антонавіч вырашыў легчы на пару тыдняў у бальніцу “на прафілактыку” і крышку падлячыцца. Там, у бальнічнай палаце, яго і заспела навіна, што раптоўна памёр яшчэ не стары дырэктар староўкі. Хворыя, як вядзецца, абмеркавалі прычыны, згадалі добрымі і нядобрымі словамі нябожчыка, паслачувалі сваякам. А праз два дні Максім Радзюк даведаўся, што дырэктара староўкі, па распараджэнні самога Капошы, пахавалі пад старой акацыяй. Ад гэтай навіны Максіма Антонавіча Радзюка пачало калаціць, ён кінуўся спачатку да рукамынікі, дзе яго званіталі маннай кашай і кампотам з чарнасліву. Суседзі па палаце не на жарт спалохаліся, выклікалі дзяжурную сястру, але было позна.

Максім Радзюк у шэрай піжаме і пантофлях на босую нагу бег па гарадку да могілька. Яго сустрэў свежы труд жвіру і драўляны помнічак, які вытыркаўся з вяноўкі і кветак.

А потым пайшоў дождж. Стары вымак так, што нават у кішэнях было мокра. Увечары паднялася тэмпература, палскочыў піск. Рабілі ўколы, ставілі кропельніцу. У палату для ветэранаў Максім Антонавіч не вярнуўся. Перад смерцю ён прышоў у прытомнасць і пракляў загалчыка камунальнай службы.

Пахавалі яго пры канцы могілька побач з кукурузным полем далёка-далёка ад уваходу.

А праз які месяц магіла пад старой акацыяй была зруйнавана. На вільготнай ад восеньскіх дажджоў зямлі было шмат слядоў босых мужчынскіх ног. Відаль, світанак не дазволіў рабаўнікам выпягнуць труну дырэктара староўкі. У гарадку колькі дзён толькі і было размоў, што пра могількі і рабаўнікоў. Меркавалі, хто ж гэта мог быць. Сваякі нябожчыка нанялі рабочых і тыя паправілі магілу, паставілі апалубку і залілі бетон, а зверху паклалі мармуровую пліту, на якой было прозвішча і словы вечнай памяці ад дзяцей, жонкі і сваякоў.

Прайшоў яшчэ тыдзень, мармуровую пліту раскалолі і скінулі. Міліцыя пачала шукаць злачынцаў, бо з’явілася версія, па якой атрымлівалася, што рабаўнікі паквапіліся на залатыя зубы нябожчыка, а іх, на зайздрасць многім, ён меў поўны рот. Знайшлі вартаўніка, п’янага і напалоханага. Пачалі распытваць. Вось талды ён і прызнаўся. “Я ведаю, хто раскопвае магілу, ведаю, сам бачыў іх неаднойчы. Калі свеціць месяц, па могільках ходзяць і сварацца два няголеныя дзяды, адзін з рыдлёўкай на плячы, а другі з мехам. Яны раскопваюць магілу пад акацыяй, а потым кладуцца ў яміну і задаволены рагочуць...”

“Ён п’яны, ты што, не бачыш? — казаў сяржант следчаму, — і вярзе абы-што...”

Следчы схапіў вартаўніка за худыя плечы і пачаў калаціць, як прычыненыя дзверы: “Хто гэта? Хто?”

Вартаўнік набраў поўныя грудзі паветра і разам са смуродам выдыхнуў: “Глод і Радзюк, век мне пляшкі не бачыць!”

Самае дзіўнае, што ў гарадку ўсе павяртылі лядашчыму вартаўніку, бо надта гэта было падобна да праўды.

Уладзімір СЦЯПАН

КРЫЎДА

запаветную мару. Сказаў шчыра, з сумам у голасе і слязою на вачах. “А ведаеш, Максім, калі памру, няхай мяне пахаваюць вась тут, пад гэтай акацыяй, у пянёку, пры ўваходзе...” Сказаў і патупаў правай нагой па дзірване, прайшоўся ад адной нябесна-блакітнай агароджы да другой, пакратаў шурпаты камень акацыі, адшчыкнуў галінку з бэльмы кветачкамі і паднёс да кірпатага носа. Максіма Радзюка ад тых слоў кінула ў пот, рукі неспаслухмяна прайшліся па гузіках кашулі, закалаціліся. “Не лепшае месца ты знайшоў, жонку побач не пакладзеш, ды і няўтульна тут пры ўваходзе...” “Толькі тут і больш нідзе. Я вырашыў раз і назаўсёды. А жонка сабе месца знойдзе, можа, яна яшчэ замуж выйдзе, яна ж на дванаццаць гадоў маладзейшая...” — сказаў, як адрэзаў, Сцяпан Глод і падаўся да чырвонай брамкі, а за ім пацягнуўся пакрыўджаны Максім Радзюк. Не мог тады ведаць Сцяпан Карлавіч Глод, паважаны ў гарадку чалавек, што гэтак ж месца ўжо даўно нагледзеў сабе яго сябра і аднагодка Максіма Антонавіча Радзюка. І абодва яны, зразумела, не ведалі, што будзе далей і як складзецца іхняе жыццё. А талды яны папіху ішлі да аўтобусіка і нічога ім не хацелася так моцна, як ляжыць менавіта там, за дзесяць крокаў ад уваходу, пад старой разгалістай акацыяй, духмянай і цяпай. І там ім падабалася месца, што хоць зараз кожны з іх гатовы быў памерці і пад гукі жалобнага маршу духавога аркестра выправіцца ў апошні шлях, пад цяністую акацыю...

Спрэчка і сварка пачалася не на памінках па Язэпу Самусенку, а праз два дні, у спакойны поўдзень.

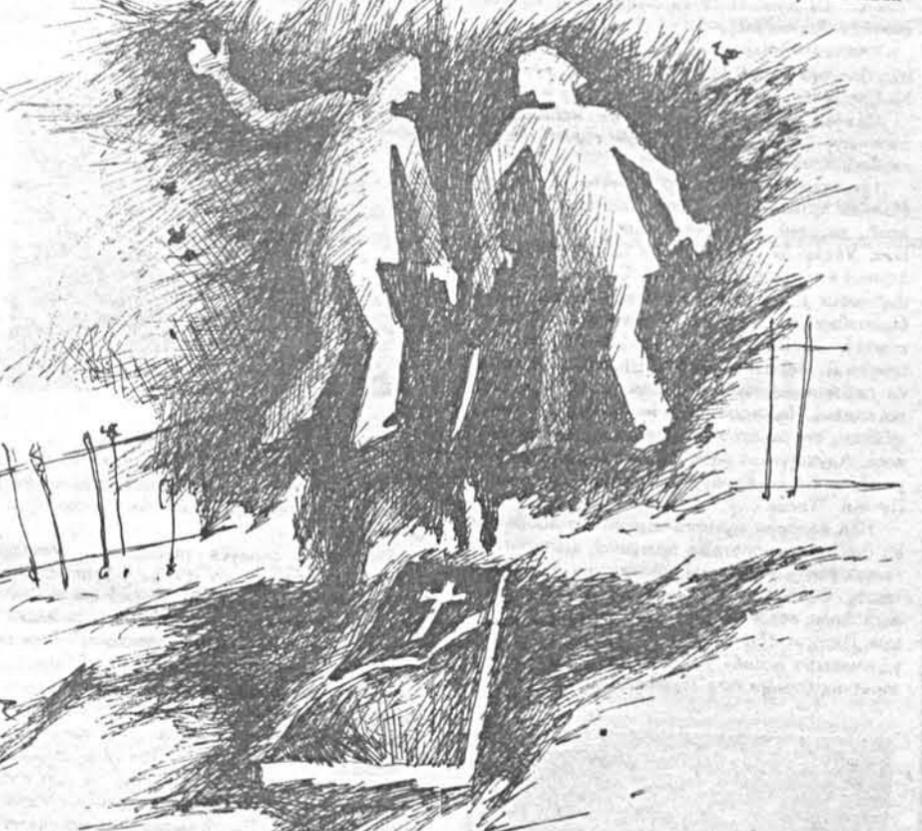
Максім Радзюк і Сцяпан Глод адстаялі даўжэзную, як вечаровы цень заводскага коміна, чаргу каля староўкі і наперажываліся. Прадаўшчыца праз кожную хвіліну крычала гучна і настойліва: “Без чаргі не лезце, у чаргу не становіцеся — піва нямашка!” “Па адным давай, па адным, Рая, талды ўсім хопіць!” — прасіў, прапапоўваў Сцяпан Глод і каўтаў вязкую сліну. Але мужчыны бралі па два кэфлі, а многія ставілі перад чырванатварай Раяй вялікія бітончыкі ды пукатыя слоікі.

Зразумела, крыўдна адстаяць чаргу, каб перад самым носам упала з меднага крана колькі кропляў і ўсё. Вось таму і расхваляваліся Радзюк з Глодам, вась таму і пачалі абурацца...

Магчыма, каб не музыка з духавога аркестра, то! Глод, і Радзюк, ды і іншыя выпілі б халоднага, бурштынавага напою, спатлілі б смагу, а потым пакінулі пыльны гарачы пляц. Але музыка спыналася. Яны былі нападлітку, і піва ім хацелася нясперпна — як некаторым пяржарным салёнага агурка. Яны толькі што вярнуліся з аднаго паханання і мусілі неадкладна выпраўляцца на другое. Карацей, людзі былі пры справе, а таму і рванулі без чаргі. Мажная Рая пайшла насустрэч людзям мастацтва і, не чакаючы, пакуль піва адстаіцца, пачала падзіць кэфаль за кэфлем. У чарзе пачалі

це дайшла да Радзюка з Глодам, Рая ўжо хацела спыніць праду. “Ну хоць кэфаль нападзі, хоць адзін...” — пачаў упрошваць маладзіцу Сцяпан Глод. Рая скрывілася, выперла рукі аб замызганы, як дзіцячая пялюшка, фартух і доўта, па кроплі, падзіла каламутную вадкасць у кэфаль. Піва тое было без пульхнай апетытнай пены, не-прывабнае, а таму яшчэ больш жаданае. Сцяпан і Глод разлічыўся і зрабіў першы глыток. “Ты ж, Сцяпан, хоць мне пакінь каўтануць!” — “Пакіну”.

Калі Глод перадаваў кэфаль свайму сябру, неспаслухмяныя палыцы Максіма расціснуліся, кэфаль упаў, разбіўся. З гэтага і пачалася сварка.

Спэка. Неспатоленая смага. Злосць.

“Хрэп ты няўклудны, кропіла была і тую перавёў!” — абураўся Глод і ўзяўся выпіраць заплёханыя пантофлі кавалкам газеты. “Сам ты хрэп, падаць не можаш, пашкадаваў сябру!” І пайшло-паехала. Згадаліся ўсе крыўды, назапашаныя за пяцьдзсят гадоў знаёмства, не ў час вернутыя пазыкі, згубленыя ключы, пвікі і малаткі, ключ на дваццаць два, абтуті і іншае. Мужчыны, якія дапівалі піва, павесяліліся і шмат пра што пачулі. А Глод з Радзюком размахвалі рукамі, пырскалі слінай, ляліся. “Ды куплю я табе піва!” — “Не хачу я твайго піва, сам куплю!” “Купляй, казёл лысы!” — “Хахол ты недарэзаны, усю вайну пры кухні сядзеў, салдатаў

што той, хто памрэ першым, і будзе пахаваны пад старой акацыяй. Але дамаўляцца ні Глод, ні Радзюк не жадалі. Можна было зрабіць па-іншаму, пахаваць якую старую на тым месцы і гэтым спыніць спрэчку, знішчыць прычыну. Але начальнік камунальнай службы Аляксей Патапавіч Капоша загадаў нікога пад акацыяй не закопваць, і яго слухаліся і вартаўнік могілька, і два далакопы з капельні.

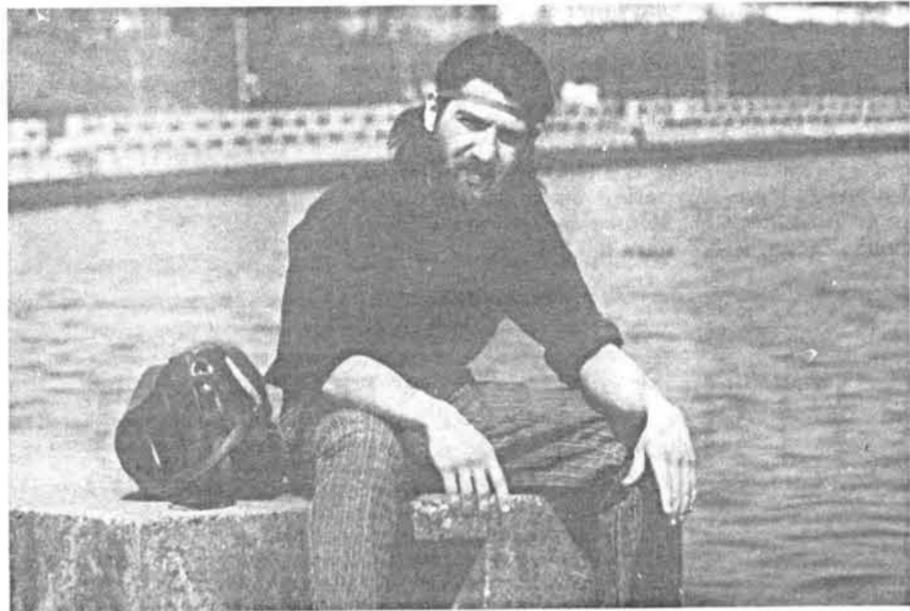
У гарадку з месяц толькі і было размоў, што пра сварку двух старых. А яны не сядзелі склаўшы рукі. Радзюк напісаў куды трэба паперу, якой пераканаўча даводзіў, што пенсіянер Сцяпан Карлавіч Глод падмануў заводскае начальства, а таксама

“сабес” і выйшаў на пенсію на паўгода раней, чым трэба. Яму паверылі, бо факты былі дакладныя, і пенсію Сцяпану Глоду перагледзелі. У адказ Сцяпан Глод таксама напісаў данос, у якім даводзіў, што Максім Радзюк падманам атрымаў кватэру, але на яго ліст не адукнуліся, а адно пасмяяліся.

Калі ім даводзілася сустракацца на вуліцы, яны адварочваліся і плявалі ўслед адзін аднаму, але лаяцца баяліся, бо ведалі, што кожны толькі гэтага і чакае, каб падаць заяву ў міліцыю.

Сцяпан Глод бліжэй пад восень змог адпомсціць Радзюку. Ён пазваніў ноччу ў міліцыю і сказаў, што ў кватэры Радзюка гоняць самагонку. Сяржант і двое панятых змаглі прыхапіць самагонку за справай... Глод радаваўся, як малое дзіця...

МУЗЫКА БЯРОСТЫ

Пра гравіюру на бяросце я ўпершыню даведлася падчас наведвання выстаўкі работ Вікенція Аляксычага, якая адбывалася ў выставачным цэнтры Белая Дача Беларускага інстытута праблем культуры ў кастрычніку.

Што бяросца — гэта верхні слой кары бярозы, ведаюць усе. Чалавек здаўна цікавіўся яе незвычайнай якасцямі, такімі, як трываласць, вільгацеўстойлівасць. Берасцяныя граматы — пісьмы, дакументы, напісаныя на бяросце, з II-IV стагоддзяў данеслі да нас карысную інфармацыю. Змайстраваныя з бяросты ёмістасці для захавання сыпучых прадуктаў, нават вадкасці дзе-нідзе яшчэ можна сустрэць у карыстанні. Кажуць, што малако ў іх доўга не скісае, а вада застаецца халоднай і свежай. У муцэ, крупах, калі іх захоўваць у берасцяных кублах, амаль не заводзяцца шкодныя насякомыя, прадукты ў іх ахованы ад сырасці і старонніх пахаў.

Сам бярозавы лес — прытулак закаханых і паэтаў. Выдатна пра гэта сказаў У. Караткевіч у апавесці "Кніганоша": "У сасновым лесе — маліцца, у бярозавым — любіцца, у дубовым — волю каваяць, у яловым — д'яблу душу аддаваць". Бярозавыя дрэва — сімвал чысціні і цнатлівасці. Яно і напоіць, і абагрэе, і ад хваробы вылечыць.

Думка выкарыстаць бяросцу як палатно для мастацкага твора ўзнікла ў Вікенція Аляксычага даўно, яшчэ падчас турысцкіх вандровак. У лесе ён адшуквае матэрыял. Найбольш прыдатны для работ якасцямі валодаюць дрэвы, "загартаваныя" ў суровых кліматычных умовах. Асаблівай удачай ён лічыць знаходку паваленага дзе-нібудзь у балоцістай мясціне дрэва. Кара яго набывае неабходную трываласць, а таксама аддае неабходнасць зразаць дрэва жывое.

Асаблівы клопат, можна сказаць, звышза-

дача, якой падпарадкавана праца мастака — тактоўна, без гвалту раскрыць і прадэманстраваць прыродныя якасці матэрыялу, яго натуральныя каларыт, структуру.

Майстра сцвярджае, што тэхналогія апрацоўкі матэрыялу ў яго цалкам арыгінальная і не мае аналагаў. Яна заключаецца ў нанясенні малюнка на паверхню бяросты з даламогай іголкай і спецыяльных насадак на яе шляхам награвання іх да пэўнай тэмпературы. Пад уздзеяннем цяпла бяросца мяняе афарбоўку ў светла-карычневой колеравай гаме. А ад націскання вострым прадметам контур малюнка набывае рэльефнасць. У працэсе работы памылкі павінны быць выключаны, бо выправіць іх амаль немагчыма.

Плошча рабочага палатна карціны не перавышае папяровага аркуша, а часцей за ўсё прыкладна 10 на 20 сантыметраў. Калі ўлічыць, што тут могуць быць змешчаны цэлыя архітэктурныя комплексы, то праца над твораў можа быць параўнаная з ювелірай.

Па тэматыцы гэта часцей за ўсё старонкі мінуўшчыны — помнікі старажытнай архітэктуры (відаць, таму, што сам мастак — архітэктар па адукацыі): Маскоўскі Крэمل, манастыры з розных куткоў Расіі, помнікі Беларускага дойдліства, якія і сёння захапляюць сучаснікаў сваёй велічнасцю і дасканаласцю формы.

Знешняе афармленне сваім твораў В. Аляксыч робіць сам. Шляхам падбору патрэбнай пароды дрэва для рамкі ён дамаецца ўраўнаважанасці колеру, мастацкай завершанасці і гармоніі.

Кожны твор выпраменьвае такую моцную станоўчую энергію, што гэта падобна на вечную музыку — музыку чалавечага таленту, музыку прыроды.

Люба СІВУРАВА

МАСТАК І ВЫКЛАДЧЫК АЛЯКСЕЙ БАГУСТАЎ

Імя Аляксея Багустава вядома аматарам выяўленчага мастацтва. Амаль дваццаць гадоў удзельнічае гэты мастак у выставах, ягоныя карціны экспанаваліся ў Мінску, Гродне, Польшчы, Латвіі, Эстоніі; асобныя работы знаходзяцца ў прыватных калекцыях у ЗША, Канадзе, Італіі, Ізраілі. А. Багустаў закончыў Рьксскую Акадэмію мастацтваў у 1977 г., з'яўляецца членам Саюза мастакоў Беларусі.

Ёсць у мастака і другі бок яго дзейнасці — ён выкладае малюнак і жываліс у Гродзенскім вучылішчы мастацтваў, аўтар метадык выкладання выяўленчага мастацтва. Нядаўна выдадзена яго кніга "Метадыка выкладання спецыяльных дысцыплін у дзіцячых мастацкіх школах і вучылішчах". А. Багустаў з роўнай сур'ёзнасцю ставіцца да выкладчыцкай працы і творчасці мастака. Больш таго, толькі адзіноства гэтых двух бакоў дазваляе зразумець яго жыццёвую пазіцыю, яго светаўспрыманне.

У Лідскай мастацкай галерэі работы Багустава экспануюцца ўпершыню. Карціны вабяць свежасцю бачання, шчырасцю пачуццяў, артыстычнай лёгкасцю выканання. Цікавая па задуме і па-майстэрску выканана серыя работ, аб'яднаных пад назвай "Сялянскі календар". Прыцягваюць увагу блізка і па колеры да абразоў работы цыкла "Першадрукары".

Відаць, не памылюся, калі скажу, што да выяўлення прыроды мастак ставіцца з асаблівай любоўю, віртуозна валодаючы тэхнікай як алейнага жывалісу, так і акварэлі. Пейзажы на выставе асабліва шматлікія, і напісаны яны літаральна за апошнія пару гадоў. Гэта сведчыць пра тое, што мастак шмат працуе, што пастаянная праца — частка ягонай натуры.

У пейзажах, напісаных тэхнікай "а-ля прыма", што вылучаюцца эскізнасцю, прастотай кампазіцыі, мастак захоплены пазісіяй святла і паветра, прыгажосцю і выразнасцю пераходных станаў прыроды.

Нацюрморты Аляксея Багустава вылучаюцца лірычнай тонкасцю і артыстычнай прыгажосцю выканання. У "Нацюрморце з кветкамі" мастак нязмушана групуе маленькія жоўтыя кветкі і высокія зялёныя суквецці. У нацюрморце "Рамонкі" мастак імкнецца перадаць ззянне белых кветак, ахутаных напоўненым святлом паветрам.

Вытанчанае спалучэнне халаднаватых фарбаў, перададзены на палатне альбо паперы прамень святла ці раптоўны цень, робяць разнастайнымі такія сюжэты, як некалькі дрэў з пушыстай вяршалінай, лужкі, копы сена, воблак або кветкі ў вазах.

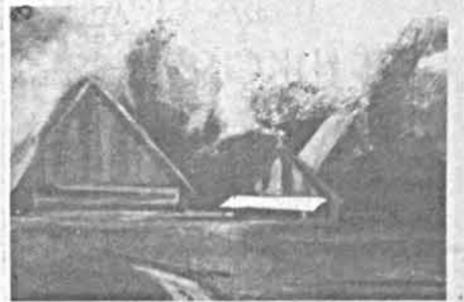
Гарманічны, гучны, "свежы" каларыт карцін Аляксея Багустава, адценні зялёнага і сіняга колераў, што гучаць у разнастайных акордах, падобна цудоўнай музыцы, пакідаюць у гледача пачуцці прыгажосці, добра, абнаўлення.

Ларыса ДРАКО

з Ліды

На здымках: "Хутар", "Кветкі", з цыкла "Сялянскі календар".

Фотарэпрадукцыя А. СЕРАБРАКОВА

АЛЬТУЦІ З СЯМ'І ПОЛАЦКАГА РАМЕСНІКА

Перм... 80-ыя гады мінулага стагоддзя. У горадзе працуе музычна-драматычны гурток. Концэрты з гуртоўцамі ладзіць І.С. Дзягілеў. Ён — сціплы акампаніатар юных спевакоў. Пройдуць гады — і Дзягілеў стане выдатным расійскім тэатральным дзеячам. А што ж гуртоўцы?... Адзін з іх — Саша Альштулер — выйдзе ў оперныя артысты, будзе займацца рэжысурай, педагогічнай дзейнасцю. Колішняе хлапчанё з сям'і простага рамесніка аб'ездзіць усю Расію. У гонар гаспадара выключнага бас-барытону будучы гучаць самыя праніклівыя і шчодрыя авацыі ў залах Казані, Астрахані, Екацярынбурга, Варонежа, Іркуцка, Саратава, Адэсы, Баку, Растова, Харкава...

Ды гэта ўсё яшчэ наперадзе. Пакуль жа падлетак вяртаецца з заняткаў. Сам сабе напявае любімыя арыі, у думках пераўвасабляецца ў музычныя вобразы. Ужо хлапчанём ён — будучы майстар сцэны, які часам выступаў пад псеўданімам Альтуці, — ведаў характары, шматаблічнае, шматфарбнае дзеянне опер "Цар і цыцляр", "Кармэн", "Севільскі цырульнік", іншых твораў, што выхоўвалі і фарміравалі густы, сімпатыі слухачоў.

А што ж Беларусь, ці памятаў пра яе юны спявак?... Саша ж Альштулер нарадзіўся ў Полацку Віцебскай губерні. У сакавіку 1870 года. І да ця-

гадоў жыў на беларускай зямлі. Маючы ад прыроды выключны музычны слых, будучы спявак вызнаўся тонкай, устрыманай натурой. Пазней, праз многія гады, музыказнаўца А. Пружанскі сфармулюе такую лаканічную характарыстыку творчых здольнасцей Аляксандра Альштулера: "Валодаў добрым голасам прыемнага тэмбра, прыроднай музыкальнасцю. Свабодна трымаўся на сцэне і быў выдатным характарным акцёрам". Вядомаж, настраёваць, характар, пачуццёваць голасу дапамагла сфарміраваць і полацкая духоўная аўра.

У Пермі Аляксандр браў першыя ўрокі спеваў у вядомага педагога Кабелы. Па тым часе (а жыў Альштулер на другой сваёй радзіме да 1888 года) і Перм уяўляла сабою багаты на культурнае жыццё горад. Фактычна — сталіца Перадуралля. Праўда, дзіўны па тым часе герб займаў горад на Каме. Вось апісанне сімвала ці, хутчэй, партрэта сімвала Пермі: "У чырвоным полі сярэбраны мядзведзь, на якім пастаўлена ў залатым акладзе Евангелле, над ім сярэбраны крыж, што азначаюць: першае — дзікія норавы мясцовых жыхароў, а другое — асвету праз прыняцце Хрысціянскага закона".

Калі падлеткам (у 10—11 гадоў) Саша Альштулер бегаў на бераг Камы, ён мог

сустрэцца тут і з пісьменнікам Караленкам. Уладзімір Галакціёнавіч знаходзіўся ў Пермі ў высілцы. У пачатку 80-ых гадоў у духоўнай семінарыі вучыўся і вядомы праязік Дз. Мамін-Сібірак.

У 1888 годзе Альштулер пры матэрыяльнай падтрымцы пермскай грамадскасці ад'язджае ў Маскву. Пачынаецца прафесійнае навучэнне спевам у Музычна-драматычным вучылішчы (класы Франкеці, А. Барцалы, Ю. Махінай). Што датычыць Антона Іванавіча Барцалы, чэха па нацыянальнасці, то юнаму спеваку з настаўнікам проста пашчасціла. За плячыма ў Барцалы мелася багачэйшая практыка. Выступаць чэшскі спявак пачаў у Вене ў 1867 годзе. У 1870 дэбютаваў на расійскай сцэне. У кастрычніку 1874 года выступаў у оперы "Фаўст" на сцэне пецярбургскага Марыінскага тэатра. У 1903 Барцал атрымаў ганаровае званне "заслужаны артыст імператарскага тэатра". На сцэне Вялікага тэатра Антон Іванавіч у якасці галоўнага рэжысёра паставіў 48 опер. Сваё бачанне, асэнсаванне вобразаў Барцал імкнуўся перадаць і вучаням.

Закончыўшы вучылішча, Саша Альштулер, 23-гадовы спявак, дэбютуе пад прозвішчам Альтуці ў маскоўскай Італьянскай оперы. Працуе поплек з Л. Собінавым. У 1894—1912

гадах спявае на оперных сцэнах Казані, Астрахані, Екацярынбурга, іншых гарадоў. Спрабуе свае сілы і ў іншых сферах музычнай дзейнасці. У 1909—1910 гадах утрымлівае антрэпрызу ў Екацярынбурзе. З 1898 года займаецца і рэжысурай (у 1906 — у Казані, з 1912 — у Екацярынбурзе, Пермі, Саратаве). Пасля Кастрычніка ў 1920—1924 гадах — галоўны рэжысёр Харкаўскага опернага тэатра. Пасля працуе ў Свядлоўску і Пермі. Сярод пастановак Альштулера — "Царская нявеста", "Князь Сярэбраны", "Серп і молат", "Аіда", "Жыдоўка", "Даліна", "Кармэн". Апошняя з опер упершыню ў Екацярынбурзе стала вядомай якраз дзякуючы пастаноўцы Альштулера.

Займаўся Аляксандр Якаўлевіч і выкладчыцкай дзейнасцю. У 1926—1928 гадах — у Харкаўскім інстытуце музычнай культуры, прафесар, кіраўнік опернага класа. А пасля — у Маскоўскім музычным тэхнікуме імя М. Мусаргскага (1928—1930). А было Альштулеру па тым часе 60 гадоў. Век ужо сталы. Савецкі ўрад адзначыў працу Аляксандра Якаўлевіча ордэнамі: у 1923 — "Герой працы", у 1937 — "Знак Пашаны".

А з 1930 года заслужаны артыст Украінскай ССР і РСФСР працаваў суфлёрам Вялікага тэатра ў Маскве. Памёр там жа, у белакаменнай, у 1950 годзе.

Шкада, што наш зямляк не пакінуў аб сабе ніякіх успамінаў. Толькі невялічкі матэрыял — найболей пра іншых — быў надрукаваны ў "Советском артисте" ў 1938 годзе — "Як мы жылі раней". І ўсё. У нас жа, на Беларусі, знакамітага суродзіча з Полацка нават не згадваюць у "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі".

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

ЗА ПРАЦУ,
ШКОЛЬНЫЯ...
РЭЖЫСЁРЫ

Пад эгідай Міністэрстваў культуры і друку, адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь. Рэспубліканскага цэнтра эстэтычнага выхавання дзяцей, рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі па народнай творчасці ў выдавецтве "Навука і тэхніка" выйшаў зборнік аднаактоўных п'ес "Сінэзорка". Гэтае выданне, выпуск якога ажыццэвалены на сродкі Міністэрства культуры і друку, у першую чаргу адрасавана школьным самадзейным артыстам.

Зборнік скалаці творы дзевяці аўтараў. У асноўным гэта так званыя літаратурныя, альбо аўтарскія казкі, у аснову якіх пакладзены ўжо знаёмыя фальклорныя сюжэты і матывы. Гэта п'еса "Як Лютавец стала Літасцю" Галіны Васілеўскай, "Янук, рыцар Мятлушкі" Людмілы Рублеўскай, "Сінэзорка" Зінаіды Дудзюк, "Зімовая песня Жаўрука" Георгія Марчука, "Чарадзейныя суніцы" Аляксея Якімовіча і іншыя.

Сярод іх вылучаецца аднаактоўка Андрэя Федарэнкі "Рэпетыцыя", што з'яўрае зборнік. Вылучаецца і сваёй рэалістычнай напоўненасцю, і тым, што гэта, па сутнасці, чатыры п'есы ў адной, у якой гаворыцца аб тым, як жаданне прыстасавання да новых рэалій прыводзіць да аглядкавасці, двурэшнасці.

Укладальнік зборніка "Сінэзорка" — Ніна Загорская, прадмову "Урокі дабрны і сумленнасці" напісаў Эдуард Садаўнічы.

ПАД НОВАЙ
НАЗВАЙ
"ТЭАТРАЛЬНАЯ
ТВОРЧАСЦЬ"

Прышоў да чытача шосты нумар часопіса "Тэатральная Беларусь". Адкрываецца ён драмай Г. Аўласенкі "Вяртанне", у якой расказваецца пра кампазітара М. Равенскага. Змешчаны публіцыстычныя развагі Я. Міклашэўскага "Алмазная грань эстэтыкі", нататкі Р. Смольскага "Воляе жывіць: святло і цені" пра тэатральны фестываль "Маладзечанская сакавіца-95", згадкі Б. Бур'яна з тэатральнага і літаратурнага жыцця "То голены, то стрыжаны, але жывы..." "Тэатралізаванае ўваскрэшэнне мінуўшчыны" Я. Адамовіча — вяртанне ў дні, калі адзначалася 500-годдзе Мірскага замка.

Увазе чытача прапануюцца заканчэнне артыкула М. Козенкі "Беларускі народны танцавальны этыкет", матэрыялы М. Макарацова "Сустрэча з мірскай батлейкай", З. Лашчынкінай "Жыццё — гэта каханне...", Т. Гаробчанкі "Як сыграць Варону?".

Пачынаючы з пятага нумара адным з заснавальнікаў часопіса стаў Беларускі ўніверсітэт культуры. Таму ў "Тэатральнай творчасці" ўводзіцца спецыяльная рубрыка "У Беларускім ўніверсітэце культуры". Гэтым разам у ёй змешчаны матэрыялы "Пад ветразем духоўнасці" і "Дзеля беларускасці, дзеля Адраджэння і Першых выпуску". У іх расказваецца адпаведна пра свята Першага званка ва ўніверсітэце, пра святкаванне 20-годдзя гэтай вышэйшай навучальнай установы і пра першы выпуск беларускіх кінасцэнарыстаў, падрыхтоўку якіх узяў пад сваё крыло БУК.

НАДРУКАВАНА
Ў ЯКУЦКУ

Напрыканцы 1994 г. у Якуцку пабачыў свет зборнік "Загадкавае і надзвычайнае мінулае Якуціі ды якутаў" на якуцкай мове. Выпусціла яго якуцкае таварыства "Кніга", а склаў яе ды пераклаў артыкулы Фёдар Патроўчэ Яфімаў. Разам з іншымі разнамітмі матэрыяламі туды ўвайшлі: артыкул супрацоўніка Жлобінскай раённай газеты Міколы Шуканава "Слова аб далёкай Якуціі", пра творчасць Сяргея Палуяна (раней гэта артыкул друкаваўся ў часопісе "Полярная звезда", N 2 за 1982 г.), урывак з успамінаў "У кіпцюрах ГПУ" Ф. Аляхновіча (раней друкаваўся ў газеце "Молодежь Якутия" за 23 чэрвеня 1992 г. пад назвай "Соловки — не Капри"), даследаванне Е. Аканешнікава аб Э. Пякарскім, А. Паўлава аб Пранчашчавых ды разважанні С. Нікалаева над артыкулам І. Ласкова "Анамастычны дэтэктыв" ("Полярная звезда", 1989 г., NN 5—6). Кніга гэта разлічана на шырокае кола чытачоў, у асноўным — на моладзь.

Алесь БАРКОЎСКИ

Паэт Аляксандр Мельнікаў родам з вёскі Васількі Бялыніцкага раёна. Нарадзіўся ў сялянскай сям'і, скончыў Ленінградскі санітарна-гігіенічны медыцынскі інстытут у 1961 годзе. Працуе ўрачом радыялагічнай групы Магілёўскай абласной санітарна-эпідэмія-

лагічнай станцыі.

З першымі вершамі выступіў у друку ў 1966 годзе. Друкаваўся ў розных перыядычных выданнях, выдаў кнігі "Спасибо, жизнь", "Три слова"... Для твораў А. Мельнікава характэрны шчырасць, задушэўнасць, мі-

лагучнасць. У сваіх вершах ён закранае самыя розныя тэмы, а лірычны герой паўстае чалавекам, які любіць сваю зямлю, людзей.

З днём нараджэння, дарагі Аляксандр Пятровіч! Моцнага здароўя вам і творчага плёну!

ЯГО СВЕТЛЫ ВОБРАЗ

ПЯЦЬ ЛІСТОЎ АД МАКСІМА ТАНКА

Праводзячы Песняра ў апошнюю дарогу, Ніл Гілевіч сказаў: "Максім Танк пакінуў не толькі вялікую неацэнную літаратурную спадчыну, але і свае жыццёвыя ўрокі. Урокі мудрасці і дабрны, прастаты і сціпласці". Пра Максіма Танка напісана шмат добрых і таленавітых кніг. Але самая добрая, праўдзівая і глыбокая кніга, як зазначыў далей Ніл Сымонавіч, яшчэ наперадзе. Хай і мае ўспаміны пра славагата зямляка дапамогуць у стварэнні светлага і праўдзівага вобраза вялікага сына нашай зямлі.

Упершыню "жывога" Максіма Танка ўбачыў падчас маёй вучобы ў Белдзяржуніверсітэце. Пасля выступлення ён даваў аўтографы студэнтам. З-за адсутнасці кнігі паэта я купіў у кіёўскім зборніку вершаў Паўлюка Труса, і Яўген Іванавіч пакінуў мне свой аўтограф.

Праляцела чвэрць стагоддзя. І я зноў, ужо другі раз, убачыў М. Танка. На Нарачы, у вёсцы Купа. Ліпеньскім днём 1992 года. Яўген Іванавіч па прыступках лесвіцы падыхаўся ў прадуктовы магазін. Я неўпрыкмет пайшоў за ім у краму, хацеў падыхаць, загаварыць, але — не хопала смеласці. Толькі праз колькі часу адважыўся напісаць яму ліст. Надарылася і прычына — 17 верасня 1992 года, паэту — 80 гадоў. Прысвяціў яму і верш. А ў лісце нагадаў, што хацеў "зачапіць" яго ў Купе, ды не адважыўся.

І вось першы ліст, які ён мне напісаў 27 кастрычніка 1992 года:

"Дарагі Аркадзь Іосіфавіч! Ад усяго сэрца дзякую Вам за пісьмо, якое ў маё сумнае 80-годдзе крыху распагодзіла мой настрой. Вельмі бліжкім для мяне выдаўся гэты год: страціў цяжкіх сваіх, многіх сяброў, а зараз з жонкай не можам адкараскацца ад розных недамаганняў. А калі да гэтага дадаць і непаладкі і пакуты, выкліканыя т.з. перабудовай, дык на гэтым фоне ўсе нашы асабістыя юбілей здаюцца нейкім анахронізмам.

А вёску Вашу я ведаю. Бадзяючыся па Мядзельшчыне, не раз праганяў смагу ля вашых студняў. А вось у Купе Вы дарма мяне не зачэпілі, бо зараз не ведаю, ці ўдасца мне зноў пабаваць на сваёй Нарачы. З любоўю і моцным поціскам далоні — Максім Танк".

Я быў на сёмым небе: сам Максім Танк прыслаў мне ліст — чалавеку, які трохі грашыў вершамі.

Тады ўжо наша Пастаўскае літаб'яднанне выдала два альманахі паэзіі — "Рунь-91" і "Рунь-92". Я іх паслаў Максіму Танку, разам з лістом, дзе трохі паразважаў над яго паэзіяй. І вось атрымліваю другі ліст. Пачынаўся ён так: "Апошнімі праднавагоднімі днямі атрымаў я Ваша пісьмо з завышанай, лічу,

ацэнкай маіх сціпых вершаў і вельмі цікавай інфармацыяй аб Вашым творчым жыцці, клопатах і справах на Пастаўскім Парнасе".

Далей Яўген Іванавіч пісаў: "Работа пісьменніка надзвычай клопатлівая і патрабуе няспынальнай вучобы, бо кожны новы твор павінен быць нейкай з'явай непаўторнай, адкрытай самім мастаком. Таму я ніколі не лічыў і не лічу сябе нейкім настаўнікам. У нашай рабоце ўжо лічы дасягненнем, калі ведаеш, або здагадваешся, як не трэба пісаць".

Разважаючы аб няпростым нашым часе, паэт з вялікім болям даводзіў, што "...на вялікі жал, на змену былым чыноўнікам і сатрапам прыйшлі новыя — плоймы хабарнікаў, спекулянтаў, гандляроў, дэмагогаў. І гэтая праклятая іх эстафета цягнецца з даўніх часоў".

Пранашы альманахі паэзіі "Рунь" ён напісаў вось што: "З задавальненнем прачытаў нумары вашай "Руні". Мне здаецца, што гэта за апошнія гады адзін з цікавейшых альманахаў па падбору матэрыялаў і па іх мастацкім ўзроўні і па колькасці харошых паэтаў, творы якіх — не зважаючы на некаторыя недахопы — заслугоўваюць на ўвагу самых патрабавальных чытачоў і ўжо сёння маглі б заняць пачэснае месца ў любові з нашых старэйшых часопісаў і літаратурных гадавіках. А гэта ўжо гаворыць аб п'янай вучобе, культуры, шырыні тэматычнага дыяпазона, іх твораў, аб пошуках свайго месца ў гісторыі. І я ўпэўнены, што ад такой маладой руні на беларускай літаратурнай ніве можна чакаць добрых плёнаў. Хацелася б толькі, каб наша крытыка і літаратуразнаўства — зараз занятыя то нігілістычнымі, то апалагетычнымі ацэнкамі літаратунай далёкай і блізкай спадчыны — удзялялі належную ўвагу маладой змене і не групаваму, а агульнаму нашаму літаратурнаму жыццю".

Калі Максім Танк атрымаў ад мяне чарговы альманах "Рунь-93", то шчыра парадаваўся нашым поспехам: "Радуе, што Ваша "Рунь" працягвае сваю эстафету маладой паэзіі, не зважаючы на ўсе перашкоды. Звяртаючы на сябе ўвагу многія ўдалыя вершы, пераклады".

На паведамленне аб тым, што наша паэтэса Ганна Жук, якая раней пісала па-руску, стала пісаць на роднай, беларускай мове, М.Танк адгукнуўся гэтак: "Сам гэты факт значнавальны і неадназначны. Рэдка каму ўдаецца, адарваўшыся ад нацыянальных вытокаў свайго народа, стаць выказнікам яго дум і спадзяванняў".

Цікавіўся я ў пісьме, над чым працуе паэт. Ён шчыра прызнаўся: "Сам зараз мала пішу. Першаджаюць бясконцыя клопаты са

здароўем. Сяк-так неяк наскроб падборку для "Полюмя" (N 9). Ды, прызнацца, і часы не вельмі спрыяльныя для паэзіі".

Летам 1994 года, будучы ў Мінску, я пазваніў Яўгену Іванавічу дамой, спытаўся, як здароўе, якое самаадчуванне, і пачуў такі давяральна родны, па-бацькоўску шчыры, пранізаны болям і тугой голас: "Браток ты мой, вельмі дрэнна мне, амаль не ўстаю з ложка. Жонка таксама моцна хворая, прыкаваная да каляскі...". А калі пацікавіўся станам здароўя Пімена Панчанкі, пачуў: "Не лепшыя, браце, справы і ў яго, зусім слабы".

Што можна было сказаць у адказ? Балюча і горка на душы, што нічым не можам дапамагчы такім слаўным людзям, каб суцішыць хоць трохі іх боль і пакуты.

У лютым 1995 года я выдаў у Мінску (самавыд) кнігу сваіх вершаў "Мядзельскі мерыдыян". Паслаў яе Максіму Танку. У сакавіку прыходзіць ліст: "Дарагі Аркадзь Іосіфавіч! Атрымаў я Вашу кнігу вершаў "Мядзельскі мерыдыян" у вельмі цяжкі час сваёй хваробы, з якой мне, відаць, не выбрацца". Далей, гаворачы аб маіх вершах, Яўген Іванавіч зазначыў: "А галоўнае — сярод Вашых твораў ёсць шмат, якія заслугоўваюць на ўвагу і чытачоў, і кампазітараў".

Гэтыя словы Генія беларускай літаратуры былі бальзамам на маю душу, іх мне наўек не забуду.

Уяўляю, у якой хатняй абстаноўцы, у якім душэўным стане пісаў Максім Танк мне пра маю кніжку — неўзабаве памерла яго жонка Любоў Андрэеўна. І ўсё ж — напісаў. А як часта ад здаровых, нашмат маладзейшых людзей не дачакацца ліста, адказу на свае пытанні.

І вось апошні, пяты ліст ад Паэта: "Дарагі Аркадзь Іосіфавіч! Жыву зараз пасля страты сваіх блізкіх, родных у жудасным настроі. Чакаю сваёй чаргі. Усім сэрцам спачуваю і Вашай страце (у мяне таксама памерла дачка, — А. Н.), хоць ведаю, што ніякія спачувальныя словы ніякія страты аблегчыць не могуць. Зараз ляжу хворы. Не магу ні хадзіць, ні працаваць. І няма на што лепшае спадзявацца".

Гэты ліст быў адпраўлены 7 красавіка 1995 года з бальніцы...

Напісаў я пра сваю перапіску з Максімам Танкам для таго, каб дапоўніць яшчэ адным штрышком яго светлы вобраз Паэта і Чалавека. Трэба ўсё збіраць, да крупінкі, пра такіх людзей, каб на прыкладзе іх жыцця вучыліся і выхоўваліся новыя пакаленні творцаў.

Аркадзь НАФРАНОВІЧ
Пастайскі р-н, в. Камаі

СВОЙ ПАДРУЧНІК-ХРЭСТАМАТЫЯ

Падручнік-хрэстаматыя "Родная літаратура", аўтарамі-складальнікамі якога з'яўляюцца Вера Ляшук, Галіна Манец і Уладзімір Сенькавец, зацверджаны Міністэрствам адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь у якасці альтэрнатыўнага. Ён адрасаваны восьмаму класу, а пабачыў свет у Навукова-камерцыйнай фірме "Экаперспектыва". У падручніку-хрэстаматыі прадстаўлены Міхась Лынькоў, Кузьма Чорны, Пятрусь Броўка, Аркадзь Куляшоў, Максім Танк, Наталля Арсеннева, Масей Сяднёў, Сяргей Грахоўскі, Пімен Панчанка, Іван Мележ, Ларыса Геніюш, Янка Брыль, Іван Шамякін, Васіль

Быкаў, Аляксей Пысін, Алесь Адамовіч, Уладзімір Калеснік (як аўтары унікальнай кнігі "Я з вогненнай вёскі..."), Аляксей Карпюк, Іван Навуменка, Ніл Гілевіч, а таксама Даніэль Дэфо і Генры Лангфэла, творчасць якіх вывучаецца ў кантэксце сусветнай літаратуры.

Аўтары гэтага выдання, працуючы выкладчыкамі Брэсцкага педагагічнага інстытута, набылі багаты педагагічны вопыт, добра ведаюць запатрабаванні школ і вучняў. Свой падручнік-хрэстаматыю яны і падрыхтавалі згодна праграме па беларускай літаратуры.

Змешчаны партрэт кожнага пісьмен-

ніка, далей ідзе невялікі артыкул пра яго жыццёвы і творчы шлях, творы, што прапануюцца для вывучэння і самастойнага чытання, а таксама метадычны апарат. Акрамя таго, дадзена тлумачэнне некаторых незразумелых для вучняў слоў, пытанні і заданні да ўступных, заключных артыкулаў, твораў і тэм.

Кніга атрымалася аб'ёмнай, амаль 31 улікова-выдавецкі аркуш і, як відаць з яе зместу, паспрыяе добраму веданню школьнікамі сучаснай літаратуры ў межах праграмы па ёй для 8 класа.

А. М.

Мы пазнаёмліся з ёй у 1989 годзе, калі ў выдавецтве "Юнацтва" нарэшце пабачыла свет першая вповесць Уладзіміра Караткевіча "У снягах драмае вясна". Цяпер усе ведаюць, што твор гэты праляжаў у рукапісе з 1957 года і пры жыцці пісьменніка не быў надрукаваны. Наталля Сямёнаўна знайшла тая рукапісныя сшыткі брата ў бацькоўскай хаце разам з яго ранняй п'есай "Млын на сініх вірах".

Калі твор выйшаў асобнай кніжкай, я запрасіла Наталлю Сямёнаўну да ўдзелу ў радыёперадачы "Крылы". Помню, прыемна ўразіла мяне не толькі знешняе яе падабенства з Уладзімірам Сямёнавічам, але найперш тая шчырая абаяльнасць і цеплыня, якія былі ўласцівы пісьменніку Караткевічу. Яна расказвала пра маленькага Валодзю, паказвала яго малюнкi, згадвала бацькоў, даваенную Оршу — горад іх дзяцінства.

А потым былі іншыя нагоды для сустрэч у радыёэфіры і ў жыцці. І кожны раз гэтыя спатканні пакідалі светлае адчуванне радасці і суму адначас. Шкадаванне незваротнасці падзей і ранніх балючых страт.

У сваім эсе "Наш Караткевіч" Янка Брыль пісаў: "Мы, хто блізка ведаў Валодзю, кожны патроху, кожны па-свойму раскажам пра яго, успамінаючы. Рэшту скажа ён сам, сваімі кнігамі. З усей сваёй раскошна раскаванасцю, буйствам фантазіі, здольнасцю пранікаць у далёкае ў часе, ажыўляць яго ў людзях. Сплочванне нашых даўгоў перад роднай, так часта трагічнай гісторыяй, перад сапраўднай Літаратурай..."

Гутарка з сястрой пісьменніка Наталляй Сямёнаўнай Кучкоўскай — яшчэ адна сустрэча і ўспамін з такім вядомым і невядомым Уладзімірам Караткевічам.

Галіна ШАБЛІНСКАЯ

Валодзю 1 год.

таксама таму паспрылі. Я ўжо казала, што бацькі нашы былі вельмі добрыя і чуйныя людзі. Яны з разуменнем ставіліся да нашых дзіцячых запытанняў. Пры даволі сціплым сямейным бюджэце знаходзілі грошы нам і на цацкі, і на кніжкі (на кніжкі ўвага звярталася асабліва), і ў кіно мы хадзілі, хоць білет па тым часе каштаваў не танна. І калі на гастролі прыежджаў які тэатр (у Оршы стаяў да вайны драўляны будынак тэатра, праўда, трупы сваёй не было), дык мы і на спектаклі абавязкова хадзілі. А потым наша вучоба — бацькі вельмі хацелі, каб мы атрымалі адукацыю. Трэба сказаць, што бацька заўсёды цікавіўся Валодзевымі справамі, мог параіць яму нешта, падказаць. Нават калі ён ужо хварэў, Валодзя яму ўсё расказваў. Маці вельмі любіла Валодзю. Пасля смерці бацькі яна ўсё жыццё правяла побач з сынам. Ад яе Валодзя ніколі не чуў слова ў павышаным тоне, яна глядзела яго і была яму перш-наперш сябрам. Так што дабрый Караткевічавы зразумела. Як зразумела таксама і яго такая непрымірымасць у сталым узросце, бо жыццё даволі сурова абыйшлося з яго талентам... Многа яму прыйшлося цюккасацей пераадолець.

— Мне тут хочацца згадаць даволі вядому думку пра тое, што часам менавіта жыццёвыя перашкоды і ствараюць асобу вельмі адметную, складаюць яе лёс. Лёс вашага брата ў гэтым недзе падобны да лёсу многіх вядомых сёння людзей. Як вы думаеце, Наталля Сямёнаўна, калі гэтыя перашкоды пачаліся для Караткевіча?

— Пачаліся, мне здаецца, яшчэ ў інтэрнаце, дзе ён жыў у эвакуацыі. На хлопчыка, якога толькі пецілі ў дзяцінстве, усё ўплывала там не лепшым чынам. Потым у школе, у старэйшых класах, у яго не склаўся адносіны з настаўніцай матэматыкі. Ён, канечне, ведаў той прадмет не горш за сваіх аднакласнікаў, але больш захапляўся літаратурай, гісторыяй. І не хаваў гэтага. Такія Валодзевы паводзіны выклікалі незадаволенасць у выкладчыцы, раздражнялі яе. У выніку Валодзя застаўся ў дзевятым класе на другі год, а на пачатку дзевятага, пасля першай чвэрці, вымушаны быў перайсці ў 5-ю школу, якая знаходзілася за Дняпром. І скончыў яе, між іншым, з чацвёркай па матэматыцы. На маю думку гісторыя з матэматыкай была першым сядомым сутыкненнем Валодзі з несправядлівасцю. І ён, зрэшты, гэта памятаў...

А потым пачалося іншае. Аднёс свае вершы ў рэдакцыю раённай газеты "Ленінскі прызыў" — як яму іх вярнулі, з якой рэцэнзіяй? А што было з "Каласамі...", з "Леанідамі..."? А фільм "Хрыстос прыязміліўся ў Гародні" колькі ляжаў на паліцах "Беларусьфільма"? Толькі апошнія гады яго жыцця, я б сказала, справы ў яго пайшлі. У нас ужо сталі цікавіцца гісторыяй, нашым мінулым...

Так што несправядлівасцю розных хапала ў яго жыцці. Гэта і зрабіла яго характар больш жорсткім. Але ён вельмі добра ставіўся да моладзі, да творчай моладзі. І хто б да яго ні звярнуўся па дапамогу — ён ніколі нікому не адмаўляў.

— Наталля Сямёнаўна, у вас розныя перыяды кантактавання з братам. Сумееце маленства ў Оршы, юнацтва, потым ён вучыўся ў Кіеве, жывіў у Мінску, а вы ў Чэлябінску, потым вы разам у Мінску. Скажыце, які час, вы лічыце для сябе найбольш важным?

— Калі не стала жонкі Караткевіча, і мы жылі з Валодзем тут, у яго кватэры. Гэта самы галоўны момант і, я лічу, што гэта самае важнае, што я змагла зрабіць для яго.

А наогул, нашы сустрэчы з ім заўсёды былі цікавыя і непрадказальныя. Мы заўсёды чакалі гэтых сустрэч. Асабліва, калі я з сям'ёй жыла ў Чэлябінску. Валодзя прыежджаў да нас і адзін, і разам з маці. Мы яму вызвалілі асобны пакой, каб было дзе працаваць. А трэба сказаць, што ён у нас у Чэлябінску

(Працяг на стар. 14-15)

"У ВЕКАВЕЧНАЙ БАЦЬКАЎШЧЫНЕ КЛЁНЫ..."

ГАЛІНА ШАБЛІНСКАЯ ГУТАРЫЦЬ З СЯСТРОЙ У. КАРАТКЕВІЧА Н. КУЧКОЎСКАЙ

— Наталля Сямёнаўна, мне здаецца, што звычайна найбольш аголеныя ўспаміны прыходзяць чалавеку менавіта ў дні, звязаныя з датамі нараджэння і адыходу яго блізкіх. У гэтай сувязі дзень 26 лістапада — дзень нараджэння вашага брата, нашага выдатнага пісьменніка Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча — чым для вас бывае? Як вы пачуваеце сябе гэтым восеньскім часам?

— Гэты восеньскі дзень наколькі быў

радасны ў дзяцінстве і ў юнацтве, настолькі ён сумны зараз. Сумны, што не стала такога чалавека, не стала брата, які мог бы яшчэ жыць і жыць. І шмат чаго зрабіць для нашай гісторыі, для нашай культуры. Гэты дзень у нас — дзень сумны. Згадваюцца ўсе нашы родныя, якія адышлі ад нас. Грамадскасць звычайна стараецца адзначыць гэты дзень. І мы рыхтуемся да паездкі ў Оршу, на сустрэчы тут, у Мінску.

— Сёння, калі пра жыта нямае гадоў,

жыццё, можна сказаць, як на далоні: усё відаць і ўсё знаёма да дробязей. Але, разам з тым, яно пройдзена і нічога не вернеш з таго, што адбылося ці што магло адбыцца. Што вам згадваецца найбольш абстрактна?

— Такіх момантаў было шмат у жыцці. Па-першае, дзяцінства, наша хата, дзе мы мелі столькі цеплыні і любові! Нашы бацькі былі вельмі добрымі і стрыманымі людзьмі. Заўсёды ладзілі між сабою і дома не ўзнікала ніякіх супярэчнасцей.

Добра помню, як у нашай сям'і з'явіўся Валодзя. Неяк вечарам маці дрэнна сябе адчувала. І мяне гэта дужа непакоіла. Яна сядзіць у пакоі, вышывае, а я разумею, што ёй нешта не так. Пытаюся, а яна кажа, што ўсё добра, кладзіся спаць. Я і заснула. Ранкам устала — няма маці ў хаце. Я так перапужалася. А тут прыходзіць бацька і кажа: "У цябе нарадзіўся брацік". Я так узрадавалася! Я ж не ведала яшчэ, што мне прыйдзеца паняньчыцца з ім. Што дзевяціцца свой час размяркоўваць, каб і яму ўдзяліць увагі. Хаця, трэба сказаць, маці не злоўжывала маёй дапамогай, дужа не нагрэжала мяне. Але ўсё ж такі нянькай Валодзя мяне лічыў. Нездарма ж і пісаў: "Нянька мая дарагая, мой абаронца ў бядзе".

Востры момант быў, калі ён пасля трэцяга класа прыехаў да мяне ў Маскву, і пачалася вайна. І мы з ім развіталіся, бо прыйшлося яго адправіць разам з маёй цёткай у эвакуацыю. А потым хвалючы момант доўгачаканай сустрэчы, калі я прыехала па яго ў той інтэрнат ля Кунгура, дзе ён жыў у эвакуацыі. А ўвогуле, хацу сказаць, усе нашы сустрэчы востра перажываліся. Бо яны былі непадобныя адна на адну. І кожны раз мы адчувалі радасць ад сустрэчы, душэўны пад'ём, а развітанне заўсёды аказвалася сумным.

— Наталля Сямёнаўна, скажыце, калі ласка, маленькі Валодзя і дарослы Уладзімір Сямёнавіч — пісьменнік Караткевіч — гэта адзін і той жа чалавек?

— Безумоўна, адзін і той жа. Толькі дзяцінства — гэта адно, а сталы ўзрост — іншае. Хлопчыкам Валодзя ўсё меў, як і кожнае дзіця. Ададача была толькі ў добрых адносінах, у любові да нас, родзічаў. А жыццё дарослага чалавека — гэта ўжо зусім другое. Асабліва ў чалавека, які прайшоў цюккі шлях і да творчасці і ў творчасці... Але ж тыя рысы Валодзевага характару, якія былі закладзены ў дзяцінстве, у яго засталіся. Хаця знешне часта здавалася, што не. І тым не менш, унутрана гэта быў адзін і той жа чалавек. Вось я беру ў адносінах да мяне. Ён заўсёды пашчотна адносіўся да мяне і стараўся, каб мне было неяк і лягчэй, і трохі веселей (калі мы ўжо з ім жылі ў яго хаце). Трэба сказаць, мы з ім заўсёды знаходзілі агульную мову.

— Атмасфера вашай сям'і, вашага дома ў дзяцінстве, пазней, калі вы ўжо пайшлі вучыцца, і характар Уладзіміра Сямёнавіча — як гэта звязана між сабой? Што паўплывала на тое, чаму якраз такім склаўся характар пісьменніка Караткевіча, якога ўсё успамінаюць сёння менавіта як вельмі шчырага, абаяльнага і добрага чалавека найперш?

— Усе гэтыя яго якасці, я лічу, з сям'і. Гены

Сям'я Караткевічаў з дзедам Васілём Грынкевічам.

Злева направа: у першым радзе: маці У. Караткевіча Надзея Васільеўна, Надзея Кучкоўская (пляменніца), бацька пісьменніка Сямён Цімафеевіч, Рая Караткевіч (пляменніца); у другім радзе: Наталля Сямёнаўна (сястра) і У. Караткевіч. Орша, 1953 г.

ПРЫСВЕЧАНАЯ
ЮБІЛЕЮ

У Рэспубліканскай мастацкай галерэі прайшла выстава работ студэнтаў Беларускай акадэміі мастацтваў. Яна праходзіла ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных 50-годдзю ВУУ. На ёй былі прадстаўлены жываліс і скульптура, эскізы дэкарацый да спектакляў і копіі фрэсак, калекцыі адзення і ўзоры нэбл, архітэктурныя праекты і работы дызайнераў.

На здымку: у залах выставы.
Фота Віктара ТАЛОЧКІ,
БЕЛТА

НАШЫ — У ІТАЛІІ

Прыемна адзначыць, што прадстаўнікі музычнага мастацтва Беларусі знаходзяць усё больш прыхільнікаў за межамі нашай краіны.

Пры канцы года ў Паўночную Італію на X Міжнародны фестываль шэдэўраў духоўнай музыкі былі запрошаны капэла хлапчукоў і юнакоў Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі (мастацкі кіраўнік — Уладзімір Глушакоў), камерны аркестр Акадэміі музыкі (кіраўнік — Валеры Сарока). У прыгожых курортных мясцінах на беразе горнага возера Кома з 9 па 16 снежня беларускія музыканты далі 8 канцэртаў. У запоўненых залах старых і сучасных сабораў і базілікаў гучалі залатыя званочкі галасоў нашых хлапчукоў, здзіўлялі сваім майстэрствам маладыя салісты тэатра оперы і балета Паўліна Елісеева, Марына Аксенцава, Алег Гардынец, Імша В. Моцарта, "Магіфікат" А. Вівальдзі ды іншыя творы вялікіх майстроў заходнеўрапейскай музычнай культуры гучалі ў выкананні маладых выканаўцаў Беларусі.

С. МІЛЯДО

"ПРАМЕНЬЧЫК" БУДУЧЫНІ

Лідскае музычнае вучылішча прымала ў сабе гасцей з Мінска. На сцэне вялікай залы сваё майстэрства прадстаўлялі навучэнцы Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі. Ігра юных віртуозаў уражвала тэхнічнай адточанасцю, яркасцю музычных трактовак, артыстычнасцю. Адметным было кожнае выступленне. Сярод гасцей аказаўся ўраджэнец Ліды, піяніст і кампазітар, трэцякурснік акадэміі Славмір Заранок. Побач з творамі Ф. Шапэна, І. Стравінскага ён з натхненнем сыграў уласны "Прэлюды". Музыка І. С. Баха, Ф. Шапэна, В. Лютаслаўскага і Р. Шчадрына прагучала ў выкананні Волгі Сцяшко — юнай піяністкі, якая атрымала першую прэмію і званне лаўрэата Міжнароднага конкурсу. Прыемна ўражваў баяніст Павел Неўмяржыцкі, які стварыў пранікнёны вобраз "Зімы" А. Вівальдзі з цыкла "Поры года". Настасся Ярэва, віяланчэлістка, выканала папулярную п'есу "Лебедзь" К. Сен-Санса. Запомнілася эмацыянальнасць Аксамы Хахол у Другім цымбальным канцэрте Д. Смольскага. Выступленне гэтых маладых і таленавітых выканаўцаў дае надзею на іх шчаслівую будучыню ў музычным жыцці Беларусі.

Наталля ВАЕЙКАВА,
навучэнка ЛМВ

"У ВЕКАВЕЧНАЙ БАЦЬКАЎШЧЫНЕ КЛЁНЫ..."

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

плённа працаваў. Вельмі захапляўся ўральскімі краявідамі, любіў прайсціся па чыстым снезе ў ваенным гарадку, дзе мы жылі. Шмат хадзіў на лыжах. А што ўжо дачкі мае радаліся тым яго прыездам! Не адыходзілі ад Валодзі...

Цяжкі час для нас пачаўся, калі захварэла жонка Уладзіміра Сямёнавіча Валянціна Браніславаўна. І Валодзя ўжо быў тады хворы. А што ўжо ліпеньскія дні 1984 года — то яны мой смутак на ўсё жыццё. Тым больш, што і жыў я ў яго кватэры, і кожная рэч мне нагадвае пра яго. Нічога не кранута ў кабінцеце ды і амаль ва ўсёй кватэры. Кожная кніжка, кожная паперка Валодзева — усё гэта яго. Згадваю, як ён вясной 84-га года на ўсе свае кнігі ставіў экслібрис. Колькі мы тады працавалі разам, падавалі з мужам яму кніжкі. Іван Мікалаевіч яшчэ прапанаваў: "Валодзя, давай складзем каталог тваіх кніг?" Ён сказаў: "Не трэба. У мяне ўвесь каталог у галаве. Я ўсё ведаю, дзе што ставіў"... Так што, больш згадваюцца ўсё-такі апошнія гады...

— Наталля Сямёнаўна, я разумею, што гэты ўспамін — самы цяжкі для вас, і тым не менш: мусіць, лёс так наканавы, сапраўды, што вы на пачатку жыцця Уладзіміра Сямёнавіча былі яму нянькай, як вы казалі, і напрыканцы так атрымалася, што побач аказаліся вы. Жонка памерла раней, маці таксама раней пайшла, і вы ў гэты апошні дні яго жыцця на зямлі былі побач...

— Праўда, лёс так распарадзіўся, што нянькай я яму была на пачатку жыцця і нянькай была напрыканцы. Як толькі Валянціна Браніславаўна не стала, мы з мужам перабраліся да Валодзі, бо ведалі, што аднаго яго пакідаць нельга. Ён наогул ва ўсе часы быў трохі бездапаможны, а тут ужо... Стараліся, каб ён не заставаўся адзін, каб яму было веселей, каб ён быў дагледжаны так, як быў дагледжаны пры жонцы. Каб ён смачна еў. У яго быў дрэнны апетыт заўсёды і я ўжо старалася глядзець яго як малое дзіця.

— Наталля Сямёнаўна, прабачце, вы кажаце пра дрэнны апетыт Уладзіміра Сямёнавіча, але, тым не менш, любімыя стравы ў пісьменніка Караткевіча былі ж, мусіць?

— Грыбы. Іх можна было гатаваць тры разы на дзень. Піражкі з грыбамі, катлеты з грыбным соусам, грыбны суп і наогул — грыбы смажаныя, грыбы вараныя — гэта Валодзя любіў.

Часта мы з ім хадзілі разамна базар. Бывала, я збіраюся, ён пытаецца: "Ты на базар? І я з табой". Калі ласка. Прыйдзем на базар, я хаджу па радах, гляджу, што мне патрэбна з прадуктаў. А ён сабе асобна ходзіць, размаўляе з усімі. А перад тым мы дамаўляемся, што сустракаемся ў паўным месцы. Аднойчы на месцы сустрачы стаіць Валодзя, а побач з ім бутля на 50 літраў, аплятанка. Я кажу: Валодзя, гэта што? — Вось купіць. — А навошта яна табе? — Ой, дзядзька так прасіў купіць, яму так грошы патрэбны былі, дык я і купіў.

— Выручыў дзядзьку?

— Выручыў дзядзьку, выручыў. А ўвогуле гэты апошні год у нас быў вельмі цяжкі. Валодзя ж доўга хварэў, ляжаў у бальніцы. Потым трохі ачунаў. У чэрвені ён яшчэ з'ездзіў у Кіеў на сустрэчу — 30-годдзе заканчэнне ўніверсітэта. Тут мы яго збіралі: куплялі новы плашч, чаравікі, ён усім аднакурснікам падрыхтаваў сувеніры ў падарунак. Тая паездка яго падбадзёрвала, але ненадоўга.

Збіралася яго і ў падарожжа па Прыпяці. Усё па спіску куплялася-выкрэслівалася: шывіткі, ручкі, шкарпэткі цёплыя, конаўка (хоць тых конавак у хаце базлілі) і г. д. Валодзя вельмі цаніў нашыя клопаты пра яго. Ён жа бачыў, з якой увагай мы да яго ставіліся, як мы стараемся, каб яму было лепей. І ён проста не ведаў, чым нам аддзякаваць. Прыйдзе ў пакой, пытаецца, можа, вам каву зварыць? — Звары, калі ласка. Вось ён зварыць каву, калі я, напрыклад, чытаю газету ў слябе ў пакоі — прынясе туды. Заўсёды цікавіўся ў мяне, ці купіла я сабе нешта дыябетнае. Калі хадзіў у выдавецтва — там жа па дарозе "Рамонак", — дык абавязкова зойдзе, купіць мне цукерак дыябетных. І яшчэ што-небудзь смачнае прынясе.

Шмат мы з ім у той час размаўлялі... Было ў нас пра што пагаварыць...

— Наталля Сямёнаўна, можа, вы згадаеце зараз ваша развітанне? Калі Уладзімір Сямёнавіч ад'язджаў на Прыпяць, а потым ужо фактычна вы з ім і...

— Развітанне наша было сумнае. Ведаеце,

ён жа вельмі доўга выношваў гэта падарожжа. І так рыхтаваўся, з такім энтузіязмам, з такім уздымам — нават на яго гэта і непадобна неяк было. А вось у апошні момант (відэць, усё ж такі хвароба давала пра сябе знаць) ён раптам... завагаўся, засумняваўся: ці патрэбна гэта паездка?

Помню, прыехалі раніцай на машыне В. Ждановіч з П. Драчовым. Валодзя яшчэ спаў. Ён жа наогул заўсёды позна спаў, бо чытаў да 3-х, да 4-х гадзін ночы. Ну вось ён падняўся, трохі кавы выпіў. Выйшлі мы з ім у двор. Сеў ён у машыну, а выгляд у яго такі засмучаны. А тут хлопцы завіхаліся, рэчы яго ў машыну складвалі. Селі. Паехалі. І сумна мне стала, сумна. Па-сапраўдному сумна... І, ведаеце, усё неяк перад вачамі, як Валодзя сядзіць у машыне. Пацалаваўся са мною і кажа Пецо Драчову: "Пеця, пацалуй маю сястру!" Як быццам жартам, разумееце, але, я б сказала, што жарту таго ў яго не атрымалася... І калі мне патэлефанавалі ў Оршу і казалі, што яго прывезлі ў Мінск, для мяне гэта было... я не скажу, што нечаканасцю...

— Прадчуванне ўжо нейкае было з таго развітання?

— Было прадчуванне, было... Так я больш яго ўжо і не убачыла. Бо я прыехала з Оршы позна вечарам, амаль ноччу, а раніцай нам пазванілі з бальніцы, што ў 4 гадзіны ночы Уладзіміра Сямёнавіча не стала... Успамінаць гэта ўсё не хапае сіл і цяпер. Хоць ужо прайшло адзінаццаць гадоў, як яго няма...

— Наталля Сямёнаўна, давайце вернемся ў ваша дзяцінства. Давоенная Орша 30-х гадоў, калі нарадзіўся Валодзя — які гэта быў горад? Якім ён помніў горад свайго маленства?

— Валодзя нарадзіўся ў Оршы, там усе мы нарадзіліся: і я, і старэйшы наш брат Валеры. Што сабой ўяўляла Орша? Гэта быў месцачковы горад. Цяжка нават сказаць, якога насельніцтва там было больш: ці яўрэяў, ці беларусаў, ці рускіх. Але школы былі ўсе беларускія. Ніхто з рускіх не супраціўляўся; лічылася, што ёсць школа — трэба ісці вучыцца. Якая розніца, на якой мове вучыцца? Ці мы дурней сталі, што на беларускай мове вучыліся? Не. Была ў горадзе адна руская школа для дзяцей вайскоўцаў, бо сталі гарнізоны ў Оршы.

Сам горад на той час быў вельмі зялёны, у асноўным — драўляны. Жылі мы на галоўнай вуліцы Ленінскай (раней яна называлася Пецярбургская). Здымалі палову дома ў яўрэя Тылевіча. К 39-му году бацька пабудоваў свой дом на беразе Дняпра (зараз там Прыдняпроўскі парк, і ў ім стаіць помнік Уладзіміру Караткевічу скульптара Голубева і архітэктара Сморгача). Дняпро працякаў ля самай хаты — варта толькі з гары спусціцца. Там было шмат крыніц. Валодзя вельмі любіў хадзіць на бераг ракі, сядзець ля крыніц. Што ён ужо думаў — яму аднаму толькі вядома. Але вельмі яму там падабалася. Можа, пасля той дняпроўскай краўд і стаў яго радкамі:

Тут нарадзіліся думкі,
Воля, імкненні, жаданні,
Тут стаў я сынам краіны,
Абпален я агнём...

З гэтай хаты Валодзя ўжо хадзіў у другі і трэці клас. Ведаеце, яшчэ ў тым маленькім узросце Валодзя так трапятліва адносіўся да горада. У мяне, напрыклад, такога пачуцця не было. А ён ужо тады ўсім цікавіўся. Ну а калі мы вярнуліся з эвакуацыі ў Оршу, то там каменя на камені не было. Усё адно як на папялішча прыехалі. Але людзі пачалі будавацца. Стала больш цагляных шматкватэрных дамоў на 3-4 паверхі. І вось Валодзя, можа, у той момант ён і адчуваў гэта, што Орша ўжо не тая, не даваенная, але гэта яго яшчэ не ўзрушвала. Ён хадзіў у школу, марыў пра далейшую вучобу ва ўніверсітэце — і гэта яго менш займала. А калі ён у сталым узросце бываў у Оршы, асабліва ў апошні год (калі не стала Валянціна Браніславаўна), ён чамусьці не прымаў у сваё сэрца гэты сучасны мураваны горад. А для мяне Орша ва ўсе часы — усё адно Орша. А для Валодзі ўсё было інакш. Хоць ён і пісаў некалі, што гэта яго родны горад, яму непатрэбны прыкрасы, але, відаць, нешта ў душы яго надладалася, ці што... Таму і ўспрыманне Оршы было трохі другое...

— Вы кажаце, ад таго, што надладалася нешта ў яго душы, і горад дзяцінства яму інакшым бачыўся. А ўвогуле вы, як сястра, адчувалі яго складанасці жыццёва? Ці бывала такое, каб ён дома мог паскардзіцца на нешта, чакаючы падтрымкі? Ці ён усё стараўся трымаць у сабе і не абцяжарваць вас, блізкіх, сваімі клопатамі?

— Валодзя абавязкова патрэбна была падтрымка. Перш за ўсё, мне здаецца, ён адзіноцтва і не любіў. Ён любіў застацца адзін: ці працаваў, ці чытаў кніжку, ці пераглядаў нейкія свае запісы. Але побач усё ж такі нехта павінен быў быць. Ён дзяліўся з намі і сваімі клопатамі. Хіба, можа, не ў поўнай меры, але яму усё-такі выказвацца трэба было. Можа, не столькі, каб наша спачуванне пачуць, а каб

Ля надмагільнага помніка М. Багдановічу ў Ялце.

З дзядзькам І. Грынкевічам у Рагачове.

З жонкай Валянцінай Браніславаўнай.

зняць цяжар са сваёй душы. Ён любіў з намі параіцца. Як зараз памятаю, выйшаў яго раман "Чорны замак Альшанскі". Валі ўжо не было. Валодзя кліча мяне ў кабінет, перад ім на стала ляжыць спіс, каму трэба падараваць кніжку. І вось ён пытаецца ў мяне: "Як ты думаеш, таму і таму падлісаць мне кніжку?" Ну што я магу сказаць? Ты ўжо, Валодзечка, сам глядзі, як ты лічыш, ці патрэбна ці не. І так амаль па ўсіх пытаннях. Ён абавязкова парадзі запягае. А як потым зрабіць — гэта ўжо будзе бачна яму самому.

— Наталля Сямёнаўна, Уладзімір Сямёнавіч быў вельмі блізка да вашай сям'і, часта да вас прыязджаў, та, можа быць, колькі ўспамінаў менавіта пра адносінны брата да Вашых дзяцей, да вашай сям'і?

— Я ўжо казала, што адносінны ў нас з ім былі вельмі добрыя. Яны захаваліся праз усё жыццё. Валодзя вельмі любіў маю старэйшую дачку Надзю — яна яшчэ ў Оршы нарадзілася, калі ён у школе вучыўся. І яму, і бацьку было дужа прыемна, што яе назвалі ў гонар нашай маці Надзеі Васільевны. Любіў Валодзя і маю малодшую дачку. Але мы ўжо тады жылі ў Чэлябінску, бачыліся рэдка. Аднак, калі ён да нас прыязджаў, для дзяўчынак маіх то было сапраўднае свята. Яго вельмі захапляла дзіцячая неспраўдліваць маёй Лені, яе мова і розныя ўчынкі. І вось апаўднёванне "Як звяртаецца ідалы" прысвечана менавіта маёй Алёне. І ёсць малюнак да яго вельмі цікавы. Добрыя адносінны былі ў Валодзі і з маім мужам. Яны заўсёды з Іванам Мікалаевічам знаходзілі агульную мову. А як мае дочки яго любілі! Яны і зараз свята шануюць яго памяць і прывіваюць гэта сваім дзецям. Ёсць у нас унучак, які названы ў гонар Уладзіміра Караткевіча, ёсць у нас унучка, які названы ў гонар свайго дзеда Івана. Так што вось такая ў нас пераемнасць...

— Вы прыязджаеце ў бацькоўскую хату ў Оршу, дзе жыве цяпер ваша пляменніца, дачка вашага брата Валерыя. Гэтае вяртанне ў бацькоўскі дом — што цяпер для вас?

— Вы ведаеце, я вельмі люблю вяртацца ў гэту хату. Можна, яшчэ і таму, што там жывуць вельмі добрыя людзі: пляменніца Раіса і яе муж Юрый, якія захоўваюць традыцыі нашай хаты. І ўшаноўваюць памяць Валодзі. Даглядаюць магільны нашы бацькі Сямёна Цімафеевіча і яго маці, нашай бабулі Наталлі, якія пахаваны на могілках на Пралетарскай вуліцы ў Оршы. І для мяне гэта заўсёды хвалючы момант.

Нам жа прапаноўвалі аддаць хату пад музей

літаратуры, абяцалі даць кватэру. Але мы не змаглі гэта зрабіць маральна. Не згадзіліся. Там сад — яшчэ шмат чаго пасаджана бацькавымі рукамі, маці колькі здароўя паклала, пакуль з папалішча паднялі гэтую зямлю. І нам усё тут дорага. Мы гэту хату вельмі любім і шануем. І стараемся яе як мага далей захаваць. Вуліца, дзе яна стаіць, да вайны называлася Вайнбэраўскім завулкам, потым стала вуліца імя Варашылава, потым — Касманаўтаў, а зараз яно носіць імя Уладзіміра Караткевіча. На хаце нашай ёсць мемарыяльная драўляная дошка, вельмі добра зробленая, што тут жыў, працаваў Уладзімір Караткевіч.

— Наталля Сямёнаўна, "Зямля пад белымі крыламі", якую называў нашу Беларусь ваш брат пісьменнік Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч, — чым пачыналася для яго? Калі прыйшло тое ўсведамленне сваёй нацыянальнай прыналежнасці, адчуванне беларускасці, як вы думаеце?

— Відаць, цікавае гэта ўсё ж прыйшла ў дзяцінстве. Можна, не дужа асэнсавана, бо ён жа быў яшчэ зусім малы. Але, як я ўжо казала, ён яшчэ тады захапляўся горадам, яго даўнінай. Ну і, канечне, вельмі моцны ўплыў меў на Валодзю (ён і сам пра гэта заўсёды згадваў) наш дзед Васіль Грынкевіч, матчына бацька, які стаў потым правабрамам Вежы Загорскага ў рамана Караткевіча "Каласы пад сярпом тваім". Чалавек дужа цікавы, які ведаў шмат паданняў, легенд, сам некалі працаваў на раскопках кургану. І менавіта ад яго Валодзя пачуў легенды пра Вужыню Каралеу і Лебядзіны Скит, пра зван, які патануў, пра горад на дне возера. Дзед Васіль раскажаў Валодзю і легенду "Маці ветру" пра Крычаўскае паўстанне 1743-44 гадоў. Яна скарыстана Караткевічам у п'есе "Маці ўрагану".

Увогуле, мне здаецца, шмат дзедавых пераказаў увайшло ў Валодзеву творчасць. Калі дзед жыў у нас, яму ўжо было пад 80, ён амаль страціў зрок. Валодзя чытаў яму кнігі, газеты — быў яго вачыма. На маю думку, дзед Васіль даў Валодзю ў дзяцінстве ўрок натуральнай беларускасці. Бо маці наша па-беларуску не гаварыла, лічыла, што недастаткова ведае мову. Бацька больш карыстаўся дыялектам. А сустрэчы з дзедам Васілём адкрывалі Валодзю глыбіню беларускай народнай душы. Але ён наўрад ці тады пра гэта думаў. Хутэй яго дзіцячую фантазію проста захаплялі цікавыя дзедавы расповяды.

А ўжо ў юнацтве, калі вярнуліся з эвакуацыі,

З арнітолагам Прыпяцкага дзяржаўнага запаведніка В. Клакоцім у Тураве. 1980 г.

адчувалася больш свядомасці ў яго інтарэсах. І, мне здаецца, асабліва Валодзя стаў звяртаць увагу на нашу гісторыю, на нашу беларускасць, на ўсё тое, што мы мелі і не цанілі — гэта калі ён вучыўся ў Кіеўскім універсітэце. Гледзячы, відаць, на адносінны Украіны да сваёй спадчыны, да сваіх людзей, якія рабілі гісторыю, ён зразумеў, што мы таксама гэта маем. І тут ужо з'явілася асэнсаваная цікавасць і пачалася сур'ёзная праца.

— Такія размовы вяліся ў вашай сям'і? Ён гаварыў пра гэта з вамі?

— Гаварыў, канечне. Тлумачыў мне асабліва, што я цёмная і думала толькі, ці нельга збегцаць у той Куцеінскі манастыр на танцы, дзе стаяў гарнізон ваенны, а зусім не думала пра тое, што там была друкарня, дзе друкавалі першы лемантар. Ну гэта, канечне, жартам. Бо, канечне ж, размовы, такія ў нашай сям'і вяліся. Праўда, ужо ў сталыя гады мы далёкавата жылі адно ад аднаго, але... Усякую навінку Валодзя дасылаў мне ў Чэлябінск. І цікавае да спадчыны, да беларускай культуры ў маёй сям'і — гэта дзякуючы Валодзю.

— Наталля Сямёнаўна, вам, як сястры, як жанчыне, што найбольш падабалася ў вашым браце? У яго характары, у яго паводзінах?

— Перш за ўсё, ён быў сумленны чалавек. Я ганарылася яго адносіннамі да жанчыны. Ніхто не можа сказаць, што ён абразіў каго-небудзь. Наогул, у яго было шмат добрых якасцей.

— Скажыце, калі ласка, вы маглі рабіць яму нейкія заўвагі, калі вам нешта не падабалася? Ён іх прымаў? Як увогуле ён да гэтага ставіўся?

— Мне здаецца, я была адзіным чалавекам, якая магла рабіць яму заўвагі і рабіла. Нават на нейкім дні нараджэння я яму нешта сказала, і хтосьці з гасцей (ужо не помню) вельмі здзівіўся, што Уладзіміру Сямёнавічу робяць заўвагі! Ставіў ён да гэтага па-рознаму. Але я магла так сказаць, што ён на мяне не скардзіўся. Так што... былі, былі заўвагі з майго боку...

— То, мусіць, па праву старэйшай сястры. Пытанне яшчэ: вам побач з ім было цяжка ці лёгка?

— Ну гэта пытанне, што называецца, на засыпку. Было цяжка і было лёгка. Бо адно другім кампенсавалася.

— Вы як чытаеце яго твораў — як сябе

адчуваеце? Скажам, успрыманне вамі ўжо не брата Валодзі, а пісьменніка Караткевіча?

— Тут я вам скажу, што гэтыя пацупці заўсёды пераплыталіся. Па-першае, здзіўленне, што гэта напісаў мой брат і так цікава! І я не таму так кажу зараз, што гэта Валодзева. Проста я, сапраўды, вельмі люблю яго творчасць і, мне здаецца, яна ўсё ж варта такіх слоў. Я часта звяртаюся і да яго прозы, і да паэзіі. І калі перачытваю, заўсёды думаю, як жа ён усё-такі шмат ведаў. І як умеў гэта падаць чытанцу.

— У вас любімы твор яго ёсць? Які, можа, найчасцей вам згадваецца?

— Ведаеце, я ўсё люблю. Але, напэўна, у мяне ўсё ж такі любімы твор — раман "Каласы пад сярпом тваім". Я помню, як Валодзя пера-сылаў мне яшчэ часопісны варыянт у Чэлябінск. І, дарэчы, там таксама ў нас жылі беларусы, і я ім усім давала чытаць, і яны вельмі захапляліся. А вершы... Ой, вершы я ўсё люблю. Але той верш, які ён напісаў мне на 60-годдзе, заўсёды са мной. З памяці маёй не выходзіць ніколі.

— Сённяшняя Беларусь, сённяшні наш дом без вашага брата, не пісьменніка Караткевіча, таму што пісьменнік Караткевіч застаўся ў сваёй спадчыне, а без брата Валодзі, які быў малодшы за вас і пайшоў з гэтага жыцця — які гэта сёння дзень без яго для вас?

— Ведаеце, я часта думаю пра тое, чаму так лёс рабіў і робіць, што малодшыя ідуць раней за старэйшыя? І як у дачыненні да Валодзі, то лёс тут вельмі несправядлівы, што ён пайшоў у такім узросце ад нас. Мог яшчэ жыць і жыць. Але, мусіць, так проста нічога чалавеку не даецца. Жыццё наша цяпер складае. Але калі яно было ў нас нескладаным? Усе перыяды па-свойму складаныя. Як бы Валодзя ставіўся да цяперашняга часу? Я ведаю па некаторых пытаннях, пэўна ведаю, што і як бы ён рабіў. Але вось наогул — не знаходжу для сябе адказу.

— Вы на сённяшні дзень маеце патрэбу ў яго падтрымцы?

— Ну як вам сказаць? Без яго мне дрэнна... Проста дрэнна і ўсё...

— Здароўя вам яшчэ на доўгія гады, Наталля Сямёнаўна, і дзякуй вялікі за гутарку.

Фота з архіва Наталлі Кучкоўскай.

КАЖУЧЫ АПОШНЯЕ "БЫВАЙ!"

(Працяг. Пачатак на стар. 4)

Тое, што зроблена І. Чыгрынавым у галіне літаратуры, сведчаць яны, гэта без перабольшання сапраўдны подзвіг, асабліва, калі ўлічыць напісанае апошнім часам, калі пісьменнік, ужо цяжкахворы, не развітваўся з пяром, спяшаючыся выказаць тое, што было ў яго на душы, каб усім гэтым падзяліцца з чытачом. Творы І. Чыгрынава, найперш яго раманы — выдатныя старонкі сучаснай беларускай літаратуры, якая, дзякуючы творам менавіта падобнага кшталту, адчувае сябе ўпэўнена, роўнай сярод роўных

поруч з самымі высокаразвітымі літаратурамі свету. Глыбокі сэнс набывае назва апошняга, пятага рамана з "верамайкаўскага" цыкла, які І. Чыгрынаў прапанаваў часопісу "Полымя" — "Не ўсе мы згінем". І. Чыгрынаў верыў у свой народ, верыў

у яго шчасліваю будучыню і гэтай верай прасякнута ўся яго яркая і непаўторная творчасць.

Пахаванне І. Чыгрынава адбылося на Маскоўскіх могілках.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота А. МАЦЮША

Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь з глыбокім смуткам паведамляе аб заўчаснай смерці народнага пісьменніка Беларусі, старшынні праўлення Беларускага фонду культуры, члена Калегіі міністэрства Івана Гаўрылавіча ЧЫГРЫНАВА і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

За апошнія гады на старонках друку неаднаразова ўзнімаўся пытанне аб навуковай дзейнасці, паводзінах і чалавечым вобліку былога дырэктара Інстытута літаратуры імя Я. Купалы акадэміка В. Барысенкі. Адно — некаторыя з іх, можа, яго і ў вочы не бачылі ніколі — чарнілі яго, абвінавачвалі ва ўсіх магчымых і немагчымых грахах, а іншыя — з ліку тых, што дзесяцігоддзямі працавалі з ім побач —

цыповая партыйная гаворка вялася пра недаравальныя ідэйныя памылкі навуковых супрацоўнікаў — А. Адамовіча, В. Каваленкі, А. Мальдзіса і іншых. Асабліва трывогу ў партыйных інстанцыях выклікала паводзіны М. Прашковіча і В. Зайцава. А тут яшчэ і трапіў у калектыў. У выніку ўсяго гэтага В. Барысенка неўзабаве быў вызвалены ад пасады дырэктара.

А Лукашук жа не палічыўся з думкамі і аргументамі тых, хто з дня ў дзень сустракаўся з

гадоў (Гл.: "Звязда" ад 31 ліпеня 1988). Здавалася б, усе доказы ў наяўнасці: і рэцэнзія ёсць, і прызнанне рэцэнзента, што яна напісана не аб'ектыўна, і сам факт арышту І. Мазура і М. Калінінкі... Але вось што выклікае здзіўленне: напісана рэцэнзія ў 1936 годзе, а І. Мазур быў арыштаваны ў 1941. Што ж датычыцца М. Калінінкі, то яна арыштавана значна раней, але не як саўтар рэцэнзаванай працы, а як жонка "нацдэма". Тут відавочная нестыкоўка ў камбінаванні фак-

таў і пры гэтым наўна думаць, што органы НКВД-КДБ для ажыццяўлення сваіх чорных спраў мелі патрэбу ў чыйсь небудзь рэцэнзіі, і іх былі свае мэты, свае "планы", свае метады расправы з невінаватымі...

Нежаданне лічыцца з гістарычнай эпохай, у якую жыў і працаваў. В. Барысенка, калі галаслоўныя абвінавачванні, ходкія палітычныя ярлыкі, тыпу "нацдэм", "буржуазны нацыяналіст", "шавініст" і г. д., былі ў штодзённым ужытку і мы знойдзем іх, на жаль, у пераважнай большасці дзёначоў таго часу (у Ц. Гартнага, Я. Коласа, П. Глебкі, П. Броўкі, А. Александровіча, А. Куляшова, З. Бядулі, К. Чорнага і г. д.), імкненне знайсці ў біяграфіі В. Барысенкі факты, якія ганьбляць яго імя, хоць бы яны і былі вельмі ненадзейнымі, непрыманне сведчанні тых, хто ведаў былога дырэктара і працаваў з ім многія гады, — гэтым, на жаль, вылучаюцца палемічныя выступленні А. Лукашукі.

Сама ж горшае, што абвінавачваецца той, каго ўжо няма ў жывых, хто не можа сказаць у сваю абарону ні аднаго слова. І абвінавачвае малады чалавек, які не ведае таго, мінулага жыцця, не зведаў, дзякуй Богу, на самім сабе цяжкага прыгнёту ВКП (б) КПСС і яе органаў расправы НКВД-КДБ, — абвінавачвае, не прымаючы пад увагу ні духу таго часу, ні аб'ектыўных гістарычных прычын. Ён быццам не ведае, што ў 30-я гады не шукаць і не бачыць вакол сябе ворагаў мог толькі лазутчы імперыялістычных разведка, міжнародны шпіён, заклаты траціст, бухарынец, зноўвец, рыкавец. А тады ж нават самыя галоўныя і актыўныя экзэцызмы, выкрывальнікі ўсмоктваліся пякельнай сталінскай машынай у бяздонную чорную дзірку.

У кола яго не надта доказных

дзейнасці і выказаннем падзякі за спагадлівыя адносіны выступалі многія супрацоўнікі. А сам В. Барысенка, звяртаючыся да К. Буслы, у сваім заключным слове сказаў: "А вы, Казімір Паўлавіч, былі несправядлівы да нашага інстытута. Колькі разоў на працягу ўсіх мінулых гадоў вы трэціравалі яго супрацоўнікаў. А мы абаранялі гэтых людзей, адстойвалі іх. І ў далейшым выяўлялася, што гэта лепшыя нашы супрацоўнікі". Ён не назваў прозвішчы, але ўсе мы ведалі, пра каго ідзе размова: пра А. Адамовіча, В. Зайцава, А. Мальдзіса, М. Мушынскага, А. Яскевіча і інш.

Сваё дачыненне да гэтай групы "нядобрадзейных" адчуваў у той час і я, таму што, папершае, не давеўся да ведама дырэктара аб сваім палітычным мінулым, калі паступаў у Інстытут, а неўзабаве мне стала вядома, што аб гэтым пайфармаваны не толькі ён, але і супрацоўнікі адпаведных аддзелаў ЦК КПБ, і, па-другое, я ўжо паспеў "вылучыцца" на адным з метадалагічных семінараў, калі ацэньваў творчасць В. Быкава з далёка не афіцыйных пазіцый і абараняў яго ад беспаспартных нападаў у савецкім друку.

Але і гэтая падзея не змяніла паводзін былога дырэктара. Прадуючы яшчэ каля дзесяці гадоў на пасадзе акадэміка-кансультанта, В. Барысенка працягваў адстойваць лінію свабодымыснасці і творчых адносін да справы, абароны годнасці супрацоўнікаў інстытута і калектыву ў цэлым. Вось чаму не асобныя выпадкі праўлення добра, як піша А. Лукашук, а менавіта прынцыповыя і самастойныя паводзіны здабылі яму пашану і увагу супрацоўнікаў інстытута.

Зразумела, што, як і многія яго сучаснікі, ён мог памыляцца. І не трэба капацца ў архівах, каб выявіць гэтыя памылкі. Яны ў яго публікацыях, водзвах на працы іншых вучоных, у артыкулах, даследаваннях і г. д. Але пры ўсім тым, на што я звяртаю асабліва ўвагу, ён не быў слабым сродкам у руках вышэйшых органаў, не рабіў зла людзям, што акружалі яго. І мы, супрацоўнікі Інстытута літаратуры, гэта адчувалі і разумелі. І разуменне гэта было прычынай высокага аўтарытэту, важкасці яго імя, важкасці яго слова, асновай доўгай і паспраўднаму ўдзячнай паміці аб ім.

Гэта і хацелася сказаць А. Лукашукі.

Л. ГАРАНІН.
Кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН Беларусі

ЗЛА ЛЮДЗЯМ НЕ РАБІЎ

абаранялі яго як чалавека спагадлівага і добразычлівага, як кіраўніка, які стварыў зладжаны і працаздольны калектыў ды яшчэ дбаў, каб у гэтым калектыве панавала атмосфера сапраўды творчай, спрыяльнай для супрацоўнікаў і для работы.

Досыць крыкліваю атаку супраць В. Барысенкі павёў А. Лукашук, літаратар-журналіст. Паўтараючы адны і тыя ж самыя аргументы, ён у сваіх публікацыях абвінавачвае былога дырэктара Інстытута літаратуры амаль што ва ўсіх бедках, якія напаткалі беларускую літаратуру ў 30-я гады.

Хоць ад яго апошняга выступлення ў друку прайшло ўжо больш года, але я не магу ніяк прымірыцца з тым, што на старонках газет можна гэтак ганьбіць чалавека, які ў асяроддзі сваіх калег пакінуў пасля сябе добрую памяць і які ў меры сваіх сіл і магчымасцей аберагаў супрацоўнікаў інстытута ад нападак, а то і ратаваў іх.

Лепш за ўсё я гэта адчуў на ўласным лёсе. У 1971 годзе я паступіў на работу ў Інстытут літаратуры, не ведаючы, што па палітычных матывах быў выключаны з партыі і адсядзеў 5 гадоў у астразе. Хутка В. Барысенку паведамлілі пра гэта адпаведныя інстанцыі. І калі б ён звольніў мяне з работы — а гэта ён у адпаведнасці з усёй тагачаснай практыкай абавязаны быў бы зрабіць, — то хто за мяне заступіўся б? Ніхто. Гэта я ведаў абсалютна дакладна. А я пераканаўся, што дырэктар па сваёй ініцыятыве і без катэгарычнага націску зверху мяне работы не пазбавіць. То ці маю я маральнае права забываць пра гэта?

Між тым на рубяжы 60-х і 70-х гадоў для Інстытута літаратуры агульная атмосфера была вельмі неспрыяльнай. У 1968 г. работа інстытута разглядалася на бюро ЦК КПБ, дзе сур'ёзная, гэта значыць, "пры-

В. Барысенкам і добра бачыў яго моцныя і слабыя бакі — А. Мальдзіса, В. Каваленкі, У. Казбурка. Жадаючы канчаткова "выкрыць" В. Барысенку, ён спрабуе ўзяць сабе ў саюзнікі нябожчыка Ф. Янкоўскага. Той быццам бы расказаў пра выпадак, калі нейкі невядомы студэнт-завочнік яшчэ ў даваенны час падаў В. Барысенку запіску з пытаннем пра лёс Кузьмы Чорнага, але ў адказ пачуў нешта незразумелае. А Лукашук нават думкі не дапускае, што такая запіска можа быць вынікам чарговай правакацыі органаў НКВД, якія шырока практыкавалі такія метады ў 30-я гады. І гэта тым больш верагодна, што аўтара дадзенай запіскі, як знаеце сам А. Лукашук, потым старанна шукалі, але не знайшлі. Хто жыў у 30-я гады і памятае той час, можа з упэўненасцю сказаць: калі б шукалі і хацелі знайсці, дык знайшлі б, прытым не толькі аднаго, але і 10 аўтараў.

А возьмем абвінавачанне В. Барысенкі ў дачыненні яго да арышту і асуджэння акадэміка АН БССР, члена-карэспандэнта АН СССР І. Замойца. У якасці доказу А. Лукашук спасылаецца на акты Камісіі АН БССР, якая займалася вывучэннем і ацэнкай прац І. Замойца. Але ж акты — дакумент калектыву і роля В. Барысенкі ў іх складанні практычна неведомая. А Лукашук і не цытуе гэтыя дакументы. Ён прыводзіць словы В. Барысенкі аб тым, што ведаў І. Замойца на працягу 10 гадоў і толькі з дадатнага боку. Дык ці не на карысць В. Барысенкі гэтыя словы, сказаныя ў 1956 годзе?

Яшчэ В. Каваленка звярнуў увагу, як пераканаўча гучыць увесь набор доказаў аб дачыненні В. Барысенкі да асуджэння І. Мазура і М. Калінінкі. А Лукашук звязвае ў адзіны вузел факты, якія аддзелены адзін ад аднаго на 5 і больш

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Мова! З п'едэстала ля опернага крочыў Максім, са сквера — Купала, з плошчы — Колас, ідуць, размаўляюць уголас, і тысячы людзей размаўляюць з ім. Мова, ты не страціла язык свой і імя, бронзавая і жывая, ты гісторыя нашага краю, прышласць яго і надзея. Торгаюцца пігмеі, правяраюць маршруты: тут волаты, прыкутыя? А волаты з намі, у натоўпе яны, у грамадзе, мова з намі ідзе, у радасці і бядзе мова — наша аснова, мова вядзе!

З сялян — у інтэлігенты? Вітаем усіх, хто асцядаў веды. Але калі мовы не ведаюць інтэлігенты, — гэта не іх асабістая трагедыя. Мова — не іва для эксперыменту, дзе ж вы былі, настаўнікі прэзідэнта?

Прыемная навіна: усё, што не забаронена, дазволена. Непрыемная навіна: усё дазволена забаронена.

Ад нас патрабуюць: ашчаджайце энергію, і мы ашчаджам — за свой кошт. Але ці маральна гэта, калі ў пад'ездзе ляпачкі гараць усю ноч? Месяц выплывае, месяц прападае, можа, і ён нешта ашчаджае, а ляпачкі ўсё гараць — не патухаюць. Дык ці ашчаджам мы, ці не ашчаджам?

Дзед паміраў, наказаў: лепш не думаць, а падумаць, не выказаць. Не стрываўся і нешта вымавіў, дык навошта след па-

кідаць, галоўнае — гэта стрывацца, не вярта нічога пясч. І напісаўшы, можна ўратавацца, калі не падлісцацца. Маўчы, не прызнавайся, а падлісцацца, не здзіўляйся... Слухай унук паціцтва споведзь пакалення маўклівых.

Пейнік узляцеў на плот. "Першая правова", — узнялі ў куратніка галовы. "Таптаў я ўсіх!" — пракукарэкаў пейнік.

— Котка чэшацца! — узрадалася дзіцячка. — Якая грацыя! — з захапленнем сказала маці. — Зноў на маіх паперах, — буркнуў тата. — Лашчыцца, падліза, — ашчэрыўся шчанюк. — Ліст будзе. — пабяжыла бабка. А котка ўсё часалася —

блохі даймалі...

Бачыў пенсіянера, што вывешваў на ганку сцяг са сваімі медалямі. Шчодрэ разлічылася дзяржава бляшанкамі з генерацыяй, што лягла касцямі. Шуміць на вуліцы даманстрацыя, ветэраны "печатаюць шаг", а дзе, скажыце, медаль "За калектывізацыю" і ганаровы знак "За ГУЛАГ"? Мо закралася недзе трывога, што прывіляваных будзе замнога?

У страуса крылы дзябелыя, ну проста як у анёла. А птушка лічыць: галоўнае — хаваць пад іх голаў. Дык ці крылы адны вінаватыя, што не лунае крылатавы?

Стаяць на сталічным пагорку дамы, у адным — рэзідэнцыя, у другім — фаліянты. У адзін на бядэду запрашаюць тамы, другі ачэплены міліцыянтамі. Я б уладарныя тыя двары не

назваў нават канкурэнтамі. У адным часовыя гаспадары, другі незалежны ад рэфэрэндумаў. Так яно, зрэшты, і мусіць быць: усё мы часовыя, мова — жыцц!

Не ўкленчваць, калі сагнулі, не згінацца, калі пхнулі. "Адказваю іншым чынам", — сказала спружына.

Па Дэйлу Карнегі. Як трываць у цуглах незадаволеных? Час ад часу пужаць: "Звольню!" А не ўхваляць дзейнасць такую, дык гразіць: "Рэарганізу!"

Тэлеграфная мова нешматслоўная, можа, так размаўлялі велікамучанікі. Дык і мы цяпер эканомныя, не ўжываем прыназоўнікі і злучнікі. А ўзмоцніцца тэлефонна дыктатура, прыродзем на абрэвіятуры.

Наша рэклама? Чысты слайд. Прастата. Пустата. Пустатайд.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх пісьменнікаў;
Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь; калектыву рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва"

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі:

Х. Дунец	(1932-35)
І. Гурскі	(1935-41)
А. Куляшова	(1945-46)
М. Горцаў	(1947-49)
П. Кавалёў	(1949-50)
В. Вітка	(1951-57)
М. Ткачоў	(1957-59)
Я. Шарахоўскі	(1959-61)
Н. Пашкевіч	(1961-69)
Л. Прокша	(1969-72)
Х. Жычка	(1972-76)
А. Асіпенка	(1976-80)
А. Жук	(1980-86)
А. Варцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзель:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтры тэдыбіка "ЛІМ"
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма "Дайнона"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 6080.
Нумар падпісаны 11.1.1996 г.
Заказ 127/Г

П123456789101112
М123456789101112